

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Diplomová práce

Bc. Iveta Šolcová

Činnosti kurátora pro děti a mládež na Mohelnicku v návaznosti na školní prostředí

Olomouc 2014

vedoucí práce: PhDr. Helena Skarupská, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla veškerou literaturu a použité zdroje.

Souhlasím, aby moje práce byla uložena na Univerzitě Palackého v knihovně Pedagogické fakulty a ve studijní agendě a dále zpřístupněna ke studijním účelům.

V Mohelnici dne 15.4.2014

.....

Bc. Iveta Šolcová

Děkuji PhDr. Heleně Skarupské, Ph.D za odborné a vstřícné vedení při zpracovávání diplomové práce, účastníkům výzkumu za jejich ochotu a spolupráci a také děkuji své rodině za obrovskou podporu během celého studia.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Iveta Šolcová
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	PhDr. Helena Skarupská, Ph.D.
Rok obhajoby:	2014

Název práce:	Činnosti kurátora pro děti a mládež na Mohelnicku v návaznosti na školní prostředí.
Název v angličtině:	Activities of a trustee for children and the youth in the region of Mohelnice in relation to the school environs.
Anotace práce:	Diplomová práce se zabývá činností a postupy kurátora pro děti a mládež jako součásti sociálně-právní ochrany dětí. Přibližuje vliv rodiny, školy, vrstevnické skupiny a dalších faktorů na vývoj dítěte, popisuje některé druhy rizikových chování a možnosti jejich řešení ve školním prostředí. V praktické části podává informaci od výchovných poradců a metodiků prevence o výskytu rizikových chování ve školách, jejich řešení a zkušenosti se spoluprací s kurátorem pro mládež, případně otevírá další možnosti spolupráce.
Klíčová slova:	Kurátor pro děti a mládež, sociálně-právní ochrana dětí, rizikové chování, výchovný poradce, metodik prevence.
Anotace v angličtině:	This graduation theses deals with the activities and the methods of a trustee for children and young people as a part of a social-legal protection of children. It reveals the influence of a family, school environs, the same age group and other factors on the development of a child. It also depicts some kinds of a risky behaviour and the possibilities of its resolution in the school environs. The practical part provides the information from careers masters and the prevention methodologists about the occurrence of a risky behaviour at schools, the resolution and their own experience in cooperation with the youth trustee and in some cases it opens next chances of a collaboration.
Klíčová slova v angličtině:	Trustee for children and young people, social-legal protection of children, risky behaviour, careers master, prevention methodologist.
Přílohy vázané v práci:	Přepisy rozhovorů
Rozsah práce:	122 s.
Jazyk práce:	český jazyk

OBSAH

ANOTACE	4
ÚVOD	7
TEORETICKÁ ČÁST	9
1 KURÁTOR JAKO SOUČÁST OCHRANY DĚTÍ.....	10
1.1 Sociálně-právní ochrana dětí	10
1.2 Kurátor pro děti a mládež	12
1.3 Osobnost a odbornost kurátora	13
2 ČINNOSTI KURÁTORA PRO DĚTI A MLÁDEŽ	15
2.1 Vyhodnocení situace dítěte a rodiny.....	17
2.2 Individuální plán ochrany dítěte	19
2.3 Případové konference.....	20
2.4 Další prováděné činnosti kurátora	21
2.4 Spolupráce s dalšími subjekty.....	24
3 KLIENTI KURÁTORA PRO DĚTI A MLÁDEŽ	27
3.1 Děti a mládež	27
3.2 Specifika období dospívání.....	29
3.3 Rodina, přirozené prostředí.....	30
4 CO OVLIVŇUJE CHOVÁNÍ DĚTÍ A MLÁDEŽE	32
4.1 Osobnost dítěte, interakce faktorů	32
4.2 Rodina a její vliv	34
4.3 Působení školy	37
4.4 Vliv vrstevnické skupiny	38
4.5 Vliv technologií, média.....	39
4.6 Vliv okamžité (zátěžové) situace	41
5 VYBRANÉ DRUHY RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ.....	42
5.1 Záškoláctví.....	44

5.2 Agrese, šikana, kyberšikana.....	45
5.3 Užívání návykových látek.....	47
5.4 Sebevražedné chování, sebepoškozování	48
5.5 Kriminální (delikventní) chování dětí a mládeže.....	49
6 ŠKOLNÍ PROSTŘEDÍ A RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ ŽÁKŮ.....	52
6.1 Škola a prevence	53
6.2 Řešení rizikového chování ve škole.....	54
6.3 Postupy a možné nástroje řešení	56
6.4 Příklady spolupráce školy s jinými subjekty	60
PRAKTICKÁ ČÁST	63
7 CHARAKTERISTIKA REGIONU	64
7.1 Agenda kurátora v několika číslech.....	65
8 CHARAKTER A CÍLE VÝZKUMU	71
8.1 Druh výzkumu, použitá metoda.....	71
8.2 Výzkumný soubor	72
8.3 Realizace rozhovorů	74
8.4 Analýza rozhovorů.....	74
8.4.1 Rizikové chování	75
8.4.2 Škola a postupy	83
8.4.3 Spolupráce	91
8.4.4 Kurátor	97
8.5 Diskuse a doporučení.....	106
ZÁVĚR	112
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK.....	114
SEZNAM LITERATURY A ZDROJŮ.....	115
SEZNAM TABULEK A GRAFŮ	123
PŘÍLOHA – přepisy rozhovorů	124

ÚVOD

Téma diplomové práce jsem si vybrala pro vlastní obohacení a praktický přínos na základě změny pracovní profese. Po čtyřech letech výkonu terénní sociální práce na úseku sociálně-právní ochrany dětí jsem začala pracovat jako kurátorka pro děti a mládež. Se změnou agendy jsem více zaměřila svůj zájem na problematiku rizikového chování dětí a mládeže, která je stále aktuální a mění svůj charakter vlivem životního stylu dnešní mládeže i celé společnosti, také novým možnostem či vymoženostem doby. Probíhá elektronická komunikace mezi lidmi, velmi využívaná dnešní mládeží, běžný je internet a mobilní telefony, děti jsou ovlivňovány médii a falešnými hodnotami, slábne vliv rodiny na dítě z důvodu vyčerpání rodičů, žije se na dluh, hrozí závislosti (nejen kouření a alkohol), kouří se elektronické cigarety, dostupná je marihuana a třeba i pervitin. Na základě těchto i dalších rizik pro dnešní mládež jsem se rozhodla pro zpracování vybraného tématu k bližšímu pochopení řešení problémových situací u kurátora pro děti a mládež i ve školách.

Cílem teoretické části diplomové práce je zpracovat poznatky z oblasti sociálně-právní ochrany dětí se zaměřením na sociální kuratel, činnosti a postupy kurátora pro děti a mládež, jeho klientelu, vliv různých činitelů na vývoj dětí a specifika období dospívání, ve kterém je větší předpoklad rizikového chování. Dále má práce blíže charakterizovat některé druhy rizikového chování u dětí a mládeže a teoreticky zpracovat možnosti řešení rizikového chování ve školním prostředí s důrazem na multidisciplinární spolupráci.

Cílem praktické části je rozšířit a propojit teoretické poznatky s praxí, předložit informace o činnosti kurátora pro mládež na Mohelnicku, konkrétně data získaná činností kurátorky pro děti a mládež v určeném regionu, zejména k charakteru řešené problematiky, prvotních podnětů, na základě kterých se o dětech dozvídáme, a také věku klientů. Pro hlubší porozumění problematice řešení rizikového chování ve školním prostředí provedu rozhovory s poradenskými pracovníky všech škol na Mohelnicku (základních i středních). Pomocí získaných a zpracovaných informací se pokusím přiblížit charakter řešených problémů ve školách, podrobněji popsat prakticky využívané postupy, získat zpětnou vazbu o činnostech kurátora pro děti

a mládež a významu vzájemné spolupráce, upozornit na některé problémy a najít další možnosti spolupráce uplatnitelné v praxi.

S ohledem na stanovené cíle předpokládám také praktické využití rozhovorů, nejlépe pro obě strany výzkumu (kurátorku i poradenské pracovníky škol), a to pro lepší pochopení postupů a možností obou zúčastněných, při řešení dalších konkrétních situací a při plánované prevenci rizikového chování, nebo alespoň otevřením vzájemné komunikace týkající se rizikového chování dětí a mládeže.

Práce je členěna do dvou základních částí, teoretické a praktické, z nichž první zpracovává teoretické poznatky z vybrané problematiky. Je tvořena šesti kapitolami a zaměřuje se na kurátora pro děti a mládež jako součást sociálně-právní ochrany dětí včetně legislativního vymezení, jeho činnosti a postupy vyplývající ze zákona, přibližuje klientelu kurátora, rozlišuje různé činitele působící na vývoj dětí a ovlivňující jejich chování a seznamuje se specifiky dospívání. Pátá kapitola se zabývá vybranými druhy rizikového chování a v šesté jsou rozpracovány určité postupy jejich řešení ve školním prostředí včetně prevence a spolupráce s dalšími subjekty. Navazuje druhá, praktická část, která uplatňuje teoretické poznatky, a v sedmé kapitole předkládá některé evidence z práce kurátora pro děti a mládež na Mohelnicku, které jako region charakterizuje. Osmá kapitola je zaměřena na praktický výzkum ve školním prostředí, zpracovává rozhovory s poradenskými pracovníky škol, blíže popisuje danou problematiku pomocí informací uspořádaných do kategorií a shrnuje získané poznatky s určitým doporučením.

Předpokládám, že zpracováním tématu nenajdu dokonalý návod na řešení rizikových chování u dětí a mládeže, uvědomuji si, že každá situace je jiná a vyžaduje individuální přístup všech zúčastněných. Také si stále více uvědomuji, jak důležitá je úloha rodiny a postoj rodičů i jejich dítěte k řešené problematice. Přesto jsem přesvědčená, že nastavením dobré spolupráce by bylo možné předcházet větším problémům a pomoci některým jedincům třeba úspěšně dokončit vzdělávání a nastartovat vlastní pracovní a životní dráhu nebo nespadnout do závislostí a jiných nástrah dnešní doby. Doufám, že propojení pohledu kurátora pro děti a mládež a školních poradenských pracovníků přinese i čtenářům práce zajímavé poznatky a větší pochopení problematiky, případně se otevřou nové podněty k diskusi či prozkoumání problematiky rizikového chování dětí a mládeže.

TEORETICKÁ ČÁST

1 KURÁTOR JAKO SOUČÁST OCHRANY DĚTÍ

Kurátor pro děti a mládež je pracovníkem a nedílnou součástí orgánu sociálně-právní ochrany dětí (dále i OSPOD), proto vychází jeho činnosti zejména ze zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Z uvedeného důvodu je první část kapitoly zaměřena na základní charakteristiku, principy, legislativní ukotvení, činnosti a aktéry sociálně-právní ochrany dětí, ze které návazně vyplývají základní charakteristiky práce kurátora pro děti a mládež, na které se diplomová práce zaměřuje.

1.1 Sociálně-právní ochrana dětí

Sociálně-právní ochrana dětí je souhrn aktivit a činností směřujících k podpoře rodiny a zejména k ochraně práv dítěte. Legislativní vymezení najdeme v §1 zákona č. 359/1999 Sb.: „*Sociálně-právní ochranou dětí se rozumí zejména*

- a) ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu,*
- b) ochrana oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění,*
- c) působení směřující k obnovení narušených funkcí rodin*
- d) zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině.“*

Základním principem uvedeného zákona o sociálně-právní ochraně dětí je „*odpovědnost státu za zajištění ochrany dítěte a péče o dítě, která je nezbytná pro všestranné blaho dítěte, a to při současném respektování zákonných práv rodičů*“ (Michalík, 2013, s. 51).

Již v úvodu Úmluvy o právech dítěte je zdůrazňována ochrana a pomoc dětem, zajištění zvláštní péče a také zachování přirozeného prostředí pro vývoj a růst dětí, dále se objevují pojmy *zájem* a *blaho dítěte* (čl. 3 sdělení č.104/1991 Sb.), které jsou v sociálně-právní ochraně dětí zásadními termíny. „*Předním hlediskem sociálně-právní ochrany dětí je zájem a blaho dítěte, ochrana rodičovství a rodiny a vzájemné právo rodičů a dětí na rodičovskou výchovu a péči. Přitom se přihlíží k širšímu sociálnímu prostředí*“ (§ 5 zákona č. 359/1999 Sb.).

Rovněž Listina základních práv a svobod (zákon č. 2/1993 Sb.) zaručuje v článku 32 zvláštní ochranu dětem a mladistvým s garancí ochrany rodičovství a rodiny, kdy rodiče pečující o děti mají právo na pomoc státu a k omezení

rodičovských práv či odloučení dítěte od rodičů může nastat pouze na základě zákona rozhodnutím soudu.

Práva dětí jsou šířeji chráněna i dalšími právními normami, např. zákonem o rodině a nově s účinností od 1.1.2014 občanským zákoníkem, trestním zákoníkem, trestním řádem, zákonem o soudnictví ve věcech mládeže, školským zákonem, zákonem o ústavní a ochranné výchově, se kterými je nutné v rámci sociálně-právní ochrany dětí pracovat.

Sociálně-právní ochrana dětí zahrnuje zejména preventivní činnosti za účelem předcházení ohrožení dětí, poradenství (informace rodičům i nezletilým v dané situaci), rozhodování o výchovných opatřeních, případně podávání návrhů k soudu v rámci opatření na ochranu dětí, zajištění agendy náhradní rodinné péče, plnění zákonných povinností při umístění dítěte v ústavní či ochranné výchově (návštěvy nezletilého dítěte, návštěvy rodičů) a zajištění péče o děti vyžadující zvýšenou pozornost - pomoc při překonávání nepříznivých sociálních podmínek a negativních výchovných vlivů (zákon č. 359/1999 Sb.).

Uvedený zákon rovněž upravuje, kdo tyto činnosti provádí, z nichž nejčastěji je v této práci zmíněn orgán sociálně-právní ochrany dětí obecních úřadů obcí s rozšířenou působností, který je vedle obecních úřadů nejbližší rodině a hlavně dítěti a zákon jim ukládá nejvíce povinností právě proto, že „...*mají možnost bezprostředně sledovat ochranu práv dítěte a včas činit potřebná opatření se znalostí problému a místních podmínek...*“ (Novotná, Burdová, 2007, s. 23).

Dalšími orgány sociálně-právní ochrany dětí, které zákon vymezuje, jsou: krajské úřady, Úřad práce České republiky, Ministerstvo práce a sociálních věcí a Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí. Dále zajišťují sociálně-právní ochranu dětí obce a kraje v samostatné působnosti, komise pro sociálně-právní ochranu dětí a na základě pověření také nestátní neziskové organizace, různá sdružení a fyzické a právnické osoby.

V diplomové práci je pojmem orgán sociálně-právní ochrany dětí (zkráceně také OSPOD) konkrétně míněn obecní úřad obce s rozšířenou působností, jehož součástí je i kurátor pro děti a mládež.

1.2 Kurátor pro děti a mládež

Kurátor pro děti a mládež (dále i kurátor) je sociální pracovník orgánu sociálně-právní ochrany dětí, který pracuje v rámci obecního úřadu obce s rozšířenou působností.

Jeho činnosti i zaměření jsou legislativně upraveny v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí. V novele tohoto zákona (s účinností od 1. ledna 2013) se konkrétně vyskytuje termín *sociální kuratela pro děti a mládež*, která „...spočívá v provádění opatření směřujících k odstranění, zmírnění nebo zamezení prohlubování anebo opakování poruch psychického, fyzického a sociálního vývoje dítěte“ (§ 31 odst. 2 zákona č. 359/1999 Sb.).

Matoušek definuje kurátora pro děti a mládež jako odborného pracovníka státní sociální pomoci, „který se zabývá dětmi a mladistvými obtížně vychovatelnými, mladistvými pachateli trestné činnosti i jejich rodinami, jimž poskytuje poradenskou a socioterapeutickou pomoc“ (Matoušek, 2008, s 92).

Dle zákona je zaměřena sociální kuratela zejména na tyto činnosti:

- analýza situace v oblasti sociálně-patologických jevů u dětí a mládeže, navrhování preventivních opatření,
- účast na přestupkovém a trestním řízení vedeném proti mladistvému a řízení u nezletilých dětí mladších 15 let v případech spáchání činu jinak trestného,
- spolupráce s Probační a mediační službou v případech trestního řízení u mladistvých a řízení o činech jinak trestných u dětí mladších 15 let, zejména při zjišťování poměrů dítěte a rodiny a také při výkonu uložených opatření,
- provádění návštěv dětí v ústavní výchově umístěných v zařízení na základě výchovných problémů, také návštěvy dětí v ochranné výchově, ve vazbě a ve výkonu trestu odnětí svobody; návštěvy a spolupráce s jejich rodiči. Pomoc těmto dětem po ukončení pobytu v zařízení se začleněním do rodinného a sociálního prostředí, zamezení jejich další protiprávní činnosti. Rovněž zajištění návazné pomoci těmto dětem po dosažení zletilosti za spolupráce s dalším subjekty (§32 zákona č. 359/1999 Sb.).

Sociální kurátoři v systému sociálně-právní ochrany dětí mají dle Šipošové (2007) specifické sféry působení, například práci se sociální sítí klienta, terénní

sociální práci, školskou sociální práci, spolupráci se sociálním pracovníkem v nemocnicích či ve vězení.

Dle Matouška (2007) kurátoři vedle vlastní odborné pomoci odkazují děti, případně další členy rodiny, do péče jiných organizací, například středisek výchovné péče, ústavů, nestátních forem ambulantní pomoci, přičemž dále monitorují situaci dítěte.

1.3 Osobnost a odbornost kurátora

Činnosti kurátora pro mládež jsou zásadně ovlivněny jeho osobností a přístupem k dané problematice. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí definuje povinnosti OSPOD, přesto individuální přístup samotného sociálního pracovníka nelze vyloučit.

Profesní předpoklady jsou dány zákonem o sociálních službách (zákon č. 108/2006 Sb.), který dále upravuje odbornou způsobilost sociálního pracovníka a povinnost zaměstnavatele umožnit mu další vzdělávání v zákonem daném rozsahu.

Nejen dosažené odborné vzdělání je předpokladem pro výkon této pomáhající profese, ale také například komunikační dovednosti, umění jednat s lidmi, empatie, tedy schopnost vcítění se do situace druhého, dovednost analyzovat situaci a směřovat klienta ke změně.

Matoušek (2003) navíc hovoří o potřebné zdatnosti a inteligenci, umění naslouchat klientovi, také určité přitažlivosti či důvěryhodnosti.

Pemová a Ptáček (2012) hovoří o profesionalitě sociálního pracovníka postavené na základě dosaženého potřebného vzdělání, systematického získávání nových profesních zkušeností, dodržování standardů dobré praxe, etických pravidel a hodnot sociální práce. Vytváří schéma odbornosti sociálního pracovníka, kterou tvoří: teoretické znalosti a praktické dovednosti, osobnostní předpoklady a zkušenosti z praxe.

Etická pravidla sociální práce upravuje Etický kodex společnosti sociálních pracovníků ČR dostupný na webových stránkách společnosti (www.socialnipracovnici.cz), kde jsou rozpracována pravidla sociální práce založená na demokratickém přístupu, respektování lidských práv a sociální spravedlnosti,

která zdůrazňují například jedinečný přístup ke klientovi, podporu jeho silných stránek a také jeho osobní zodpovědnosti.

Další možnou garancí kvality práce kurátora pro děti a mládež mohou být Standardy kvality sociálně-právní ochrany dětí, které jsou kritérii určujícími úroveň kvality výkonu sociálně-právní ochrany dětí, vymezuje je legislativa a ukládá povinnost OSPOD řídit se jimi (§ 9a odst. 3 zákona č. 359/1999 Sb.).

I přes probíhající proces standardizace sociálně-právní ochrany dětí je osobnost kurátora, jeho odbornost, schopnost sebereflexe, celoživotního růstu a osobní přístup k práci a klientovi, hlavním činitelem ovlivňujícím kvalitu prováděné sociální práce s mládeží a rodinou v celém jejím náročném procesu. Některé činnosti a postupy kurátora pro děti a mládež jsou přiblíženy v následující kapitole.

2 ČINNOSTI KURÁTORA PRO DĚTI A MLÁDEŽ

Práce kurátora pro mládež je zaměřena na rizikovou mládež a je založena na bezprostředním kontaktu a spolupráci s nezletilým či mladistvým a jeho rodinou.

Kurátor má za povinnost sledovat nepříznivé vlivy působící na děti, zjišťovat příčiny jejich vzniku a činit opatření ke snížení těchto vlivů (§10 zákona č. 359/1999 Sb.).

Jednotlivé postupy se liší dle charakteru vzniklé situace, přesněji jaké oznámení či sdělení přišlo a co je potřeba řešit. Prvotní informace o ohroženém dítěti přichází z různých stran:

- **Policie** – podává oznámení prostřednictvím systému včasné intervence (SVI), tedy písemně do datové schránky, o záležitosti s přítomností nezletilého dítěte; zpravidla jde o případy prošetřování protiprávní činnosti (provinění, činu jinak trestného), při kterých se kurátor účastní výslechů a zpracovává zprávu o poměrech dítěte, či oznámení spáchaného přestupku mladistvým
- **Škola** – podává například oznámení o zanedbávání školní docházky, také sděluje problémové chování žáků – buď formou písemných zpráv či telefonátů, při kterých se situace konzultuje a domlouvá další postup (návštěva kurátora ve škole, společné jednání, vyžádání písemné zprávy, ohlášení záležitosti policii – která následně oznamuje OSPOD)
- **Rodiče** – přichází se poradit o problematickém chování dítěte, například absencích ve škole – často na střední škole či učilišti (na základních školách přichází tato informace spíše ze školy), podezření na užívání návykových látek, útoky z domova, sebepoškozování, konflikty s rodiči
- **Lékař či zdravotnické zařízení** – může žádat o návaznou práci s nezletilým a rodinou – například oznámení psychiatrické léčebny o ukončení hospitalizace dítěte z důvodu sebepoškozování
- **Jiná osoba, instituce** – většinou známý dítěte či rodiny, prarodiče, sousedé.

Tato oznámení mají oporu v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí, kdy: „*Státní orgány, pověřené osoby, školy, školská zařízení a poskytovatelé zdravotních služeb, popřípadě další zařízení určená pro děti, jsou povinni oznámit obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností skutečnosti, které nasvědčují tomu, že jde o děti uvedené v § 6, a to bez zbytečného odkladu poté, kdy se o takové skutečnosti dozví.*“ (§ 10 odst. 4 zákona č. 359/1999 Sb.). Dále dle § 7 je každý oprávněn upozornit kurátora pro děti a mládež (OSPOD) na závadové chování dítěte či jeho ohrožení z důvodu rizikového způsobu života (rovněž s odkazem na děti uvedené v § 6 zákona – blíže kapitola 3.1 Děti a mládež), přičemž musí být zachována mlčenlivost o osobě, která na skutečnosti upozornila (§57 odst. 1 zákona č. 359/1999 Sb.).

Právo rodiče požádat o pomoc OSPOD a jiné orgány při výkonu svých rodičovských práv a povinností je vymezeno v § 9 zákona a právo dítěte požádat o pomoc při ochraně svého života a dalších práv v § 8 zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

Sociální pracovník obdrží informaci o situaci dítěte, kterou analyzuje, snaží se získat co nejvíce informací potřebných k vyhodnocení situace a domluvě dalších postupů vedoucích ke změně.

Novotná (2008) rozlišuje dvě fáze sociální práce s rodinou. V první fázi, *sociálně-diagnostické*, navazuje sociální pracovník kontakt s klientem a jeho rodinou, provádí sociální šetření, spolupracuje s odborníky či jinými organizacemi, provádí analýzu situace a sociální diagnózu, přičemž využívá metod pozorování, vedení rozhovoru a vlastní schopnosti posoudit vzniklou situaci. V následné *sociálně-terapeutické fázi* dochází k tvorbě konkrétního plánu práce s rodinou, jeho kontrole, ověření úspěšnosti a následný návrh dalších postupů či opatření ke změně.

Dle Rychlíka (2009, s. 22-23) by měl OSPOD provádět pomoc a podporu cíleně a systematicky, směřovat k tvorbě plánu péče o dítě, jeho následné kontrole a ověření úspěšnosti. Činnosti sociálního pracovníka člení na tyto kroky: *důsledná analýza vzniklé situace, vytvoření plánu postaveného na interdisciplinární spolupráci, realizace jednotlivých nastavených aktivit plánu a pravidelné vyhodnocování plánu a stanovení dalšího postupu.*

Od ledna 2013 je zákonem o sociálně-právní ochraně dětí dána povinnost vytvářet Individuální plán ochrany dítěte, stejně jako pravidelně vyhodnocovat

situaci dítěte a rodiny zejména z hlediska posouzení, zda jde o dítě v § 6 zákona o sociálně-právní ochraně dětí, tedy dítě ohrožené, které vyžaduje sociálně-právní ochranu. Tyto i další nástroje či postupy sociálně-právní ochrany dětí jsou blíže rozpracovány v následujících samostatných kapitolách.

2.1 Vyhodnocení situace dítěte a rodiny

V práci kurátora pro děti a mládež, stejně jako v dalších agendách sociálně-právní ochrany dětí, je důležitým prvkem práce s nezletilým a jeho rodinou vyhodnocení vzniklé situace. Jde o metodu sociální práce, která významně ovlivňuje další postupy sociální práce, tvorbu individuálního plánu, následnou kontrolu jeho plnění, navrhovaná opatření a návazné činnosti.

Dle Navrátila (2005) je proces posouzení situace klienta klíčovým momentem v sociální práci, ovlivňuje porozumění situaci a další postupy sociálního pracovníka.

Kovařík (2003) zdůrazňuje komplexní přístup k situaci dítěte a důležitost spolupráce sociálního pracovníka s dalšími odborníky ke zjištění individuálních potřeb dítěte a doporučení speciálního přístupu.

Rovněž dle Matouška a Pazlarové (2010) by měl víceoborový přístup zajistit komplexní pohled na uspokojování potřeb dítěte, kdy doporučují zkoumat zdravotní a psychický stav dítěte, rozumové schopnosti, jeho osobnostní, morální a sociální vývoj. Autoři rozpracovávají různé modely hodnocení, které člení dle zaměření na činitele ovlivňující situaci dítěte, například zaměření hodnocení na ekonomickou situaci rodiny, hodnoty a kulturní rámec rodiny, vztahy uvnitř rodiny a s vnějším prostředím, přičemž nevylučují subjektivní přístup sociálního pracovníka, který do procesu posuzování situace vstupuje.

Dle Pemové a Ptáčka (2012) představuje hodnocení ohroženého dítěte také zcela zásadní aktivitu. Zajistí efektivní odhalování ohrožených dětí, ale také úsporné ukončení intervence v případech, kdy dítě ohrožené není; hlavně bude objektivním výstupem pro tvorbu individuálního plánu ochrany dítěte. Dle autorů neexistuje v České republice jednotný systém hodnocení, který by umožnil objektivní posouzení situace dítěte a rodiny, zatím jde o individuální zhodnocení a rozhodnutí

sociálního pracovníka. Ve světě je trend systematizovat tuto činnost a vytvořit standardizované systémy, u nás se takový systém hodnocení vytváří.

Vyhláška č. 473/2012 Sb. definuje zaměření a rozsah vyhodnocení situace dítěte a rodiny, které vychází z individuálního přístupu ke každému dítěti. V rámci vyhodnocení se zejména zjišťuje:

- Situace dítěte
 - Míra ohrožení jeho zájmu a práv, rizika, kterým je dítě vystaveno,
 - Posouzení vývoje dítěte s ohledem na jeho věk, individuální potřeby,
 - Dosavadní průběh vzdělávání a další možnosti,
 - Vlastnosti a schopnosti dítěte, předpoklady pro další rozvoj,
 - Zajištění názoru dítěte, jeho přání (s ohledem na věk a zralost),
- Situace rodiny
 - Rozbor situace rodiny a prostředí, zjištění příčin krize v rodině,
 - Vymezení vztahu rodiče a dítěte, určení rodičovských kompetencí, zhodnocení rizik ve výchově,
 - Zjištění potřeb rodiny, možnosti ke změně, posouzení podmínek života rodiny,
- Širší prostředí rodiny
 - Možnosti v širší rodině, vztahy, ekonomické a sociální zdroje,
 - Širší sociální prostředí rodiny, dostupnost a kvalita služeb - sociálních, zdravotních, výchovně-vzdělávacích (§1 vyhlášky č. 473/2012 Sb.).

Vzhledem k novelizaci zákona o sociálně-právní ochraně dětí a zavedení zákonné povinnosti OSPOD pravidelně vyhodnocovat situaci dítěte a rodiny došlo ke zvýšené pozornosti této problematice, novým možnostem vzdělávání a získávání odborných zkušeností.

Příkladem získávání i zahraničních zkušeností byl seminář uspořádaný pro MPSV se zaměřením na systém práce s ohroženými dětmi GIRFEC (getting it right for every children), uplatňovaný ve Skotsku. Dle paragrafu 265 Národních pokynů pro ochranu dětí ve Skotsku 2010 (National Guidance for Child Protection in Scotland 2010) zdůrazňuje tento přístup význam porozumění rizikům a potřebám dětí v rámci celého dětského světa a jeho zdu (well-being). GIRFEC jako praktický model představuje nástroje, které je nutné při posuzování rizika dítěte nezbytné

použít: Ukazatele prospívání (Well-being Indicators), Trojúhelník mého světa (My World Triangle) a Matici posouzení (Resience Matrix). Po zpracování posouzení rizik následuje plán ochrany dítěte a nadále je nutné věnovat pozornost novým skutečnostem, které by mohly mít za následek zhoršení situace dítěte či mladistvého (<http://www.scotland.gov.uk>).

2.2 Individuální plán ochrany dítěte

Dalším nástrojem či metodou sociální práce je individuální plán ochrany dítěte, který se zpracovává na základě vyhodnocení situace dítěte a rodiny a „...vymezuje příčiny ohrožení dítěte, stanoví opatření k zajištění ochrany dítěte, k poskytnutí pomoci rodině ohroženého dítěte a k posílení funkcí rodiny a stanoví časový plán pro provádění těchto opatření...“ (§10 zákona č. 359/1999 Sb.).

Tvorba individuálního plánu ochrany dítěte je proces, na kterém se podílí rodiče či jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte, také dítě a spolupracující odborníci pomáhající s řešením problému. Individuální plán se vypracovává s důrazem na setrvání dítěte v rodinném prostředí, je vypracován od počátku výkonu sociálně-právní ochrany dětí se lhůtou do 1 měsíce od zařazení dítěte do evidence OSPOD. Plán by měl být pravidelně aktualizován, zvláště v situacích, kdy je uloženo výchovné opatření nebo zajišťuje péči o dítě jiná osoba či ústavní zařízení (§10 zákona č. 359/1999 Sb.).

Individuální plán ochrany dítěte obsahuje:

- příčiny ohrožení dítěte, důvod výkonu sociálně-právní ochrany dětí,
- cíle navržených opatření, jejich rozsah, způsob naplňování, prostředky k jejich dosažení,
- časový plán opatření, způsob ověřování jejich plnění,
- metody práce s nezletilým a rodinou, formy a rozsah pomoci,
- stanovení spolupráce dotčených osob či institucí – rodičů, dítěte, OSPOD, dalších odborníků,
- plán vzdělávání dítěte či přípravy na povolání,
- plán osamostatňování se – i v případě ukončení náhradní rodinné péče,
- způsob návazné práce – ověření fungování rodiny po ukončení práce s ní (§ 2 vyhlášky 473/2012 Sb.)

Účelem individuálního plánu je společně s klienty dohodnout postup a konkrétní kroky, jak zlepšit situaci dítěte a rodiny, stanovit jasný návod jak dosáhnout změn a poskytnout měřítko pro ověření pozitivního vývoje v rodině (Pemová, Ptáček, 2012).

2.3 Případové konference

Případová konference je jeden z nástrojů sociálně-právní ochrany dětí pro řešení konkrétních situací ohrožených dětí a jejich rodin, které je OSPOD ze zákona povinen pořádat (§ 10 odst. 3 zákona č. 359/1999 Sb.). Zákon dále uvádí, že na řešení problémů dítěte a rodiny se přitom podílejí nejen rodiče či osoby odpovědné za výchovu dítěte a nezletilé dítě, ale také další přizvaní účastníci konference nebo odborníci, kterými mohou být například: učitel dítěte, zástupce školy, školského či zdravotnického zařízení, psycholog, pracovník poradenského zařízení nebo nestátní neziskové organizace (sociální služby).

„Případová konference je plánované a koordinované společné setkání všech, kteří představují, nebo mohou představovat, podpůrnou síť pro dítě a jeho rodinu. Cílem je výměna informací, zhodnocení situace dítěte a jeho rodiny, hledání optimálního řešení a plánování společného postupu, který povede k naplňování potřeb dítěte. Výstupem je individuální plán péče.“ (Hrdinová, Krupičková, Hanušová, Štětková a Petranová, 2010, s. 6).

Mezi přednosti případové konference řadí autoři Manuálu k případovým konferencím (2011) pomoc rodině v přirozeném prostředí, podporu rodinné vztahové sítě a přirozeného podpůrného prostředí, spoluúčast klienta na hledání řešení jeho problému, definování cíle a dalším rozhodování. Dle autorů případová konference jako pracovní nástroj vrací kompetence a aktivitu klientovi a rodině, pomáhá řešit konkrétní situaci klienta dle jeho individuálních potřeb, přináší nové možnosti řešení, snižuje riziko chybného rozhodnutí jednotlivce, profesionalizuje výkon SPOD.

Případové konference jsou pořádány před podáním návrhu na opatření, kdy je nutné hledat různá řešení situace tak, aby dítě mohlo zůstat v rodině či přirozeném prostředí a nedošlo k zásadní změně jeho výchovného prostředí. Také se mohou svolávat v případech, kdy společná práce s rodinou a dítětem nevede ke změně

a sociální pracovník „neví, jak dál“. Pak se hledají další možná řešení zvládnutí situace rodinou za pomoci všech účastníků případové konference, odborníků, rodičů, širší rodiny i dítěte, dle konkrétní situace.

2.4 Další prováděné činnosti kurátora

Kromě zmíněných nástrojů sociální práce jsou realizovány další činnosti vycházející z charakteru a metod sociální práce či ze zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Běžně je využíván rozhovor pro navázání kontaktu a zjišťování informací, pomocí něj třeba probíhá anamnéza, také pozorování, například při návštěvách v domácnosti nebo prostředí, kde se dítě zdržuje, často je poskytováno poradenství. V některých případech je nutné provést opatření k nápravě situace nebo podat radikálnější návrh na soud pro zajištění ochrany dětí.

Anamnéza slouží ke zjišťování osobních údajů o jednotlivci a rodině (osobní, rodinná i sociální anamnéza), vztahy s vrstevníky, učiteli, průběh vzdělávání (školní anamnéza), a za pomoci těchto informací jsou zjišťovány příčiny vzniku projednávané situace, aktuální stav a možné zdroje řešení.

„Odborník pátrá po rizikových faktorech, dědičné zátěži, sociálních vlivech.“
(Průcha, Walterová, Mareš, 1995, s. 21).

Anamnéza *case history* je dle Matouška (2008, s. 25) „*Shromažďování, třídění a zpracovávání údajů o klientovi, které objasňují jeho vývoj a současný stav*“. Jde o informace o problému klienta, jeho vývoji a délce trvání, další související problémy, údaje o rodině, vzdělání a zaměstnání, ekonomická situace, stav bydlení, vztahy v rodině, způsob trávení volného času a okruh přátel.

Dalším z nástrojů získávání informací o situaci a výchovném prostředí dítěte jsou **návštěvy v domácnosti, sociální šetření**, které někdy přispívají k navázání spolupráce s rodinou, protože v přirozeném prostředí se mohou jednotliví členové rodiny cítit bezpečněji než při jednání na úřadě.

Sociální pracovníci OSPOD jsou ze zákona oprávněni navštěvovat dítě i rodinu v obydlí, zjišťovat informace v místě bydliště, zejména jak dítě žije a jak se chová (§52 zákona č. 359/1999 Sb.). Rodiče jsou povinni návštěvu pracovníka OSPOD v souvislosti s výkonem sociálně-právní ochrany dětí v místě bydliště či jím

prostředí, kde dítě žije, umožnit, v opačném případě je možná sankce formou pořádkové pokuty (§ 53 odst. 2 zákona č. 359/1999 Sb.).

Dále sociální pracovníci vykonávají **poradenskou činnost**, která je v rámci práce s dítětem i rodinou často zaměřená na situaci nebo problém, se kterým rodina ke kurátorovi přichází či byl na OSPOD oznámen.

V poradenství *counseling / guidance* „...jde o poskytování informací, které si klient vyžádá a jež potřebuje k řešení svého problému“ (Matoušek, 2008, s. 142). Autor rozlišuje také termín sociální poradenství **základní**, při kterém jsou sdělovány informace o zákonných postupech v dané situaci a **odborné** sociální poradenství jako specializovanou činnost směřující ke zjištění skutečností o obtížné sociální situaci (její rozsah a charakter), příčin jejího vzniku, projednání možností řešení a vedení klienta při výběru forem sociální pomoci.

Povinnost poskytnout poradenství je dána zákonem o sociálně-právní ochraně dětí, například pomoc rodičům při řešení výchovných problémů u dětí, při jejich výchově a vzdělávání, zajištění péče o ně (§ 11 zákona č. 359/1999 Sb.). Dále je možné uložit rodičům povinnost zajistit odbornou poradenskou pomoc (§ 12 zákona č. 359/1999 Sb.), pokud tak na základě doporučení neučinili.

Pokud dosavadní práce s rodinou nevede k nápravě, mohou být ze zákona č. 359/1999 Sb. uložena určitá opatření, o kterých může rozhodnout obecní úřad s rozšířenou působností (také kurátor) či soud. Jde o **výchovná opatření**:

- **napomenutí** dítěte, rodiče nebo osoby odpovědné za výchovu dítěte, případně jiné osoby narušující péči o dítě
- **dohled** nad výchovou – v praxi pravidelná spolupráce OSPOD s rodinou v případech zanedbávání péče rodiči či závadového chování dítěte (záškoláctví, trestná činnost, návykové chování, apod.)
- **omezení** – má bránit působení škodlivých vlivů na dítě (např. zákaz návštěv určitých míst nebo akcí pro vývoj dítěte nevhodných)
- **povinnost využít odbornou poradenskou pomoc** nebo účastnit se prvního mediačního setkání či terapie v rozsahu 3 hodin (§ 13 odst. 1 zákona č. 359/1999 Sb.).

Pokud rozhodne o výchovných opatřeních soud, pak za spolupráce OSPOD sleduje jejich výkon a žádá si pravidelné zprávy.

Dále může soud rozhodnout o dočasném odejmutí dítěte z péče rodičů (pokud předchozí opatření nebyla účinná a vyžaduje to zájem dítěte) a nařídit na dobu nejdéle 3 měsíce:

- **pobyt ve středisku výchovné péče** nebo zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (pokud nebylo možné zajistit péči o dítě náhradní rodinnou péčí)
- **pobyt v zařízení poskytovatele zdravotních služeb** nebo v domově pro osoby se zdravotním postižením (§ 13a zákona č. 359/1999 Sb.).

Ve výjimečných případech může být délka výchovného opatření prodloužena, nesmí ovšem přesáhnout dobu 6 měsíců nepřetržitě.

V rámci **opatření na ochranu dětí** podává obecní úřad obce s rozšířenou působností soudu návrhy například na nařízení výše uvedených opatření dle § 13a, případně na jejich prodloužení, dále návrhy na nařízení ústavní výchovy, její prodloužení nebo přemístění dítěte do jiného zařízení, omezení či zbavení rodičovské odpovědnosti, na svěření dítěte do péče zařízení vyžadující okamžitou pomoc, na jeho prodloužení nebo také zrušení rozhodnutí, na svěření dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu (§14 odst. 1 zákona č. 359/1999 Sb.).

Před podáním těchto návrhů musí kurátor či sociální pracovník řádně projednat situaci s rodiči a dítětem, poučit je o jejich právech a povinnostech v rámci rodičovské odpovědnosti a důsledcích jejich neplnění, realizovat opatření vyplývající z vyhodnocení situace dítěte a individuálního plánu ochrany dítěte, poskytnout nebo zprostředkovat poradenství a pomoc, případně uložit povinnost vyhledat odborné poradenství a také uspořádat případovou konferenci (§ 14 zákona č. 359/1999Sb.).

Pouze v případech ocitlo-li se dítě bez jakékoliv péče nebo jsou jeho život nebo příznivý vývoj vážně ohroženy nebo narušeny, je nutné podat návrh soudu neprodleně a to formou vydání předběžného opatření (§ 16 zákona č. 359/1999 Sb.).

V případech umístění dítěte mimo jeho rodinu a **nařízení ústavní nebo ochranné výchovy** pracuje a spolupracuje kurátor pro děti a mládež se všemi zúčastněnými – dítětem, rodiči i zařízením. Zákon ukládá v § 29 pracovníku OSPOD povinnost nejméně jednou za 3 měsíce navštívit dítě, kterému byla nařízena ústavní výchova a stejně tak i rodiče dítěte. Má za povinnost sledovat dodržování práv dítěte v zařízeních, u dětí sleduje zejména rozvoj duševních a tělesných schopností, vývoj

vztahů mezi dětmi a rodiči, také sourozenci, u kterých by se mělo dbát na společné umístění. Zjišťuje, zda nadále trvají důvody pro ústavní výchovu, má právo hovořit o samotě s dítětem a nahlížet do jeho spisové dokumentace v zařízení (§ 29 zákona č. 359/1999 Sb.). Po umístění dítěte do zařízení má kurátor za povinnost pomoc rodičům upravit jejich poměry pro vytvoření podmínek a možnost přijetí dítěte zpět, případně zajistit odbornou poradenskou pomoc (§ 12 zákona č. 359/1999 Sb.).

Všechny činnosti kurátora pro děti a mládež jsou prováděny v zájmu dítěte, snížení míry ohrožení, zajištění jeho potřeb a udržení rodinných vazeb. Pracuje se s dítětem i rodinou tak, aby zvládli vzniklou ohrožující situaci a došlo ke změně.

2.4 Spolupráce s dalšími subjekty

Práce kurátora je zásadním způsobem ovlivněna různými druhy spolupráce. Stěžejní je spolupráce s klientem - dítětem a jeho rodinou, od které se odvíjí úspěšnost sociální práce a možnosti dosažení změny. Přesto, že je zákonem dána rodičům povinnost spolupracovat s OSPOD (§ 53 odst. 2 zákona č. 359/1999 Sb.), je dobrovolná a společná práce na problému vždy účinnější. Proto je velmi důležitá práce na motivaci klienta ke změně a schopnosti realizovat společně domluvené postupy.

Významnou součástí sociální práce je jednání s dalšími institucemi, organizacemi či odborníky z různých odvětví, proto je hovořeno o multidisciplinární spolupráci.

Spolupráce s policií, státním zastupitelstvím – probíhá v případech podezření ze spáchání protiprávní činnosti nezletilým dítětem či mladistvým, kurátor se účastní výsledků nezletilého či mladistvého, zpracovává zprávu o jeho osobních, rodinných a sociálních poměrech; kurátor má za povinnost na žádost poskytnout orgánu činnému v trestním řízení údaje potřebné pro trestní řízení (§ 51 odst. 5 a) 2 zákona č. 359/1999 Sb.).

Spolupráce se školami – velmi důležitá spolupráce nejčastěji formou zpráv k situaci dítěte ve škole, které si OSPOD žádá, realizací návštěv dítěte ve školním zařízení, také při oznamování školy o možném ohrožení dítěte – např. problémového chování, záškoláctví, formou vzájemných konzultací možných řešení.

Spolupráce se soudy – kurátor podává podněty a návrhy soudu, účastní se soudních jednání, poskytuje zprávy k poměrům nezletilých a mladistvých, také k průběhu výkonu uložených opatření, poskytuje soudu součinnost.

Spolupráce s Probační a mediační službou – OSPOD má povinnost poskytnout Probační a mediační službě na její žádost informace o nezletilém dítěti či mladistvém potřebné pro trestní řízení (§51 odst. 9c zákona č. 359/1999 Sb.), probíhá obousměrná spolupráce v trestním řízení u mladistvých a řízení o činech jinak trestných u nezletilých, také při výkonu uložených opatření, například dohledu probačního úředníka (§ 32 odst. 4d zákona č. 359/1999 Sb.).

Spolupráce s věznicemi – kurátor má právo navštěvovat mladistvého ve výkonu vazby a trestu odnětí svobody, za povinnost má sdělit věznici informace důležité pro dosažení účelu trestu o mladistvém, který zde vykonává trest odnětí svobody (§51 odst. 5 a) 7 zákona č. 359/1999 Sb.).

Spolupráce se sociálním kurátorem (pro dospělé) – v případech blížící se zletilosti dětí v ústavní či ochranné výchově, kdy se domlouvá návazná spolupráce k osamostatnění klienta a přípravě na výstup z ústavního zařízení, úpravě jeho situace; rovněž v případech prodloužené ústavní výchovy o jeden rok po dosažení zletilosti.

Spolupráce s poskytovateli sociálních služeb – velmi důležitá spolupráce například s nízkoprahovým zařízením pro děti a mládež (domluva doučování, trávení volného času, individuální přístup,...), terénní sociální práce (streetwork – drogová problematika, různé programy), poradny pro závislosti (drogová problematika, terapie, motivace k léčbě), sociálně-aktivizační služby pro rodiny s dětmi, a jiné.

Spolupráce se zařízeními pro výkon ústavní výchovy (např. diagnostické ústavy, výchovné ústavy, dětské domovy se školou, střediska výchovné péče) – domluva společných postupů v přístupu k nezletilému, pravidel, plnění individuálního plánu ochrany dítěte – spolupráce formou pravidelných návštěv, osobních jednání, telefonických kontaktů, písemných zpráv v rámci nařízené ústavní výchovy, preventivních pobytů, výchovných opatření.

Spolupráce s poradenskými zařízeními – pedagogicko-psychologickou poradnou (např. řešeny specifické poruchy učení, indikace ke speciálnímu vzdělávání, doporučení přístupů v rámci vzdělávání), také speciálně-pedagogickým

centrem, občanskou poradnou (například řešení dluhové problematiky), poradnou pro rodinu (doporučení psychologické pomoci, rodinné terapie) a dalších.

Spolupráce se správním odborem a odborem dopravy obecního úřadu – osobní účast u přestupkového řízení u mladistvých.

Spolupráce s krajskou pobočkou Úřadu práce ČR – při zprostředkování vhodného zaměstnání u nezletilých dětí vedených v evidenci uchazečů o zaměstnání; spolupráce s pracovníky dávek státní sociální podpory a dávek pomoci v hmotné nouzi.

Spolupráce se zdravotnickými zařízeními – například **psychiatrie** v případech sebepoškozování, užívání návykových látek, psychiatrických obtíží; doporučení odborné pomoci klientům, případně hospitalizace, spolupráce na vhodných postupech a sledování plnění doporučení lékaře.

Spolupráce kurátora pro děti a mládež s dalšími institucemi a odborníky probíhá různými způsoby, dle potřeby a charakteru projednávané situace. Například formou osobních kontaktů, telefonických jednání, vyžádaných či podaných zpráv a oznámení, účasti kurátora na jednáních (jednání o přestupku, soudní jednání, výsledky na policii, výchovné komise ve škole), nebo třeba formou pořádaných případových konferencí a setkání.

3 KLIENTI KURÁTORA PRO DĚTI A MLÁDEŽ

Již z názvu profese kurátora pro děti a mládež je patrné zaměření jeho činnosti na cílovou skupinu dětí a mládeže, a to v jejich přirozeném prostředí rodiny a dalších vazeb, což vyplývá z výše popsaných principů sociálně-právní ochrany dětí.

3.1 Děti a mládež

Dítě je „*lidský jedinec v období od narození do 15 let; právně nezletilec*“ (Hartl, 1996, s. 39).

Matoušek (2008) považuje dítě za nedospělou osobu, přičemž podle některých právních norem jde o člověka do 15 let, podle jiných o člověka mladšího 18 let.

Pro účely zákona o sociálně-právní ochraně dětí se dítětem rozumí nezletilá osoba (§2 zákona č. 359/1999 Sb.), přičemž zákon odkazuje na ustanovení Úmluvy o právech dítěte, která vymezuje dítě jako „*lidskou bytost mladší osmnácti let pokud není zletilosti dosaženo dříve*“ (Čl. 1 sdělení č. 104/1991 Sb.).

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí v § 6 vymezuje okruh ohrožených dětí, na které je potřeba se při výkonu sociálně-právní ochrany dětí zaměřit, přičemž nejde zpravidla o jednorázovou událost, ale o dlouhodobé působení negativních vlivů na dítě či velmi intenzivní záležitost (skutečnost), která by nepříznivě ovlivnila řádný vývoj dítěte (Novotná, Burdová, 2008).

Činnosti kurátora pro děti a mládež se zaměřují zejména na děti,

„...c) *kteře vedou zahálčivý nebo nemravný život spočívající zejména v tom, že zanedbávají školní docházku, nepracují, i když nemají dostatečný zdroj obživy, požívají alkohol nebo návykové látky, jsou ohroženy závislostí, živí se prostitucí, spáchaly trestný čin nebo, jde-li o děti mladší než patnáct let, spáchaly čin, který by jinak byl trestným činem, opakovaně nebo soustavně páchají přestupky nebo jinak ohrožují občanské soužití;*

d) *kteře se opakovaně dopouští útěků od rodičů nebo jiných fyzických nebo právnických osob odpovědných za výchovu dítěte;*“ (§6 zákona č. 359/1999 Sb.).

„Zákon pouze demonstrativně stanoví okruh dětí, které lze považovat za ohrožené nebo narušené při vědomí daleko větší škály situací, jevů a vlivů, které děti ohrožují a narušují“ (Novotná, Burdová, 2007, s. 27).

V ustanovení trestního práva se rozlišuje kategorie **nezletilých** pro dítě do patnácti let a **mladistvých** pro dítě ve věku od patnácti do osmnácti let (Michalík, 2013).

Podmínky odpovědnosti mládeže a další náležitosti řízení s ní upravuje Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, který do pojmu **mládež** zahrnuje děti a mladistvé. Přitom dítě mladší patnácti let nedovršilo v době spáchání činu jinak trestného patnácti let, mladistvý byl v době spáchání trestného činu ve věku 15-18 roků. Kromě trestní odpovědnosti, která je věkově vymezena dovršením patnáctého roku věku, se u mladistvých hovoří i o rozumové a mravní vyspělosti, důležité k rozpoznání protiprávnosti vlastního jednání (§5 zákona č. 218/2003 Sb.). Řízení je vedeno dle uvedeného zákona tak, aby se zejména předcházelo dalšímu protiprávnímu chování mládeže, opatření dle zákona jsou pachateli ukládána s ohledem na jeho osobnost, vyspělost, osobní, rodinné a sociální poměry a závažnost spáchaného činu (§3 zákona č. 218/2003 Sb.).

Mladistvý je „*Podle platného trestního práva ČR osoba ve věku od 15 do 18 let, která je trestně odpovědná, ale při ukládání trestů se bere ohled na její věk*“ (Matoušek, 2008, s. 105).

Riziková mládež *youth at risk* je dle Matouška (2008) mládež s vyšším rizikem sociálního selhání *social failure*, které dále definuje jako společenský neúspěch jedince působící na něj samotného či na jiné osoby (například protiprávní nebo návykové chování, sebevražedné sklony, nezaměstnanost). „*Dispozičními faktory jsou dědičnost, konstituce, nižší úroveň zdraví a rozumových schopností, poruchy morálního vývoje, dysfunkční rodina, neúčast na vzdělávání a na trhu práce, bydlení ve velkém městě, příslušnost k asociálním subkulturám aj.*“ (Matoušek, 2008, s. 175).

Dítě má právo samo požádat o sociálně-právní ochranu, také má adekvátně svému věku právo vyjadřovat svůj názor, může být vyslyšeno u soudu. Soud věnuje patřičnou pozornost názoru dítěte, přičemž se má dle § 867 Občanského zákoníku (zákon č. 89/2012 Sb.) za to, že dítě starší dvanácti let je schopno vytvořit si vlastní názor a sdělit ho. Rovněž v trestním řízení je dítě zohledněno dle jeho rozumové a mravní vyspělosti, schopnosti rozlišit protiprávní jednání. Účastní se výsledků, kde jsou jeho práva chráněna přítomností pracovníka OSPOD, mladistvý je v trestním

řízení zastupován obhájcem. Nezletilé dítě i mladistvý se osobně účastní projednání svého činu před soudem pro mládež, kde má právo se k projednávané věci vyjádřit.

S dětmi i mládeží pracuje kurátor v různých situacích, nejen v případech protiprávního jednání, ale také při řešení záškoláctví, zneužívání návykových látek, drobných krádeží, agrese, kyberšikany i jiných rizikových chování, které se začínou projevovat zejména v určitém věku, zjednodušeně lze říct, že v dospívání.

3.2 Specifika období dospívání

„Dospívající - asi tak od patnácti let, možná už dříve – potřebuje pro svůj duševní růst program, jenž přesáhne rodinný a dětský svět. Musí to být takový program, který může přijmout jako základ své osobní identity, jako odpověď na otázku: „Kdo jsem, v čem vidím smysl svého života?“ (Říčan, 2013, s. 152).

Vágnerová (2004) řadí období dospívání ke kritickým vývojovým obdobím, která se vyznačují zvýšenou citlivostí člověka na určité vnější vlivy; přesněji jde o kritické období pro rozvoj vlastní identity.

Dospívání je dle Brožy (2003b) složitý komplex změn, biologických, sociálních a psychických, probíhající ve dvou obdobích, které nelze jednoznačně věkově ohraničit, protože jde o individuální proces u každého z nás, rozdílně probíhající u dívek a chlapců. Puberta trvá od 11. - 12. let do 14. – 16. let života (u dívek blíže spodní věkové hranici) a dochází při ní k dosažení pohlavní zralosti a možnosti plodit. Období adolescence (psychické a sociální dospívání) nastupuje po pubertě a je završeno kolem 20. – 22. roku věku dosažením dospělosti. Adolescence je dle autora velmi obtížné období s náročnými situacemi, které komplikují dospívajícímu jeho sociální roli a psychologickou jistotu. Nechce již být dítětem a neumí být dospělým, nahrazuje dosavadní dětský svět novými sociálními vazbami, hledá smysl světa, života a sebe. Zpracovává pocit vlastní identity, vývoj nezávislosti, tvorbu vztahů a vazeb s autoritami a také vrstevníky, ujasňuje si životní cíle a hodnoty.

Binarová (2003) rozlišuje období dospívání, kam řadí prepubertu (od 10. roku věku u děvčat, od 11. roku u chlapců) a pubertu, a období adolescence (asi od 16., 17. roku věku), přitom hovoří o různých členěních období dospívání (puberta a adolescence, časná a pozdní adolescence nebo dělení na prepubertu, pubertu a adolescenci). Dle autorky jde o období „bouří a stresů“, přechodu od dětství

k dospělosti, probíhající změn ve fyzickém i psychickém vývoji, kdy působení sociálních a biologických faktorů způsobuje rozkolísanost a konfliktnost. Vytváří se party, které mají veliký vliv na jedince, dochází k novým kontaktům, typická je snaha po nezávislosti, napodobování chování dospělých. Důležitý je význam party, kdy v případech selhání výchovy rodiny nebo školy může dojít k jejímu přeceňování. Adolescence je provázena vytvářením pocitu identity, vědomí vlastní hodnoty, postupné nezávislosti a autonomie.

V tomto období (dospívání) s mnoha zmatky a nespokojenostmi je prostor pro řešení situace například užitím návykové látky, která navodí jiný (příjemnější) stav vědomí, takže dospívající ztrácí důvod vývoje od závislosti ke svobodě, od dítěte k dospělému (Broža, 2003b).

Dle Širůčkové (2010) nalézáme oporu pro vysvětlení nárůstu rizikového chování v adolescenci v teoriích vývoje, které popisují proměny myšlení v adolescenci. Rizikové chování je podle autorky jedním z atributů adolescence, kdy konkrétní formy tohoto chování mohou vést k rozvoji závažnějších poruch se zdravotními a psychosociálními důsledky.

„Výběr kamarádů, známých, čas s nimi trávený, způsob trávení času, to jsou velká bitevní pole konfliktů dospívání“ (Hajný, Kořínek, Majer, 2004, s. 33).

Vágnerová (2004) také hovoří o důležité vývojové změně myšlení v období dospívání, kdy dospívající uvažuje o nových možnostech, má potřebu uplatnit vlastní názor, je kritický k dosud respektovaným pravidlům, potřebuje hledat svoji novou identitu, někdy i formou dosud zakázaných aktivit se zvýšeným rizikem experimentování a možným překročení běžných sociálních norem.

O tom, zda nejčastěji přichází ke kurátorovi pro děti a mládež dospívající klienti, které bychom pro tento účel vymezili od 11-18 roků (horní hranice dána zletilostí), nalezneme informaci v praktické části práce v kapitole 7.1 Agenda kurátora v několika číslech, kde bude zpracován i věk klientů kurátora.

3.3 Rodina, přirozené prostředí

Sociální práce kurátora pro mládež neprobíhá pouze s nezletilým dítětem či mladistvým, ale zaměřuje se na dítě v jeho přirozeném prostředí, tedy v systému vazeb s rodiči, sourozenci, dalších členů širší rodiny, s ohledem na důležité vztahy s kamarády, vliv školy, kam dochází, jeho aktivity a zájmy.

Důležité jsou nejen potřeby dítěte, ale také potřeby celé rodiny, její zdroje a možnosti poskytnout dítěti ochranu a bezpečí. Práce sociálního pracovníka se pak zaměřuje na vytvoření či úpravu podmínek, tak, aby mohlo dítě zůstat v rodinném prostředí a zde bylo řádně zabezpečeno. Kurátor tak za pomoci dohodnutých postupů nebo opatření neustále směřuje k nápravě či změně nejen chování nezletilého, ale také členů tohoto rodinného systému za účelem zachování rodinných vazeb a jeho přirozeného prostředí.

V sociální práci s nezletilým a rodinou se často používá pojem sanace rodiny, jejímž základním principem je podpora dítěte prostřednictvím pomoci rodině. „Cílem sanace rodiny je předcházet, zmírnit nebo eliminovat příčiny ohrožení dítěte a poskytnout rodičům i dítěti pomoc a podporu k zachování rodiny jako celku“ (Bechyňová, Konvičková, 2008, s. 18).

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí upravuje tyto činnosti hned v ustanovení § 1 odstavec 1 c) a d), kde je ukotveno působení na obnovení narušených funkcí rodiny a zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být po nějakou dobu vychováváno ve vlastní rodině. Rovněž také výčtem povinností a opatření, která mají být realizována před jakýmkoliv zásahem do jejich dosavadního výchovného prostředí a návrhem na umístění mimo něj.

Například individuální plán ochrany dítěte je zpracováván s důrazem na setrvání dítěte v péči rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu rodičů (§ 10 odst. 5 a) zákona č. 359/1999 Sb.), také případová konference je uspořádána za spolupráce rodičů, osob odpovědných za výchovu dítěte a dalšími přizvanými osobami, zástupci školy (§ 10 odst. 3 e) zákona č. 359/1999 Sb.). Přednost mají ta opatření sociálně-právní ochrany dětí, která zabezpečí řádnou výchovu a příznivý vývoj dítěte v jeho rodinném prostředí a pokud to není možné, tak v náhradním rodinném prostředí (§ 9a zákona č. 359/1999 Sb.).

Také v případech nařízené ústavní výchovy je nadále pracováno s rodiči za účelem udržení vzájemného kontaktu a možného návratu zpět do rodiny a přirozeného prostředí pro dítě.

4 CO OVLIVŇUJE CHOVÁNÍ DĚTÍ A MLÁDEŽE

„Mezi jednotlivými dětmi jsou významné fyzické i psychické rozdíly, dané biologicky. Dítě je dále velmi významně ovlivňováno prostředím, v němž vyrůstá, tj. struktura rodiny, vzdělanostní úroveň rodičů, sociální situace“ (Raudenská, Raudenský, Javůrková, 2010, s. 19). Autoři dále hovoří o záměrném působení výchovy na osobnost člověka a formování dalšími vlivy, například vztahy v rodině, mezi vrstevníky či vztahy ve společnosti a působením médií.

V následující části práce jsou uvedeni někteří činitelé ovlivňující vývoj jedince, jeho postupné začlenění do společnosti, vnitřní prožívání a také projevy chování, které mohou být v problematických případech předmětem jednání u kurátora.

4.1 Osobnost dítěte, interakce faktorů

„Vrozené biologické zvláštnosti společně se zkušeností, jakou získává jedinec v rámci určitého sociálního a kulturního prostředí, v němž žije, tvoří individualitu osobnosti, její duševní osobitost. Utváření osobnosti je tedy výsledkem interakce biologických a sociokulturních činitelů“ (Čížková, 2000, s. 16).

Nakonečný (2004, s. 109) uvádí, že *„člověk je bytost biologická (lidský organismus) a současně společenská“*, což zakládá dvojí druh determinace lidské psychiky, biologické a socio-kulturní. Dále autor uvádí, že zdrojem biologické determinace je vrozená konstituce člověka (psychofyzické uspořádání), kterou tvoří druhové vybavení smyslovými orgány, specifická stavba nervové soustavy, specificky lidské preprogramované chování (instinkty) a dědičnost. Vliv společenského prostředí, do kterého se jedinec narodí, je zdrojem socio-kulturní determinace. Zejména jde o vliv rodiny (atmosféra, způsob výchovy), kde získává jedinec rozhodující zkušenosti, dochází k procesu socializace, která dále probíhá i vlivem kultury, masmédií. *„Biologické a socio-kulturní determinanty lidské psychiky se vzájemně ovlivňují, první vytvářejí podstatné podmínky pro vliv druhých, ale psychika ovlivňuje i fyziologické funkce organismu (psychosomatické vztahy)“* (Nakonečný, 2004, s. 109).

Vágnerová (2004, s. 29) rovněž hovoří o *„interakci vrozených dispozic a komplexu působení různých vlivů prostředí“*. Blíže rozpracovává vliv dědičnosti,

(genetických vloh, centrálního nervového systému) a vnějších vlivů na jedince, kdy vývoj není nikdy úplně stejný, zmíněná interakce faktorů je vždy „individuálně variabilní“. *„Rozvoj dědičných předpokladů závisí na působení komplexu vnějších vlivů“* (Vágnerová, 2004, s. 42).

Vágnerová (2000) uvádí příklady organického poškození centrální nervové soustavy, které mohou vést k narušení psychických projevů a ovlivnit chování jedince, a to v závislosti na typu, lokalizaci a úrovni poškození mozku. U dítěte zdůrazňuje vývojové hledisko, tedy důležitost věku, kdy k poškození došlo, a význam procesu zrání.

„Neschopnost ovládat své chování a přizpůsobit je běžným společenským normám může být jedním z důsledků organického postižení CNS“ (Vágnerová, 2004, s. 122).

Konkrétním příkladem je **„syndrom hyperaktivity“** – porucha aktivační úrovně zpravidla kombinována s poruchami pozornosti. Dle autorky je v souladu se zahraniční literaturou užíván termín syndrom ADHD – „attention deficit hyperactivity disorder“. Může být projevem prenatálního či perinatálního poškození mozku, také může mít genetický základ (Vágnerová, 2000).

Syndrom ADHD je v Mezinárodní klasifikaci nemocí (MKN-10) zařazen mezi hyperkinetické poruchy (označení F90), jejichž sekundárními komplikacemi mohou být disociální chování a nízké sebevědomí jedince. Ke společným znakům hyperkinetických dětí patří častá neukázněnost, impulzivita, náchylnost k úrazům a konflikty s disciplínou z důvodu bezmyšlenkovitého porušování pravidel (<http://www.uzis.cz>).

Vágnerová (2000) řadí mezi hlavní znaky ADHD hyperaktivitu (nadměrné nutkání k pohybu, často nepřiměřený a nápadný projev k dané situaci, značná „rušivost“), impulzivitu (dítě reaguje bez rozmyšlení, není schopné plánovat a ovládat svoje chování), hyperexcitabilitu (zvýšená emoční dráždivost, výkyvy v emočním ladění, snížená tolerance k zátěži), poruchy pozornosti (slabá pozornost, unavitelnost). V důsledku těchto obtíží bývá takové dítě často odmítáno okolím, negativně hodnoceno. Na tuto situaci reaguje určitou formou obrany, hledá náhradní prostředek uspokojení, například agresí. Dítě se syndromem ADHD je určitou zátěží pro celou rodinu, narušuje vztahy s vrstevníky, ovlivňuje školní adaptaci dítěte.

U hyperaktivních dospívajících dětí se s větší pravděpodobností projeví sklon k asociálnímu chování nebo k sebeustrukci.

„Dítě samo za poruchu nemůže a ani si neuvědomuje, že provede něco, co je v rozporu se školním řádem“ (Gradková, 2009, s. 22). Dále autorka konstatuje, že děti se syndromem ADHD, obecně charakterizovány školou jako děti s výchovnými problémy, protože vybočují svým chováním z normálu třídního kolektivu, vyrušují, nevhodně komentují situaci, jejich chování je bez rozmyslu a zábran, někdy útočné až agresivní, jsou často klienty kurátora pro děti a mládež.

4.2 Rodina a její vliv

Rodina je základní společenskou jednotkou a přirozeným prostředím *...pro růst a blaho všech svých členů a zejména dětí....v zájmu plného a harmonického rozvoje osobnosti musí dítě vyrůstat v rodinném prostředí, v atmosféře štěstí, lásky a porozumění...*“ (Preamble, sdělení č. 104/1991 Sb.).

Rodiče mají za povinnost důsledně chránit zájmy dítěte, zajistit jeho vedení a dohled adekvátně věku a potřebám, jsou povinni zajistit péči o něj se zaměřením na jeho zdraví, tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj. Při výkonu této rodičovské odpovědnosti, kterou upravoval zákon o rodině a nyní je součástí občanského zákoníku, mají oba rodiče stejná práva a povinnosti (zákon č. 89/2012 Sb.).

Vágnerová (2000) považuje rodinu za nejdůležitější sociální skupinu, která jedinec zásadním způsobem ovlivňuje vytvořeným zázemím, různou mírou uspokojování jeho potřeb, systémem vztahů, vzorů chování a uznávaných hodnot.

„Rodina je oním sociálním prostorem, který po celý život zásadně ovlivňuje socializaci osobnosti“ (Řezáč, 1998, s. 192).

Dle Matouška a Pazlarové (2010) je rodina institucí, která je formována civilizací, kulturou a společností. V dnešní době povolna mění charakter a nelze ji jednoznačně definovat, autoři spíše volí termín rodinné soužití lidí, které je založené na citových vazbách. Rodina je hlavním činitelem socializace a kromě této funkce zde probíhá výchova dětí, vztahová podpora dospělých a ekonomická podpora členů rodiny, přičemž v oblasti výchovy dětí byla prokázána nenahraditelnost rodiny.

„Rodina je nejuniverzálnějším socializačním činitelem, který poskytuje dítěti identifikační vzory, seznamuje ho s předpokládaným chováním pro mužskou a ženskou roli, učí dítě reagovat v procesu interakce a umožňuje mu praktické ověření získaných dovedností v rámci rodiny“ (Rychlík, 2009, s. 23).

Výrazný vliv na utváření osobnosti dítěte má především výchova, přístup rodičů k dětem, jejich způsob ovlivňování, podněcování a usměrňování. V rodině existují tři druhy interakcí, a to mezi rodiči (otec – matka), mezi sourozenci a interakce rodiče – děti. Povaha těchto meziosobních interakcí ovlivňuje rodinné příslušníky, jde o rodinnou atmosféru, klima, společné činnosti („inter-akce“), aktivity. Různé jsou například styly výchovy, přičemž výchova je pojímána jako vzájemný vztah, tedy ovlivňování obou pólů – vychovávaného i vychovávajícího (Řezáč, 1998).

Dle Urbanovské a Škobrtala (2012) se socializace dítěte také primárně odehrává v rodině, probíhá v rámci společného soužití předáváním životního stylu, hodnot, představ o světě a výchovným působením. Rozlišují výchovné styly rodičů dle autorů Hogg, Vaughan, na *autoritativní*, *permisivní* a *autoritářský*. Za nejvhodnější přístup považují zpočátku autoritativní styl, který u malého dítěte nastaví pravidla, a později permisivní, který v období dospívání přináší možnosti diskuse a samostatného rozhodování dítěte při určitém směřování rodičem.

Řezáč (1998) uvádí různá rozlišení výchovných stylů od více autorů a dále vyděluje nevhodné přístupy rodičů k dětem, například *nejednotný přístup* (dvojí očekávání k dětské roli), *proklamativní přístup* (rozpor mezi úmysly a realitou), *povolný přístup* („měkké normy“), *nedůsledný přístup* (náročné požadavky, ale nedůsledné plnění), *potlačující přístup* (zavrhující výchova), *podplácející přístup* (neadekvátní odměňování), *přístup rozmazlující* (neadekvátní citová závislost rodičů), *protekční přístup* (více zájmu některému dítěti), *skleníkový přístup* (funguje v rodině, ale ne mimo ni), *moralizující přístup* (dominance norem a sankcí), *puntičkářský přístup* (přílišný dohled a neustálé rady), *přístup zanedbávající* (nedostatečný, deprivující), *přístup úzkostný* (neadekvátní strach o dítě), *přístup autoritářský* (převaha daná rodičovstvím), *přístup perfekcionista* (přetěžování dítěte, extrémní nároky).

Raudenská, Raudenský a Javůrková (2010) popisují zjednodušeně *autoritářskou výchovu* (přísné dodržování příkazů rodičů), *liberální výchovu* (benevolentnost rodičů, chybí kontrola a sociální zodpovědnost), *zanedbávající výchovu* (nedbalost rodičů, zájem o sebe), *nadměrně ochrannou výchovu* (přehnaná starostlivost – tzv. „opičí láska“) a *disharmonickou výchovu* (rozporuplnost ve výchově dle nálady rodičů). Zmiňují, že typy výchovy se různě prolínají, nevyskytují se samostatně.

Nakonečný (2009) hovoří o rodině jako o nenahraditelném životním prostředí, které se ovšem může stát v případě krize stresujícím. V takovém případě mohou dospívající děti hledat náhradní prostředí v partách vrstevníků, přičemž je ohrožena nezastupitelná úloha výchovy a může tak dojít k poruchám chování dítěte.

„Rodina je do značné míry určující a kterákoli vývojově následující sociální skupina musí navazovat na základy, jež položila“ (Vágnerová, 2004, s. 782).

Dle Matouška a Kroftové (2003) se rodina považuje za hlavního činitele, který svým selháváním umožňuje dětem kriminální chování. Rodinné vazby, nejdříve vazba mezi dítětem a matkou, později otcem i dalšími členy rodiny, jsou klíčovým činitelem osobnostního vývoje dítěte. Kromě vlivu rodinných vazeb na pozdější možné delikventní chování dítěte spatřují autoři význam v disciplíně v rodině a také různé míře jejího uplatňování. Vývoj dítěte ovlivňuje kvalita rodičovského dohledu (znalost způsobu trávení volného času dítěte, kamarádů, včasných návratů domů ...) či chybějící rodič v rodině a dále rodinné interakce – například často nekritický příklon matky k dítěti a naopak velmi kritické, odmítavé či žárlivé chování otce. Konflikty mezi rodiči a způsob řešení problémů v rodině mají rovněž vztah k delikventnímu jednání dětí.

Vágnerová (2004) hovoří o významu uspořádání rodinného systému, který ovlivňuje vývoj dítěte a další adaptaci na jiné sociální prostředí. Důležitá je i pozice dítěte v tomto systému, kdy v raném věku je na něj bezbranné dítě plně odkázáno. *„Pokud by rodina chyběla nebo by vztahy v této skupině byly nějak narušeny, stala by se rizikovým faktorem, přispívajícím ke vzniku psychických potíží“* (Vágnerová, 2004, s. 46).

4.3 Působení školy

Škola je vzdělávací instituce, kde se děti nejen učí a získávají nové vědomosti, ale stejně jako v rodině zde dochází k socializaci dítěte, výchově a působení na dítě, které významně ovlivňují jeho další vývoj. Dítě je zde konfrontováno s určitým režimem, pravidly, působením autorit jednotlivých učitelů, zařazením do kolektivu mezi vrstevníky, celkovou úspěšností či neúspěšností. Všechny tyto aspekty školního života jej mohou pozitivně či negativně ovlivnit v dalším životě.

„Školní třída představuje vedle rodiny nejvýznamnější část sociálního prostředí, protože rozšiřuje sociální život dítěte o společenskou dimenzi.“ (Řezáč, 1998, s. 208).

Slábne vliv některých rodin na děti, významným socializačním činitelem jsou média a zvyšují se obavy z neřízeného socializačního působení vrstevnických skupin. V této situaci je škola často vnímána jako jediné prostředí *„...schopné garantovat „optimální“ či dokonce „vědecky promyšlené“ působení na dítě, jež je v souladu se zájmy společnosti. ... Od socializačního působení školy se dnes očekává víc, než je reálné“* (Matoušek, Kroftová, 2003, s. 65).

Dle Řezáce (1998) jde ve školním prostředí o přechod ke společným rituálům, pravidlům a normám, které jsou regulovány z vnějšku a dítě začíná být hodnoceno dle schopnosti přizpůsobit se kolektivu a kooperovat s ostatními. Dochází ke změnám v citovém prožívání dítěte, vrůstání do skupinových vztahů ovlivňuje motivaci, aktivitu a chování členů skupiny, kteří objevují kolektivní hodnoty a normy. Pro děti je velmi důležité začlenit se do struktury pozic ve třídě, která je závislá na žákově učební činnosti a hodnocení učitele.

Ve společnosti je vyvíjen tlak na individuální výkon, což ovlivňuje i prostředí školy a žáci soutěží o to, kdo bude shledán nejlepším. Děti soutěží v reprodukci znalostí a ne ve schopnosti spolupracovat s ostatními či hledat vlastní řešení existujících problémů společnosti (Matoušek, Kroftová, 2003).

Dále Matoušek a Kroftová (2003) hovoří o jisté „odcizenosti“ mezi vzdělávacím procesem a užitek, který dítěti v budoucnu vzdělání přinese v pracovním procesu, což může přispívat k nízké motivaci k učení a snaze vyhybat se nárokům školy, porušováním nastavených pravidel, podváděním, případně záškoláctvím.

Dle Vágnerové (2004) je škola prostředím, které má své požadavky a určitá očekávání. Dochází zde k rozvoji a stimulaci dítěte, také k hodnocení jeho výkonu a zpětné vazbě za jeho chování, což může ovlivnit sebehodnocení dítěte. Důležité jsou i vazby mezi učiteli a žáky, kdy učitel je autoritou s určitou mocí a tento fakt může na dítě působit různým způsobem.

Matoušek (2008) uvádí, že lze v současné literatuře najít souvislost se selháváním ve škole a delikventním chováním dětí.

Dle Matouška a Kroftové (2003) děti tráví čas kromě školy ve specializovaných kolektivních zařízeních, jako jsou zájmové kroužky, mimoškolní činnosti a také na ně stále častěji působí média (například televize). Tak dochází k tlaku na dokonalou adaptaci, začlenění do kolektivu a potřeba vysoké konformity. Jakékoliv vybočení může znamenat selhání, vyčlenění na okraj, což ovlivňuje sebehodnocení dítěte a postavení mezi spolužáky, vrstevníky. „*Selhání ve škole je předzvěstí společenského selhání po škole*“ (Matoušek, Kroftová, 2003, s. 39).

4.4 Vliv vrstevnické skupiny

„Potřeba získat nějaké sociální zázemí vede k tendenci stát se členem party, která dítěti poskytne pocit podpory a sounáležitosti. Ztotožnění se skupinou, která má potřebnou prestiž a moc, dodává jedinci pocit jistoty a potřebného sebevědomí“ (Vágnerová, 2004, s. 787).

Vrstevnická skupina je charakteristická podobným věkem a společenským postavením členů, kdy obvykle jde o skupinu přirozenou, což se vztahuje i na skupinu vytvořenou v jedné organizaci, například ve škole (Matoušek, 2008).

Vágnerová uvádí, že vrstevnická skupina má v dětství stále větší vliv a to v souvislosti s psychickým vývojem dítěte, procesem jeho osamostatňování a odpoutáváním se od rodiny. V předškolním věku jde o společné zážitky s vrstevníky, také rozvoj určitých schopností a dovedností. „*V této skupině dítě nemá své postavení jisté, musí se umět prosadit, ale zároveň musí umět ostatní získat, aby je byli ochotni akceptovat*“ (Vágnerová, 2004, s. 46).

Vliv kamarádů a vrstevníků na dítě v době dospívání je obrovský, což se projevuje třeba napodobováním, snahou upoutat jejich pozornost, vyrovnat se jim nebo naopak snahou lišit se od nich. Pro dítě může být silný tlak skupiny často

neodolatelný, ale velmi rizikový v případě rizikového způsobu života kamarádů. „*Jedinec – zvláště ten, který si není zvláště jistý sám sebou, hledá přirozeně jakékoliv cesty, jak dosáhnout mezi vrstevníky dobrého postavení*“ (Hajný, Kořínek a Mayer, 2004, s. 33).

Matoušek (2008, s. 190) uvádí, že *vliv vrstevnické skupiny je nejsilnější v období dospívání, kdy je formování vlastní totožnosti odvozováno ze vzorů, které skupina nabízí.*

Dle Vágnerové (2004) se dítě v období dospívání odpoutává od rodiny a nahrazuje ji vazbami s vrstevnickou skupinou, kde získává novou, tzv. „sociální identitu“. Charakter této skupiny se mění, členové si vytváří vlastní hodnoty a normy a trvají na jejich dodržování. „*Protože se zároveň zvyšuje potřeba přijetí touto skupinou, mohou se pod jejím vlivem někteří dospívající začít chovat rizikovým (experimentovat s drogami) nebo sociálně nepřijatelným způsobem (vandalismus)*“ (Vágnerová, 2004, s. 46).

Dítě hledá ve skupině vrstevníků protiváhu k rodičovskému vlivu, ale „...*parta, která nemá jiný program než zábavu a kamarádské vztahy snadno kulturně degeneruje a má pak na osobnost členů destruktivní vliv*“ (Říčan, 2013, s. 153).

Přijetí či nepřijetí ve skupině vrstevníků ovlivňuje sebehodnocení a sebeúctu jedince. Pokud se nenaučí přijatelně jednat s vrstevníky, může si do budoucna upevnit nefunkční způsoby chování. Vztahy s vrstevníky jsou pro člověka důležité i v dospělosti, zejména k vytvoření sociálních vazeb a kontaktů (vztahy na pracovišti, zájmové činnosti, kamarádi), tvořící určité zázemí a oporu (Vágnerová, 2004).

4.5 Vliv technologií, média

Dle Říčana (2013) procházíme neustálou mediální i počítačovou revolucí, protože nám technika přináší stále více informací v dokonalejší kvalitě. Prozatím nevíme, kam tato skutečnost civilizaci přivede, ale již nyní víme, že „*Běžné české dítě tráví před monitorem počítače, tabletu a mobilu, resp. před televizní obrazovkou víc času než ve škole.*“ (Říčan, 2013, s. 106).

Prostřednictvím médií a reklamy jsou lidem vnucovány určité *univerzální cíle*, které jsou pro každého jinak dosažitelné. Pak někteří dospívající, kteří nemají

finanční či sociální kapitál (potřebné mezilidské vztahy), hledají náhradní a rychlé cesty ke zdánlivě stejnému cíli, společenskému úspěchu (Matoušek, Kroftová, 2003).

Média dle Vágnerové (2004) prezentují aktuální společenské hodnoty a postoje a jsou tak jedním z činitelů, kteří ovlivňují v rámci sociálního kontextu (společnosti) jako určitého zdroje zkušeností vývoj jednotlivce.

Moderní média přináší také pozitivní možnosti, kterými jsou například množství potřebných informací, kulturní a umělecké pořady, nový prostor demokracie na sociálních sítích, možnosti elektronické korespondence, počítačové hry vhodné pro postřeh a myšlení; ovšem snad všechny doprovází i dopady negativní (Říčan, 2013).

Média a počítače ohrožují výchovu dětí a mládeže zejména takto:

- *zobrazované násilí* – láká k napodobování, děti si to chtějí vyzkoušet, také dochází k oslabení soucitu dětí, objevuje se zájem v krutosti a ničení věcí; naopak může násilí na obrazovce vést k bázlivosti a přílišnému strachu z něj,
- *pornografie* – zpřístupněním pornografie dítěti se dopouštíme trestného činu šíření pornografie; i přesto že nikde není upřesněno co konkrétně už dětem „ne“, většinou televize toto pravidlo (na rozdíl od mediálního násilí) respektují,
- *kýč* – určitý druh lži, předstíraná skutečnost, která se může stát pro diváka únikem před realitou, určitou ideologií; těžko dovoluje mladému divákovi najít sám sebe, nepozná skutečnou lásku, přátelství, štěstí a bolest,
- *nadměrná emoční stimulace* – prostorové zobrazení a ozvučení působí velmi silně na emoce, což do umění patří, ale lidská psychika není stavěna na každodenní podněty takové intenzity,
- *náhradní život* – přibývá lidí trávících čas před obrazovkou, ubývá aktivní činnosti, je méně času na rozhovory a hry s dětmi, méně spolu hovoří manželé, trpí i milostný život; „Člověk má naplno žít svůj osobní příběh a příběh své rodiny“ (Říčan, 2013, s. 113)
- *zkreslený a ochuzený obraz světa* – zejména pro děti je těžké odlišovat skutečnost od televizního obrazu, chybí zde řád; nebezpečná je i reklama, která směřuje lidi k nakupování věcí jako smyslu života, kde ráj je na prodeji a ne každý (zvláště dítě) odolá této představě,

- *zdravotní následky* – sezení u televize omezuje pohyb, křiví páteř, působí negativně na oči a nervový systém (Říčan, 2013).

Rovněž Matoušek a Kroftová (2003, s. 105) hovoří o vlivu médií na děti, případně jejich zločinnost a na celkový postoj občanů ke zločinnosti. Ovšem také zdůrazňují komplexnost problému kriminality mládeže. „*Vliv médií na děti a mládež je mnohem méně významný než vliv živých lidí, s nimiž děti a mládež tráví čas.*“

4.6 Vliv okamžité (zátěžové) situace

Chování jedince může být výrazně ovlivněno vzniklou situací, ve které se projeví vliv několika činitelů zároveň, které na člověka působí.

Řezáč (1998) popisuje, že okolo člověka objektivně existuje materiální a duchovní prostředí (sociální prostředí), které pro něj nabývá smysl v momentě, kdy se ocitá ve vztahu k němu, což označuje za sociální situaci. Pojem sociální situace je zvýrazněn dynamický a interakční charakter postavení lidí v sociálním prostoru.

V dnešním světě se člověk stále častěji nachází v situacích, které vyžadují rychlé rozhodování, určité řešení či zvládnutí problému, je nutné se učit novým technikám komunikace. Situace, které jsou pro nás nepřehledné, nerozumíme jim, také situace, které nedokážeme nějak vlastními silami ovlivnit, v nás vyvolávají zátěž. V takových případech může dojít k situačnímu chování (Řezáč, 1998).

Dále Řezáč (1998) rozlišuje sociální situace náročné či zátěžové, mezi které řadí situace problémové, frustrující, stresující a konfliktní, ve kterých člověk určitým způsobem reaguje na vnější či vnitřní okolnosti. Uvedené situace mohou být příčinou problémového chování jedince, například agrese, závislostního chování. Znalost těchto situací a také projevy chování mohou pomoci řešení problému (analýza situace, hledání prostředků a dostupných řešení). Důležitý význam má předcházení těmto situacím formou zdravého životního stylu a pozitivním myšlením, vytvoření pozitivního vztahu k sobě.

Vágnerová (2004) také hovoří o jednotlivých zátěžových situacích (frustrace, konflikt, stres, trauma, krize, deprivace), které mohou vést k narušení psychické rovnováhy jednotlivce s následnou změnou prožívání, uvažování i chování. Například stresová situace je možný spouštěč vzniku závislosti, řešení krize pomocí psychoaktivních látek může vést k dalším problémům jedince.

5 VYBRANÉ DRUHY RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ

Rizikové chování – *risk behavior* – je dle Matouška (2008) takové jednání, kterým se může jedinec ohrozit sám na zdraví nebo na životě, také může zasáhnout do své sociální integrity. Rovněž může jít o chování namířené proti společnosti.

Autor dále odkazuje na pojmy **delikvence**, jež zahrnuje jednání spojené s porušováním norem společnosti daných zákony, tedy přestupky a trestné činy spáchané nezletilými dětmi bez trestní odpovědnosti. Následuje pojem **delikvence mládeže**, kde autor vysvětluje, že v západních zemích překročí v období dospívání meze zákona téměř každý muž a skoro polovina žen, přičemž jde většinou o jednorázovou záležitost bez dalších vážných následků. Jen menší část mladých lidí se dopouští trestné činnosti opakovaně či pravidelně, a to většinou ve skupinách.

Autor rovněž vysvětluje termín **sociální selhání** – *social failure* – jako „*Společenský neúspěch ohrožující svého nositele, případně další lidi*“ (Matoušek, 2008, s. 202). Dále rozlišuje dvě pojetí sociálního selhání, která zahrnují: kriminální chování, závislost na alkoholu a nealkoholových drogách, sebevražedné jednání, hráčství, nezaměstnanost, předčasné ukončení povinného vzdělávání u dětí, těhotenství před dosažením hranice dospělosti (užší anglosaské pojetí). Širší přístup zahrnuje také život bez domova na ulicích, prostituci, příslušnost k sektám (evropské pojetí). S tímto pojmem připomíná u nás dosud tradovaný termín podobného obsahu – **sociální patologie**.

Širůčková (2010) uvádí tento výčet obvyklého rizikového chování:

- *interpersonální agresivní chování* (např. násilné chování, šikana),
- *delikventní chování ve vztahu k hmotnému majetku* (vandalismus, krádeže, sprejerství),
- *rizikové zdravotní návyky* (např. užívání návykových látek),
- *sexuální chování* (předčasné či rizikové sexuální chování, mateřství),
- *rizikové chování ve vztahu k společenským institucím* (např. záškoláctví, neplnění školních povinností, předčasné ukončení studia)
- *prepatologické hráčství*
- *rizikové sportovní aktivity* (adrenalinové a extrémní sporty)

Autorka uvádí, že „existuje více teoretických pojetí, která zdůrazňují buď zdravotní, psychosociální nebo normativní kontext“ (Širůčková, 2010, s. 30).

Dále shrnuje, že pojmy **rizikové chování** stejně jako **problémové chování** jsou „...sociálním konstruktem zahrnujícím rozmanité formy chování, jež nemusí být nutně jednoznačně vymezeny. Jsou však hodnoceny jako takové, které způsobují zdravotní, sociální nebo psychické ohrožení jak jedince samotného, tak i jeho sociálního okolí, přičemž ohrožení může být reálné nebo předpokládané.“ (Širůčková, 2010, s. 31).

Širůčková (2010, s. 31) rovněž konstatuje, že „člověk, který se chová rizikově v jedné oblasti, má tendenci se chovat rizikově i v dalších oblastech“, jedná se o určitý životní styl, propojenost jednotlivých projevů rizikového chování, které dle Jessora tvoří syndrom problémového chování.

Vágnerová (2004, s. 779) definuje poruchy chování v dětském věku a dospívání takto: „Poruchy chování lze charakterizovat jako odchylku v oblasti socializace, kdy jedinec není schopen respektovat normy chování na úrovni odpovídající jeho věku, event. na úrovni svých rozumových schopností.“ Poruchové chování vzniká multifaktoriálně, tedy za působení více vlivů (kapitola 4).

Poruchy chování vymezuje klasifikace MKN-10 (<http://www.uzis.cz/>) v oddíle F91, kde je zdůrazněn trvalejší ráz agresivního, asociálního nebo vzdorovitého chování (šest měsíců i déle) a závažnost chování (ne běžné zlobení či rebelantství dospívajících).

Vágnerová (2004, s. 792) odkazuje na MKN-10 při rozlišení poruch chování ve vztahu k určitému prostředí – „poruchy ve vztahu k rodině a poruchy chování vázané na skupinové aktivity v partě“. A dále diferencuje typy poruch chování dle charakteru:

- *neagresivní porušování sociálních norem* (lži, záškoláctví, útěky, toulání)
- *agresivní chování* (šikana, vandalismus, rvačky a jiné násilnosti)
 - závažnější, zasahuje do práv jiných lidí

Přitom mezi těmito druhy není přesná hranice, dochází k jejich různým kombinacím. Autorka blíže charakterizuje lhaní, záškoláctví, útěky, toulání, krádeže, agresivní poruchy chování a šikanu.

5.1 Záškoláctví

Záškoláctví je „jev, kdy žák úmyslně, bez omluvitelného důvodu a bez vědomí, popř. souhlasu rodičů se nezúčastňuje vyučování a zdržuje se mimo domov. Má zpravidla souvislost se školní neúspěšností“ (Průcha, Walterová a Mareš, 1995, s. 282-3).

Záškoláctví, útky a toulání jsou dle Vágnerové (2004) určitou variantou obranného chování, únikem z nepříjemnosti. Dítě tak řeší svůj problém útkem z ohrožujícího prostředí, protože neumí situaci řešit vhodnějším způsobem. „Záškoláctví bývá spojeno s negativním postojem ke škole, s nepřijetím normy pozitivního hodnocení vzdělání, ale může být i reakcí na prospěchové selhání“ (Vágnerová, 2004, s. 794).

Kyriacou (2004) rozlišuje *pravé záškoláctví* (dítě do školy nechodí, rodič si myslí, že ano), *záškoláctví s vědomím rodičů* (dítě není ve škole a rodič o tom ví, případně to tak potřebuje či je slabý to měnit), *záškoláctví s klamáním rodičů* (dítě přesvědčí rodiče, že je mu nevolno a rodič absenci omluví), *útky ze školy* (dítě je ve škole a na část dne odchází), *odmítání školy* (dítě má ze školní docházky psychické obtíže). Dle autora je obtížné posoudit skutečný rozsah problému.

Při vyhodnocení situace je nutné zjistit důvody, které vedly dítě k záškoláctví. Pro zjištění příčin jsou důležité informace o způsobu provedení, četnosti a plánovanosti jednání, také postoj dítěte ke škole. Při opakovaném a plánovaném záškoláctví může mít dítě v důsledku dysfunkční rodinné výchovy odlišný vztah k hodnotám a normám (Vágnerová, 2004).

Michalík (2013) vysvětluje protiprávnost jednání, pokud dítě do školy bez řádné omluvy nedochází, a uvádí povinnosti žáků, studentů a jejich zákonných zástupců, např. doložit důvody nepřítomnosti v souladu se stanovenými pravidly uvedenými ve školním řádu. Rovněž může škola žádat údaje o zdravotním stavu a rodič má povinnost je sdělit, ovšem nadále není dle autora ukotvena povinnost zdravotnického zařízení vydat „*potvrzení o omlouvání ze školní docházky povinné i na střední školy*“, přitom škola nemá právo sama kontaktovat zdravotnické zařízení (Michalík, 2013 s. 165).

Právo na vzdělání a povinnost každého absolvovat školní docházku v délce stanovené zákonem upravuje v článku 33 Listina základních práv a svobod (zákon

č. 2/1993 Sb.). Konkrétní úpravu základní povinné školní docházky v délce devíti roků pak upravuje školský zákon (zákon č. 561/2004 Sb.), stejně jako povinnost doložit důvody nepřítomnosti žáka do 3 kalendářních dnů od počátku nepřítomnosti (§50 zákona č. 561/2004), přičemž zákon stanoví, že bližší podmínky omlouvání žáků jsou upraveny ve školním řádu. Za plnění povinné školní docházky dítěte zodpovídají rodiče, v případě porušování této povinnosti dochází k protiprávnímu jednání, kdy může jít o přestupek či trestný čin.

5.2 Agrese, šikana, kyberšikana

Hartl (1996) označuje **agresi** jako nepřátelství, útočné či výbojné jednání proti určitému objektu, útok zaměřený na překážku v cestě za uspokojením potřeby. Rozlišuje čtyři stupně agrese, kdy první probíhá v myšlenkách, druhý se projevívá navenek (nadávka), třetím je destrukce (rozbití předmětu) a při čtvrtém dochází k fyzickému napadení jiné osoby.

Agresivní chování je většinou nepřiměřený prostředek k uspokojení nějaké potřeby, může jít o sebeprosazení, nevhodný způsob k dosažení cíle; spíše vzácně je násilí samo o sobě potřebou. U agresivního chování dochází k omezování práv ostatních, bývá zaměřené proti lidem, zvířatům nebo věcem. Specifickým agresivním chováním je šikana (Vágnerová, 2004).

„Šikanu lze definovat jako násilně ponižující chování jednotlivce nebo skupiny vůči slabšímu jedinci, který nemůže ze situace uniknout a není schopen se účinně bránit“ (Vágnerová, 2004, s. 798). Šikana je projevem moci a zneužití postavení, s věkem dítěte má stoupající tendenci; nejčastěji k ní dochází přímo ve škole. (Vágnerová, 2004).

Hlavní vnější rysy šikany lze popsat takto: *„Jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně týrá a zotročuje spolužáka či spolužáky a používá k tomu agresi a manipulaci“* (Kolář, 2011, s. 32). Vyznačuje se nepoměrem sil mezi agresorem a obětí. Autor popisuje trojrozměrný model šikanování jako *nemocné chování, závislost* (vazba mezi agresorem a obětí) a *těžkou poruchu vztahů* (onemocnění celé skupiny). Šikanování poškozuje oběť, agresora i celou skupinu, případně kohokoliv dalšího zasáhne (např. rodinu oběti). Oběti způsobuje psychické i fyzické utrpení,

u agresora se upevňuje připravenost k trestné činnosti a další členové skupiny ztrácí iluze o charakteru společnosti a zajištění bezpečí proti násilí (Kolář, 2011).

„Šikanu můžeme definovat jako trvalé agresivní jednání jednoho žáka vůči druhému s úmyslem způsobit oběti utrpení“ (Kyriacou, 2004, s. 26). Autor rozlišuje útoky fyzické (bití, pošťuchování), slovní (nadávky, zesměšňování) a nepřímé (hanlivé posunky, vyloučení ze společnosti). Zdůrazňuje význam záměrnosti jednání, také důležitost rozlišit dlouhodobé a opakované týrání od jednorázového útoku.

Dle Vágnerové a kol. (2009) se šikanou baví agresor, na rozdíl od škádlení, které je zábavou pro obě strany, přitom oběti způsobuje ponížení a bolest. Šikana je záměrná, samoučelná, opakovaná (i když ne vždy), zpravidla dlouhodobá, oběti nepříjemná a projevuje se nepoměrem sil. Existují různé druhy a formy šikany: fyzická a verbální, aktivní a pasivní, přímá a nepřímá, přičemž jde o členění na základě vnějších projevů šikany.

Kolář (2011) rozlišuje pět stadií vývoje šikany ve skupině: *zrod ostrakismu* (identifikace a vyčlenění okrajových členů), *přitvrzování manipulace a výskyt fyzické agrese*, *vytvoření jádra agresorů*, *většina přijímá normy agresorů a totalita neboli dokonalá šikana*. Porozumění a znalost vnitřního vývoje šikany umožňuje volit vhodné postupy pomoci v různých stadiích počátečních fází (první až třetí) a pokročilých fází (čtvrté a páté) šikany. Zásadní rozdíl je v postoji ostatních členů skupiny k násilí a jejich ochoty spolupracovat na změně, také formách pomoci, kdy od třetí fáze je dle autora potřeba specializovaného programu na léčbu šikany, nestačí osobnostní a sociální výchova jako ve dvou počátečních fázích.

Kyberšikana je dle Koláře (2011) novou formou šikany za použití informačních a komunikačních technologií (internet, mobilní telefon). Konkrétně jde například o zasílání urážlivých a zastrašujících zpráv elektronickou poštou (e-mail) či přes mobilní telefon, urážení a ponižování na internetu, zasílání dehonestujících videí či fotografií. Znaky jsou stejné jako u šikany - záměrné jednání, opakované, zahrnuje psychické násilí za účelem ublížit oběti. Používá internet a mobil, probíhá kdykoliv, nejen tedy ve školním prostředí, nekončí odchodem ze školy či nepříjemné situace, může působit opakovaně (opakované čtení jednorázové zprávy znovu ubližuje), agresor může působit anonymně či se změněnou identitou.

Rovněž Vágnerová a kol. (2004) hovoří o kyberšikaně jako o formě šikany, která využívá elektronické prostředky (e-mail, mobilní telefon, pager, internet, blog apod.) s možným využitím anonymity, proměnou agresora i oběti, působením kdykoliv a kdekoliv, bez fyzického násilí, s opakovanými útoky a šíří publika.

Kyberšikana se odehrává v kybernetickém světě, který přesahuje hranice školy, i přesto se jí musí učitelé zabývat, když se o ní dozvědí (Kolář, 2011).

5.3 Užívání návykových látek

Dnešní společnost stejně jako současná mládež se často dostává do kontaktu s návykovými látkami. Může jít o látky legální, které jsou běžně dostupné a naše společnost je toleruje, třeba alkohol či cigarety (včetně elektronických), ale rovněž nelegální látky, například marihuana, pervitin, extáze a jiné drogy.

„V souvislosti s užíváním drog můžeme celou věkovou kategorii od 13. do 18. let považovat za rizikovou“ (Kalina, 2003a, s. 17).

Legislativně je zajištěna ochrana nezletilých před návykovými látkami zejména zákonem č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami a o změně souvisejících zákonů. Michalík (2013) vysvětluje zejména preventivní zaměření zákona, přičemž v něm lze nalézt i represi ve formě peněžitých sankcí jednotlivcům či organizacím. Obsažena jsou například opatření směřující k ochraně před škodami na zdraví či opatření omezující dostupnost látek. V případě, že někdo umožní nezletilému konzumaci návykové látky, neoprávněně ji prodá či podá, jde o protiprávní jednání, které může být kvalifikováno jako přestupek či trestný čin. Michalík (2013) odkazuje na ukotvení ochrany dětí před návykovými látkami v článku 33 Úmluvy o právech dítěte.

Dle Vágnerové (2004) byla vždy patrná snaha lidí uniknout problémům, dosáhnout pohody a štěstí, případně zážitků bez jakékoliv námahy, což jim může psychoaktivní látka (droga) poskytnout. Dříve šlo o přírodní látky, které později doplnily různé látky uměle syntetizované. Přestože jsou obecně známé škodlivé účinky těchto látek, nadále jsou lidmi používány.

Ne vždy se při užívání návykových látek hovoří o závislosti, kdy Kalina (2003a, s. 17) rozlišuje uživatele drog podle frekvence, intenzity a následků užívání

na *experimentátory, příležitostné a rekreační uživatele, pravidelné uživatele, problémové uživatele a závislé.*

Mezinárodní klasifikace nemocí definuje syndrom závislosti (s. 198) jako „*soubor behaviorálních, kognitivních a fyziologických stavů, který se vyvíjí po opakovaném užití substance a který typicky zahrnuje silné přání užít drogu...*“ (<http://www.uzis.cz/>).

Rovněž Vágnerová (2004) spatřuje nejvyšší riziko vzniku drogové závislosti v období dospívání, kdy se zvyšuje tendence experimentovat, mladiství nemají dostatečnou zkušenost a náhled na svoji zranitelnost, neuvažují o rizicích. Závislost na drogách vzniká rychleji než na alkoholu, z toho důvodu je nižší věkový průměr drogově závislých, typické jsou také negativní sociální důsledky – narušení vývoje osobnosti, autoregulačních mechanismů, osvojování sociálních dovedností a následný proces osamostatňování se. Často následuje nerespektování norem, trestná činnost, neschopnost navázat a udržet citový vztah. Společnost má tendenci jedince závislé na drogách stigmatizovat a sociálně izolovat.

5.4 Sebevražedné chování, sebepoškozování

„*Suicidum je vědomé a úmyslné ukončení vlastního života*“ (Mühlpachr, 2008, s. 128) Dle autora označujeme širším pojmem suicidálního (sebevražedného) chování také pokusy o sebevraždu a projevy, které poukazují na sebevražedné myšlenky nebo záměr ukončit život. Ne vždy je jasný záměr zemřít, někteří tito lidé mají ambivalentní postoj k životu, chtěli by žít i zemřít.

„*Sebevražednost hraje důležitou roli u adolescentů a mladých lidí jako východisko z těžké krize, reakce na otřes*“ (Mühlpachr, 2008, s. 128). U nás v republice jde o časté jevy, ale u adolescentů často o pokusy, které mohou mít pouze demonstrativní charakter. Autor hovoří o těchto rizikových faktorech: sociodemografické vlivy, psychiatrická onemocnění, psychosociální vlivy a vlivy prostředí, vlivy dědičné a rodinné (Mühlpachr, 2008).

Dle Vágnerové (2004) má sebevražedné chování svoji specifickou dynamiku, která může být dána osobnostními rysy a také životním příběhem každého jedince. Motiv a způsob tohoto chování závisí určitým způsobem také na věku a rysech vývojové fáze, ve které se člověk nachází. Pro dospívající je typický rozvoj vlastní

identity, osamostatnění, odpoutání se od dosavadních vztahů. Může přijít bezradnost, nespokojenost, pocit nezvratnosti selhání. „Suicidální jednání často mívá zkratkový charakter. Výkyvy v prožívání a chování bývají signálem pohotovosti reagovat extrémním způsobem, to znamená i sebevražedným jednáním“ (Vágnerová, 2004, s. 504). Vzhledem k tomu, že takové jednání je v adolescenci běžné, nelze odhadnout míru rizika sebevraždy.

Sebepoškozování, které se dle Koutka a Kocourkové (2007) objevuje nejvíce v období adolescence, představuje chování bez vědomého a cíleného záměru zemřít, ovšem s důsledkem poškození tělesné celistvosti. Toto chování má společenský kontext a je ovlivňováno různými rituály a sociálními okolnostmi, které rozhodují o konvenčnosti chování či jeho patologii. Příklady sebepoškozování jsou řezná poranění kůže, také zápěstí a předloktí, hřbetů rukou nebo škrábance, pořízené za použití třeba žiletky, skla, špendlíku. Také může jít o popáleniny cigaretou, zapalovačem apod. Důvody takového chování jsou různé, mohou to být pocit vzteku na sebe, situační stres, úleva od napětí. Při sebepoškozování je dle autorů vyšší riziko suicidálního chování a při léčbě je kromě zvažování možností terapie nutné posoudit také indikaci k hospitalizaci.

Kriegelová (2008) hovoří o dvou typech záměrného sebepoškozování, a to o sebetrávení (předávkování nadměrným požitím například léků, alkoholu, drog), a sebezraňování (akt pořezání, poškrábání, popálení, aj.). Zmiňuje terminologickou nejednotnost v zahraničí a odlišuje sebepoškozování od suicidálního chování. Dle autorky, která cituje Favazza, je základním rozdílem skutečnost, že sebevraždou chce člověk život ukončit, kdežto záměrným poškozováním se chce cítit lépe.

5.5 Kriminální (delikventní) chování dětí a mládeže

Kriminální chování jsou dle Vágnerové (2004) činnosti, které porušují právní normy. Osobám páchající trestnou činnost často chybí náhled na jejich nevhodné chování, proto nemají potřebu hledat nápravu. Pachatelé mohou mít extrémní emoční prožívání, bývají výbušní a reagují afektivně, nejsou schopni si připustit rizika svého jednání, zaměřují se na přítomnost a okamžité uspokojení svých potřeb (nezájem o budoucnost), jsou egocentričtí, mívají nedostatečně vyvinuté svědomí, odlišný hodnotový systém, v chování nemají zábrany, v zátěžových situacích se zvyšuje

sklon k impulzivním reakcím. K počátkům kriminálních aktivit dochází nejčastěji v adolescenci, kdy může docházet i ke startování určité životní dráhy.

Michalík (2013) řadí mezi trestnou činnost mladistvých například krádeže, sprejství (poškození cizí věci), již zmíněnou drogovou problematiku (nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a jedy), nebo také předčasný pohlavní život do 15 let (pohlavní zneužití).

„Trestnou činnost lze chápat jako projev poruchy sociálněadaptačních schopností a dovedností. Jde o poměrně jasně definovanou odchylku od společností stanové sociální normy“ (Vágnerová, 2004, s. 805).

Matoušek (2008) používá termín delikvence, kterým označuje všechna jednání porušující zákonné normy, tedy spáchané přestupky i trestné činy. U delikvence mládeže uvádí, že v období dospívání překročí hranici zákona téměř každý muž a skoro polovina žen, ovšem často jde o jednorázovou záležitost. Pouze menší část mladých lidí páchá trestnou činnost opakovaně, a to většinou v partě.

V kapitole 3.1 Děti a mládež jsou rozlišeny kategorie nezletilé děti a mladiství a zmíněn pojem trestní odpovědnost. Nezletilé děti do 15 let nemají trestní odpovědnost, a pokud se dopustí takového jednání, je označováno pojmem čin jinak trestný. Od 15 roků je mládež trestně odpovědná za své chování a v jejich případě se hovoří o spáchání provinění. Tyto a další podmínky odpovědnosti dětí a mládeže za protiprávní činy uvedené v trestním zákoně jsou upraveny zákonem o soudnictví ve věcech mládeže (zákon č. 218/2003 Sb.).

„Projednáváním protiprávních činů, kterých se dopustili děti mladší patnácti let a mladiství, se sleduje zejména, aby se ten, kdo se takového činu dopustil, již nadále takového jednání zdržel (Michalík, 2013, s. 133).

Zákon č. 218/2003 Sb. vymezuje tři druhy opatření, která jsou za spáchaná provinění ukládána mladistvým:

- výchovná opatření (např. dohled probačního úředníka, účast na probačním programu),
- ochranná opatření (např. ochranné léčení, ochranná výchova)
- trestní opatření (např. vykonání obecně prospěšné práce, odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu).

Dítěti do 15 let, které se dopustí činu jinak trestného, soud může dle § 93 zákona č. 218/2003 uložit opatření, kterými jsou: *výchovná povinnost, výchovné omezení, napomenutí s výstrahou, zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče, dohled probačního úředníka, ochranná výchova nebo ochranné léčení.*

Kurátor pro děti a mládež je o protiprávní činnosti dětí nebo mladistvých informován policií, účastní se výsledků, zjišťuje a shromažďuje další informace o dítěti a rodině, zpracovává zprávu o jejich poměrech, také se účastní soudního jednání a navrhuje vhodná opatření. Dle vyhodnocení situace dítěte a rodiny s nimi dále pracuje na žádoucí změně chování dle stanovených cílů a postupů v rámci individuálního plánu ochrany dítěte.

6 ŠKOLNÍ PROSTŘEDÍ A RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ ŽÁKŮ

Škola je instituce s určitými pravidly, hierarchií rolí a vymezením obsahu. *Škola je prostředím*, které děti různě stimuluje a rozvíjí, ovšem má i své požadavky a očekávání, které by mělo dítě splnit, přičemž jsou důležité vztahy ve škole, které všechny nějakým způsobem ovlivňují (Vágnerová, 2004).

Dle Matouška a Kroftové (2003) je škola považována za místo, kde se děti učí nejen znalosti, ale také řešit určité problémy, vnímat názory druhých, docházet ke kompromisům a hledat řešení přijatelné pro skupinu, což pomáhá zlepšit celkovou atmosféru třídy a kooperaci dětí, posilují se vazby mezi nimi, rozvíjí se jejich sociální dovednosti.

Kyriacou (2004) hovoří o tom, že děti během školní docházky čelí různým osobním obtížím, které mohou přerůst ve velké problémy. Škola i učitel pro ně mohou sehrát velkou roli, pokud chtějí pomoci, ovšem důležité je pochopení situace dítěte. Možné cesty pomoci jsou například vcítění se do situace dítěte (na tomto přístupu se podílí poradenský tým školy) a vytvoření vhodného klimatu školy, zaměření se na problém (například při řešení šikany) nebo činnosti vyplývající z výchovného programu (posílení dovedností žáků). Také organizace školy může ovlivnit minimalizaci rizikového chování žáků, například nastavením pravidel a jejich důsledným dodržováním může pomoci v boji se záškoláctvím.

V prostředí školy se můžeme setkat s počátečními projevy rizikového chování dětí, kde může být, na rozdíl od rodinného prostředí, viditelnější nedodržování pravidel, neplnění povinností, odlišný přístup ke spolužákům nebo autoritám, problémy se začleněním do kolektivu, neadekvátní řešení zátěžových situací, nebo vyrovnávání se s neúspěchem.

Školním prostředím je pro účely této diplomové práce míněno prostředí školy, kterou žáci navštěvují nejen v době plnění základní povinné školní docházky, ale i poté, zejména za účelem získání dalšího vzdělání a přípravy na budoucí povolání. Jde tedy o základní školy, střední školy, odborná učiliště, také speciální školství, tedy všechny školy, kam dochází dítě či mladistvý, se kterým může v případě rizikového chování pracovat i kurátor pro mládež.

Miovský (2010) vysvětluje používání pojmu rizikové chování v souvislosti s chováním, při kterém dochází ke zvýšení zdravotních, sociálních, výchovných a jiných rizik pro dítě, případně společnost. Rovněž vysvětluje, že pojem sociálněpatologické jevy je z důvodu určité stigmatizace a důrazu na společenskou normu v oblasti školní prevence již překonaný. Mezi riziková chování řadí například záškoláctví, šikanu a extrémní projevy agrese, poruchy příjmu potravy, závislostní chování.

6.1 Škola a prevence

Škola má důležitou úlohu nejen v řešení vzniklého rizikového chování žáků, ale rovněž ve výchovném působení a předcházení vzniku problému.

Specifická primární prevence, prováděná ve školách, je koordinována Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, které odpovídá za legislativu, koncepci, obsah, také například za spolupráci jednotlivých subjektů – krajských školních koordinátorů prevence, metodiků prevence v Pedagogicko-psychologických poradnách (dále i PPP) a pracovníků Středisek výchovné péče (dále i SVP) působících v oblasti primární prevence rizikového chování (<http://www.msmt.cz>).

Zmíněná specifická primární prevence se zaměřuje na konkrétní formy rizikových chování a to ve třech úrovních - všeobecná primární prevence, zaměřená na běžnou populaci dětí, selektivní primární prevence, směřující k více ohroženým dětem, s rizikovými faktory a indikovaná primární prevence, prováděná u dětí s projevy rizikového chování či velkým rizikem výskytu (Černý, 2010).

„Za prevenci rizikového chování považujeme jakékoli typy výchovných, vzdělávacích, zdravotních, sociálních či jiných intervencí směřujících k předcházení výskytu rizikového chování, zamezujících jeho další progresi, zmírňujících již existující formy a projevy rizikového chování nebo pomáhajících řešit jeho důsledky“ (Miovský, 2010, s. 24).

Komplexním dlouhodobým preventivním programem školy je **Minimální preventivní program** (dále i MPP), který vychází z příslušného rámcového vzdělávacího programu a je uzpůsoben konkrétním podmínkám a možnostem každé školy, je součástí školního vzdělávacího programu a podléhá kontrole. „MPP je konkrétním dokumentem školy zaměřeným na výchovu žáků ke zdravému životnímu

stylu, na jejich osobnostní a sociální rozvoj a rozvoj jejich sociálně komunikativních dovedností. Jeho součástí jsou též specifické intervence pomáhající žákům osvojit si takové znalosti, dovednosti a způsobilosti (nebo též kompetence), které efektivně snižují riziko výskytu případně rozvoje konkrétních forem rizikového chování“ (Miovský a kol., 2012, s. 14).

Efektivní preventivní program vyžaduje dle autora spolupráci a odpovědnost všech pracovníků školy, kteří mají různé úkoly a role při spoluúčasti na programu. Například zapojení žáků školy formou spoluúčasti na preventivních programech, třídní učitelé mají nezastupitelnou úlohu při monitoringu rizikového chování ve třídě, při realizaci programů a jejich hodnocení, další pedagogičtí pracovníci začleňují preventivní témata do jejich výuky, školní metodik prevence koordinuje přípravy a realizaci programu a ředitel školy zodpovídá za podporu a realizaci programu. Zásadní je podpora postavení školního metodika prevence v této funkci, vymezení jeho kompetencí, zveřejnění konzultačních hodin a určení místa pro poradenskou činnost žákům, rodičům i pedagogům (Miovský a kol., 2012).

6.2 Řešení rizikového chování ve škole

Škola má ze zákona povinnost zajistit bezpečnost a ochranu zdraví žáků, vytvářet podmínky pro jejich zdravý vývoj a přihlížet k jejich základním fyziologickým potřebám, také předcházet vzniku sociálně patologických jevů (§ 29 zákona č. 561/2004 Sb.).

„Pedagogičtí pracovníci stejně jako ředitel školy nesou odpovědnost za chování žáků probíhající během výuky, ale i o přestávkách, jinak řečeno, mají odpovědnost po celou dobu, kdy je žák svěřen jejich dočasnému dozoru (od vstupu do školy až po její opuštění, ale např. i při různých výletech, exkurzích apod.)“ (Michalík, 2013, s. 171).

Ředitel školy vydává školní řád, který upravuje vnitřní režim a podmínky provozu školy, také práva a povinnosti žáků, jejich zákonných zástupců, případně jiných osob odpovědných za výchovu dětí a pravidla vztahů s pedagogickými pracovníky. Ve školním řádu jsou také upraveny podmínky zajištění ochrany zdraví a bezpečnosti dětí a ochrany před sociálně patologickými jevy, projevy diskriminace, nepřátelství nebo násilí (§ 30 zákona č. 561/2004 Sb.).

Také Kyriacou (2004) zmiňuje zákonnou povinnost ředitelů škol zamezit například šikaně, kdy strategie jejího řešení by měla být součástí školního řádu a postupy pro učitele, žáky i rodiče mají být všem jasné a známé.

Kromě zapracování pravidel, opatření a řešení rizikového chování žáků do školního řádu zabezpečuje ředitel školy podmínky pro zdravý vývoj žáků a prevenci jejich obtíží či poruch chování poskytováním poradenských služeb ve škole, a to zejména **výchovným poradcem** a **školním metodikem prevence**, případně **školním psychologem** či **školním speciálním pedagogem**. Tito pracovníci zajišťují kromě jiného i poradenství zaměřené na prevenci školní neúspěšnosti a primární prevenci rizikového chování žáků školy, také poskytují metodickou podporu dalším učitelům.

Poskytování poradenských služeb upravuje Vyhláška MŠMT č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, která rovněž specifikuje konkrétní činnosti jednotlivých poradenských pracovníků či **Školských poradenských zařízení**, zajišťujících pedagogicko-psychologickou pomoc při výchově a vzdělávání žáků, kterými jsou **Pedagogicko-psychologická poradna** a v případě žáků se zdravotním postižením **Speciálně pedagogické centrum**.

Výchovný poradce je pracovníkem školy, který mimo jiné činnosti zajišťuje poradenství a pomoc při rozhodování o dalším vzdělávání žáků, koordinuje diagnosticko-poradenské činnosti a vzdělávací opatření, spolupracuje se školskými poradenskými zařízeními, středisky výchovné péče a dalšími institucemi, metodicky zprostředkovává učitelům nové metody pedagogické diagnostiky a intervence (příloha č. 3 vyhl. č.72/2005 Sb.). Výchovný poradce při své činnosti spolupracuje s třídními učiteli žáků, učiteli výchov a dalšími pracovníky školy, velmi důležitá je také spolupráce se školním metodikem prevence.

Školní metodik prevence má důležitou úlohu v oblasti realizované prevence na škole, zejména koordinuje tvorbu preventivního programu školy, realizuje a účastní se aktivit zaměřených například na prevenci záškoláctví, závislostí, násilí, sebepoškozování, kriminální chování, metodicky působí na ostatní pedagogy v této oblasti a koordinuje jejich vzdělávání. Spolupracuje s dalšími orgány a odborníky v rámci prevence, kontaktuje odborníky a účastní se intervence při řešení akutního výskytu rizikového chování na škole, zajišťuje následnou péči, vyhledává jedince

s rizikem či projevy problémového chování, poskytuje poradenství, případně zajišťuje péči odborníků, spolupracuje při této činnosti s třídními učiteli a dalšími pracovníky školy (příloha č. 3 vyhl. č.72/2005 Sb.).

Dalšími poradenskými pracovníky na školách mohou být **školní psycholog**, který provádí diagnostiku, individuálně pracuje se žáky v případě problémů, provádí krizovou intervenci nejen pro žáky, ale také rodiče a učitele, realizuje skupinovou a komunitní práci s žáky, koordinuje preventivní programy ve třídě, podporuje spolupráci třídy a učitele. Provádí nejen diagnostiku a depistáž, konzultační, poradenskou a intervenční práci, ale také metodickou a vzdělávací činnost. Obdobné činnosti může realizovat také **školní speciální pedagog**, který se zaměřuje na péči o žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. V rámci intervenčních činností jde konkrétně například o reedukaci, kompenzační a stimulační činnosti, spoluúčast na tvorbě individuálního vzdělávacího plánu, zajištění speciálních pomůcek či průběžné komunikace s rodinou žáka (příloha č. 3 vyhl. č.72/2005 Sb.).

Constable (2013) přibližuje činnosti „školního sociálního pracovníka“ praktikované v Severní Americe. Sociální pracovník ve škole pracuje s mladými lidmi a jejich školním i rodinným prostředím, přičemž se musí zaměřovat na všechny aspekty situace dítěte. Jeho základní dovedností je situační a osobní posouzení situace, porozumění tomu, co se dítěti stalo a hledání možností řešení. Na základě vyhodnocení situace vytvoří plán pro všechny spolupracující osoby (asistenta, učitele, rodiče, studenty) k zajištění podpory dítěti a zvládnutí dohodnutých kroků ke změně jeho situace.

Školní sociální pracovník by byl možným novým nástrojem řešení rizikového chování žáků ve školách, přímou aplikací činností sociální práce do školního prostředí. Zatím jsem nezaznamenala takovou praxi na našich školách, pouze na jedné škole v regionu je sociální pracovnice, která je součástí speciálně-pedagogického centra, přesto je využívána i pro potřeby školy.

6.3 Postupy a možné nástroje řešení

Postupy řešení rizikového chování upravují většinou metodické pokyny a doporučení ministerstva, také různé odborné publikace zabývající se konkrétními formami rizikového chování.

Například pro řešení záškoláctví Kyriacou (2004) zmiňuje celoškolskou strategii pro řešení záškoláctví, sledování docházky, podporu při studijních obtížích a při problémech s emocemi a chováním, vytvoření příjemného školního prostředí či posílení motivace k pravidelné docházce a další postupy. Také zmiňuje boj s negativním vztahem ke škole, například menší nátlak na druhém stupni a větší pochopení významu vzdělávání. Zmiňuje i myšlenku výchovných a osobních poradců pro žáky s negativním vztahem ke škole.

Tato problematika je zpracována také v Metodickém pokynu k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví Čj. 10 194/2002-14, který upravuje prevenci záškoláctví, na které se podílí třídní učitel, výchovný poradce a školní metodik prevence ve spolupráci s dalšími učiteli a rodiči žáka, také pravidla a podmínky omlouvání absencí žáků ve školách a řešení neomluvených absencí například formou školní výchovné komise (jednání s účastí ředitele školy, třídního učitele, zákonných zástupců žáka, výchovného poradce, školního metodika prevence, zástupce OSPOD nebo jiných odborníků, dle závažnosti případu).

Dále například při řešení šikany Kyriacou (2004) uvádí dva postupy, jak škola může ke zmíněné problematice přistoupit: potlačit vzniklé asociální chování nebo mu předcházet působením a podporou společenského chování, vazeb a vztahů ve třídě, podporou spolupráce mezi dětmi.

Kolář (2011) podrobně vysvětluje cesty k léčbě šikany, definuje tři kroky kvalifikované pomoci: odlišení šikany od podobného chování formou diferenciální diagnostiky, vytvoření vnitřní mapy šikanování a realizace vnitřní diagnostiky a dále alternativní léčbu šikany, kdy po zjištění stadia šikany dochází k určení základního směru léčby například formou intervenčního programu.

Michalík (2013) uvádí, že na potřebu řešit problematiku šikany reagovalo Ministerstvo školství ČR vydáním metodického pokynu, který dává školám návod, jak šikaně předcházet a řešit ji.

Zmíněný Metodický pokyn k řešení šikanování ve školách a školských zařízeních č.j. MSMT-22294/2013-1 velmi podrobně rozpracovává problematiku šikanování včetně charakteristiky tohoto chování, projevů a odpovědnosti školy chránit děti před šikanou. Mezi způsoby řešení řadí například Školní program proti

šikanování, který je součástí Minimálního preventivního programu, dále zavedení zákazu chování majícího charakter šikanování do školního řádu, zpracování pravidel používání informačních a komunikačních technologií, internetu a mobilních telefonů ve škole a stanovení kázeňských opatření při nedodržení nastavených pravidel. Škola má dle metodického pokynu vyškoleného alespoň jednoho odborníka pro řešení šikany, většinou jde o školního metodika prevence, který umí odhadnout stadium a formu šikany a rozhodnout, kdo a jak bude situaci řešit – zda škola zvládne vlastními silami či za spolupráce dalších odborníků, kterými mohou být v případě rozsáhlých a neobvyklých šikan například PPP, SVP a další organizace či instituce. Ředitel školy by měl být v problematice orientován, aby mohl vytvořit vhodné podmínky pro odborníka na řešení šikany a podporoval rozvoj školního programu proti šikanování.

Nápravnými opatřeními pak jsou, podobně jako při řešení jiných rizikových chování, výchovná opatření, kterými mohou být napomenutí a důtka třídního učitele, důtka ředitele školy, také snížený stupeň z chování, převedení do jiné třídy, podmíněné vyloučení ze školy či vyloučení ze školy, které není možné použít v případě plnění povinné školní docházky; opatření mohou vyplynout z jednání výchovné komise, která je rovněž jedním z nástrojů nápravy. Při řešení šikany je pro nápravu situace ve třídě nutné pracovat s celou skupinou. S agresorem je možné zpracovat Individuální výchovný program (Čl. 7.3 Metodického pokynu MSMT-22294/2013-1).

Individuální výchovný program v rámci řešení rizikového chování žáků (IVýP), jehož možnou formu a využití upravuje Metodické doporučení MŠMT č. j. MSMT-43301/2013 ze dne 3.12.2013, je relativně novým nástrojem k řešení problémového chování dětí ve škole.

„Individuální výchovný program je forma spolupráce mezi školou, žákem, zákonným zástupcem, případně další zúčastněnou stranou při řešení rizikového chování žáka“ (Čl. I Metodického doporučení č.j. MSMT-43301/2013). Jeho cílem je odstranit rizikové chování žáka a předejít jeho negativním důsledkům. Může pomoci pojmenovat problém, společně najít možné postupy řešení, vytvořit spolupráci a vyvážit určitý tlak a potřebnou podporu žákovi a zákonnému zástupci za účelem dosažení změny.

Ve stejném článku metodického doporučení je zpracován přehled strukturovaného postupu řešení rizikového chování žáka v rámci školy, jehož je IVýP součástí. Škola řeší rizikové chování žáka těmito formami:

1. **Pohovor se žákem** – domluva mezi učitelem a žákem (motivace žáka).
2. **Jednání se žákem a zákonným zástupcem** – jednání učitele se žákem a zákonnými zástupci, zvýšení kontroly a tlaku, omezení žákovy autonomie, motivace rodičů ke změně.
3. **Individuální výchovný program** – určitý závazek všech zúčastněných stran, stanovení opatření v případě nesplnění závazku, další zvýšení tlaku a kontroly všech zúčastněných.
4. **Předání případu další straně** – pokud škola využila všechny možné způsoby řešení situace.

Pořadí uvedených způsobů řešení se může ve skutečnosti různě zaměnit, dle charakteru případu, vyhodnocení situace a efektivity jednotlivé formy spolupráce. Je možné přímo vyvolat společné jednání s rodiči, také je možné k přípravě výchovného plánu přizvat další stranu, což může být například pracovník OSPOD.

Dále metodické doporučení rozpracovává (Čl. III) *modely personálního obsazení systému péče o žáka včetně zpracování Individuálního výchovného plánu*, přičemž odkazuje na otázku velikosti školy, pedagogického sboru, přítomnost poradenských odborníků a jejich proškolení v oblasti rizikového chování, také míru výskytu rizikového chování žáků na škole.

Základními modely personálního obsazení systému péče o žáka jsou:

- Model **třídní učitel + školní metodik prevence/výchovný poradce**, kdy pohovor se žákem naplňuje třídní učitel a další dva stupně – jednání se žákem a zákonnými zástupci, případně tvorba IVýP je v kompetenci výchovného poradce nebo školního metodika prevence
- Model **školní metodik prevence/výchovný poradce**, kdy celý proces spadá do kompetence jednoho nebo druhého z uvedených pracovníků
- Model **s využitím školního psychologa/školního speciálního pedagoga 1**, kdy celý proces spadá do kompetence jednoho z těchto odborných pracovníků

- Model s využitím školního psychologa/školního speciálního pedagoga 2, kdy proces řešení situace je v kompetenci školního metodika prevence nebo výchovného poradce a poradenští odborníci pracují se žákem nebo rodinou zejména jako podpora dle domluvených postupů v IVýP.

V případě náročnějších setkání s rodinou (například při agresivním jednání rodičů, útočném postoji) se mohou kromě standardně stanovených pedagogických pracovníků účastnit jednání i další pracovníci, například ředitel školy či školní psycholog. Ovšem skupina zástupců školy by neměla mít, pokud to není nutné, zásadní početní převahu nad členy rodiny (Čl. III Metodického doporučení č.j. MSMT-43301/2013).

6.4 Příklady spolupráce školy s jinými subjekty

Při řešení rizikového chování žáků ve školách může škola či pedagogičtí pracovníci využít spolupráce s dalšími odborníky či pracovišti. V resortu školství jde zejména o pomoc pracovníků Pedagogicko-psychologické poradny (poradna, PPP) či Střediska výchovné péče (dále i středisko, SVP), případně dětského diagnostického ústavu.

Spolupráce škol s pedagogicko-psychologickou poradnou je běžná zejména z důvodu diagnostiky poruch učení žáků či jiných školních obtíží a doporučení přístupů ve škole. V souvislosti s rizikovým chováním žáků je důležitá úloha **metodika prevence Pedagogicko-psychologické poradny**, který zajišťuje v rámci metodické koordinace a podpory pracovní porady pro školní metodiky prevence, nabízí jim individuální odborné konzultace, na základě žádosti školy pomáhá při řešení vzniklých problémů rizikového chování a dle potřeby spolupracuje s dalšími institucemi a organizacemi zabývajícími se prevencí (Metodické doporučení č.j. MSMT 21291/2010-28).

Škola může při řešení rizikového chování žáků požádat o pomoc také odborné pracovníky **Střediska výchovné péče**, kteří mohou formou terénní služby provést návštěvu ve školním prostředí žáka (§17 zákona č. 109/2002 Sb.). Středisko poskytuje služby dětem s rizikem vzniku poruch chování nebo dětem s již

rozvinutými projevy poruch chování, také jejich rodičům, osobám odpovědným za jejich výchovu nebo pedagogickým pracovníkům, kteří s nimi pracují.

„Účelem středisek je poskytovat preventivně výchovnou péči, a tím zejména předcházet vzniku a rozvoji negativních projevů chování dítěte, nebo narušení jeho zdravého vývoje, zmírňovat nebo odstraňovat příčiny nebo důsledky již vzniklých poruch chování a přispívat ke zdravému osobnostnímu vývoji dítěte“ (§ 1 odst. 3 zákona č. 109/2002 Sb.).

Dle § 16 citovaného zákona nabízí středisko tyto služby: *poradenské* (konzultace a odborné informace klientům, rodičům, OSPOD, školám), *terapeutické*, také *diagnostické* (pedagogická a psychologická diagnostika u dětí za účelem doporučení postupů školám), *vzdělávací* (úroveň znalostí a dovedností, specifické vzdělávací potřeby dětí), *speciálně pedagogické a psychologické* (náprava poruch v sociálních vztazích a chování), *výchovné a sociální, informační* (zprostředkování dalších kontaktů). Služby mají kromě terénní práce, která je poskytována v rodinném nebo školní prostředí, také ambulantní, celodenní či internátní formy.

Další spolupráce školy může probíhat s příslušným **orgánem sociálně-právní ochrany dětí**. Určitá forma spolupráce je legislativně dána zákonem o sociálně-právní ochraně dětí, který umožňuje sociálním pracovníkům navštěvovat dítě ve školním prostředí a zjišťovat, jaké má dítě chování, případně jak je zajištěna jeho péče – docházka do školy, příprava apod. (§ 52 zákona č. 359/1999 Sb.). Za účelem zjištění informací o dítěti, které tráví ve škole spoustu času a většinou se zde projeví svým chováním v kolektivu vrstevníků i přístupu k autoritám, si žádá OSPOD zprávy, které je škola dle § 53 povinna poskytnout. Škola sama je povinna oznámit skutečnosti případného ohrožení dítěte. S **kurátorem pro děti a mládež**, který je součástí SPOD, probíhá spolupráce při řešení rizikového chování žáků, například při realizaci výchovné komise, na kterou může být kurátor zván, dále při domluvě postupů rizikových jednání konkrétních dětí, případně může probíhat domluva určité preventivní činnosti, například besedy apod.

Další spolupráce může probíhat s nestátními neziskovými organizacemi, které mohou nabízet preventivní činnosti, například k drogové problematice, otázce šikany nebo kyberšikany, jiných rizikových chování dětí, také při řešení konkrétní problematiky, například trávení volného času dětí a mládeže možnou spoluprací

s Nízkoprahovým zařízením pro děti a mládež, dále s lékaři v případě omlouvání absencí, psychiatry při obtížích poruch příjmu potravy nebo sebepoškozování, s klinickými psychology a dalšími odborníky. Tyto spolupráce mají různé podoby a možnosti, případně limity, ovšem pohled více odborníků na danou problematiku a jejich spolupráce, může být při řešení komplikované životní situace velmi přínosná. Také vhodné doporučení dítěti či rodičům vyhledat odbornou pomoc může být někdy zcela zásadní pomocí v určité problémové situaci.

Mezioborová spolupráce má význam i na koncepční úrovni, praktickým příkladem může být Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2013-2018, která navazuje na dokumenty předchozích let a stanovuje nové cíle, například řešení možnosti spolupráce škol se zdravotnickými zařízeními v oboru praktického lékařství pro děti a dorost nebo potřebu nastavení spolupráce škol a OSPOD (<http://www.msmt.cz>).

PRAKTICKÁ ČÁST

7 CHARAKTERISTIKA REGIONU

V diplomové práci se zaměřuji na „Mohelnicko“, které je nutné vymezit a také trochu charakterizovat. Jde o území, které spadá do působnosti Městského úřadu Mohelnice jako obecního úřadu obce s rozšířenou působností a je vymezeno územím i obyvatelstvem následujících obcí: Klopina, Krchleby, Líšnice, Loštice, Maletín, Mírov, Mohelnice, Moravičany, Palonín, Pavlov, Police, Stavenice, Třeština, Úsov.

Za důležitý údaj považuji počet dětí trvale hlášených v tomto územním obvodu, protože místní příslušnost orgánů sociálně-právní ochrany dětí se řídí trvalým bydlištěm nezletilého dítěte. Z evidence obyvatel úřadu jsem zjistila, že je ve správním obvodu k datu 31.10.2013 evidovaných 3313 nezletilých dětí (pro představu 1657 dětí je v Mohelnici), které se v případě ohrožení mohou stát našimi klienty. Samozřejmě se jimi mohou stát i děti bydlící zde přechodně, které se zde fakticky zdržují, ovšem v takových případech je potřeba oznámit tuto skutečnost příslušnému orgánu sociálně-právní ochrany dětí dle místa trvalého bydliště.

Další důležitou informací v souvislosti s činností kurátora pro děti a mládež je dle mého názoru dostupnost sociálních služeb v tomto regionu.

V Mohelnici působí Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež Nitka a také streetwork - terénní sociální práce s uživateli návykových látek, které provozuje společnost Podané ruce, o.p.s. Jako kurátorka doporučuji tyto služby zejména v souvislosti s rizikovým trávením volného času dětí a mládeže a dále v případech problémů s užíváním drog. Ovšem pokud se domlouváme na terapeutické činnosti a poradenství při užívání drog, pak jsou doporučovány služby dostupné do vzdálenosti asi 30 km, nejčastěji ve městech Olomouc, případně Šumperk. Rovněž pro odbornou pomoc psychiatra, psychologa, případně terapií musí klienti dojíždět do vzdálenosti 15 km nebo i dál, což je pro některé z nich velká komplikace.

Dále v Mohelnici působí Občanská poradna Charity Zábřeh, kde sociální pracovnice pomáhá s řešením různých sociálních situací, zejména s dluhovou problematikou, výjimečně pomoc formou půjčky nebo v případech nouze pomocí nákupu potravin, zajištěním nábytku, šatstva apod. Také spolupracujeme s pracovníci Fondu ohrožených dětí, ovšem spíše jde o spolupráci terénních pracovníků OSPOD při sanaci rodin, zatím neeviduji případ spolupráce této služby s kurátorkou pro děti a mládež.

7.1 Agenda kurátora v několika číslech

Činnost kurátora pro mládež na Mohelnicku byla od roku 2003, kdy agenda přešla z původních okresních úřadů na obecní úřady obcí s rozšířenou působností, prováděna na základě veřejnoprávní smlouvy na Městském úřadě v Zábřehu na Moravě. Činnosti byly vykonávány kurátorkami pro děti a mládež, které úzce spolupracovaly s terénními pracovníci OSPOD Mohelnice, v případě potřeby dojížděly na Mohelnicko k jednání, terénní šetření či do škol. Pokud se rodiče dotazovali na problematiku závadového chování dětí a řešení konkrétních problémů, byli odkazováni na jednání na Městský úřad Zábřeh, kam jezdili i s dětmi k jednáním a pohovorům.

Od ledna 2012 se v důsledku organizačních změn v sociální sféře, kdy přešly některé pracovníce na úřady práce, a došlo tak k personálním změnám na odboru sociálních věcí, cíleně dohodlo převedení agendy kurátora pro děti a mládež na Městský úřad v Mohelnici. Od této doby je tedy tým pracovníků OSPOD kompletní: dvě terénní sociální pracovníce, kurátorka pro děti a mládež a pracovníce agendy náhradní rodinné péče.

Přesto, že jako kurátorka pro mládež jsem musela získat (a stále ještě získávám) nové vědomosti i dovednosti v této problematice (navázala jsem na čtyřletou praxi terénní sociální pracovníce na OSPOD), zajištění dostupnosti kurátora pro děti a mládež na našem úřadě a ucelení týmu orgánu sociálně-právní ochrany dětí v Mohelnici hodnotím jako potřebný a užitečný krok.

Klientela kurátora pro děti a mládež, problematika a podněty

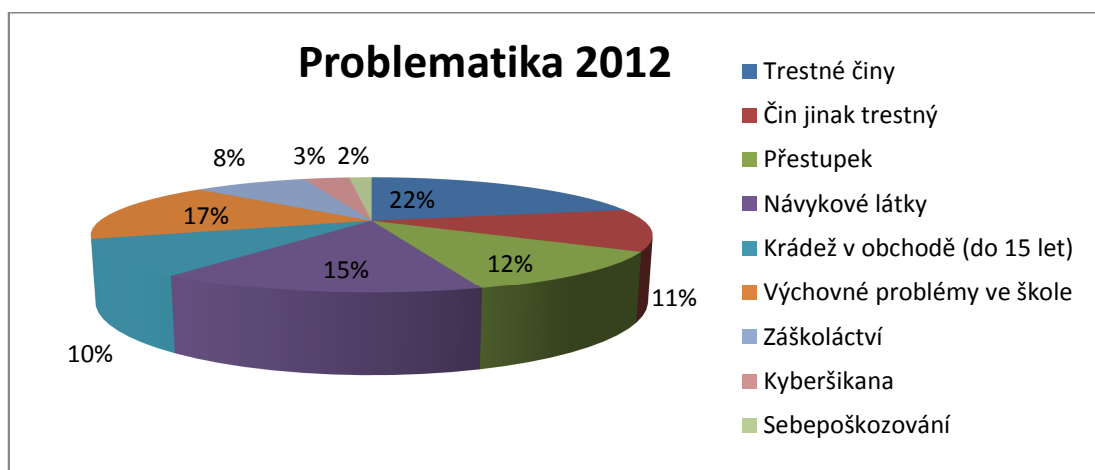
Pro určité představení činnosti kurátora pro děti a mládež na Mohelnicku uvádím některá čísla z vlastní evidence za uvedené dva roky práce (2012 a 2013). Pro větší přehlednost a názornost jsem počty uspořádala do tabulek a grafů.

Prvním přehledem je **projednávaná problematika a počet dětí**, které docházely ke kurátorce pro mládež během obou roků, kdy většina z nich docházela opakovaně, někdy i v intervalu jednou týdně, v jiných případech méně intenzivně, například jednou za dva měsíce; některé případy byly jednorázovým vybočením z jinak bezproblémového chování.

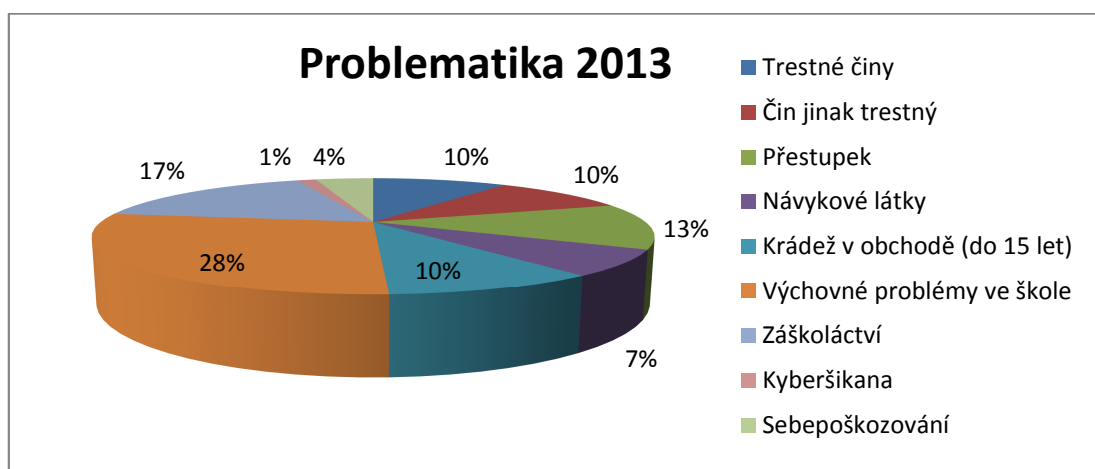
Tabulka 1: Počet a charakter projednávaných případů v roce 2012 a 2013

	Trestné činy	Čin jinak trestný	Přestupek	Návykové látky Alkohol/jiné	Krádeže v obchodě (do 15let)	Výchovné problémy ve škole/kouření	Záškoláctví	Kyberšikana	Sebepoškozování	Celkem
Počet dětí 2012	13	7	7	5 / 4	6	10/0	5	1	2	60
Počet dětí 2013	7	7	9	0 / 5	7	14/6	12	1	3	71

Graf 1: Charakter projednávaných případů v roce 2012

Graf 2: Charakter projednávaných případů v roce 2013

Charakter případů je rozlišen dle prvotní problematiky, která byla řešena, ovšem většina dětí s problémovým chováním by mohla být zařazena do několika kategorií z důvodu více rizikových chování u jednoho klienta např. trestná činnost i návykové látky (marihuana, pervitin), nebo sebepoškozování a záškoláctví.

K evidenci dětí musím doplnit, že s dalším rokem nejsou evidovány pouze nové děti, ale některé samozřejmě pokračují ve spolupráci s kurátorem pro děti a mládež v dalším roce, tedy se v některých přehledech opakují. S některými rodinami a dětmi či mladistvými je pracováno dlouhodobě a končí se až zletilostí (někdy i později, například při prodloužení ústavní výchovy do 19 let).

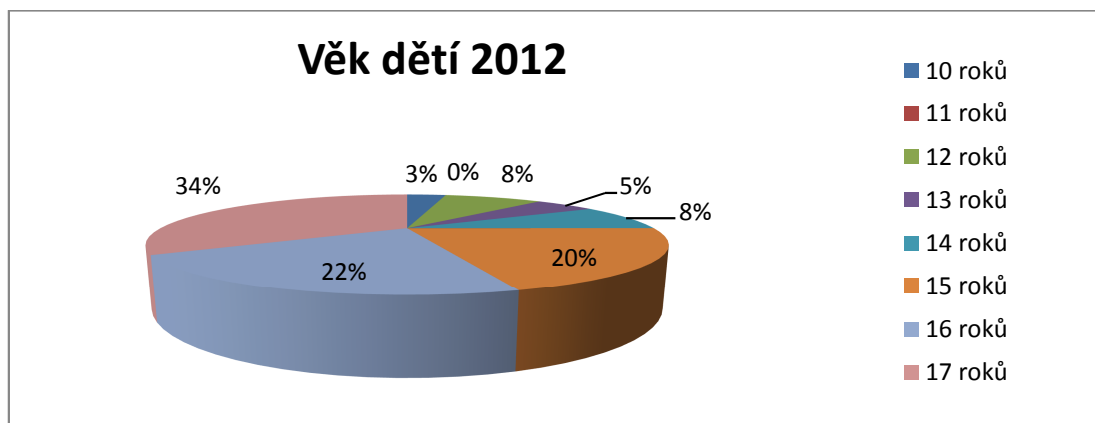
S charakterem rizikového chování souvisí i **věk dětí**. Například krádeže v obchodě (supermarketu) uvádím z důvodu drobných krádeží cukrovinek dětí s nízkým věkem, kdy šlo většinou o jednorázovou záležitost řešenou pohovorem s dítětem a jednáním se zákonnými zástupci. Zase naopak v jednom případě pomohlo projednání jednorázové krádeže kontaktovat slečnu s problémem záškoláctví, sebepoškozování a neplnění školních povinností (riziko nezvládnutí deváté třídy).

Dalším přehledem je tedy věk dětí, se kterými jsem jako kurátorka pro děti a mládež pracovala, kdy 17 roků znamená do zletilosti, v praxi někdy i o něco déle.

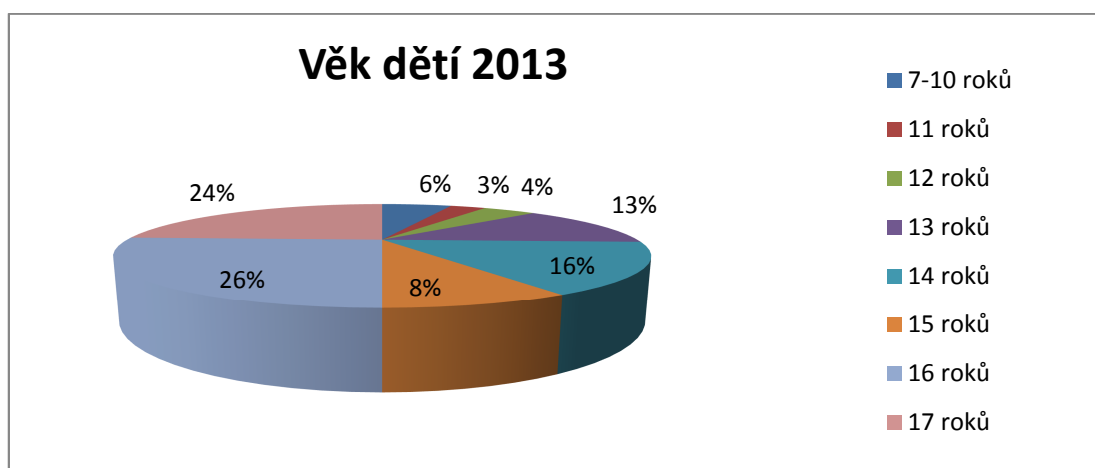
Tabulka 2: Věk dětí docházejících ke kurátorce v roce 2012 a 2013

Věk dětí	10 roků			12 roků	13 roků	14 roků	15 roků	16 roků	17 roků	Celkem dětí	
Počet dětí 2012	2			5	3	5	12	13	20	60	
Věk dětí	7-10 roků		11 roků	12 roků	13 roků	14 roků	15 roků	16 roků	17 roků	Celkem dětí	
	7	8	10								
Počet dětí 2013	1	1	3	2	3	9	11	6	18	17	71

Graf 3: Věk dětí docházejících ke kurátorce v roce 2012

Graf 4: Věk dětí docházejících ke kurátorce v roce 2013

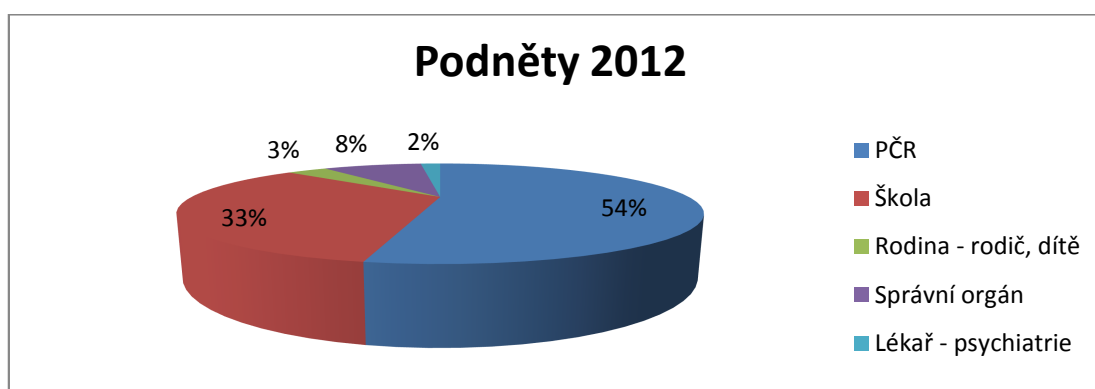
V roce 2012 byla převážná většina (76%) klientů mladistvých (15-18 roků), v roce 2013 jich bylo méně, ale také více jako polovina (58%). Věk klientů mohl být dán skutečností, že v roce 2012 bylo řešeno více protiprávní činnosti (trestných činů, činů jinak trestných a přestupků - 45%) a v roce 2013 o něco méně (33%), kdy jsem naopak zaznamenala více preventivních pohovorů s dětmi a mládeží (např. výchovné problémy ve škole, záškoláctví), které navazovaly na častější oznámení škol.

Údaje, odkud se kurátor o dítěti dozvěděl, tedy kdo dal prvotní **podnět** k sociální práci, jsou uvedeny v posledním přehledu.

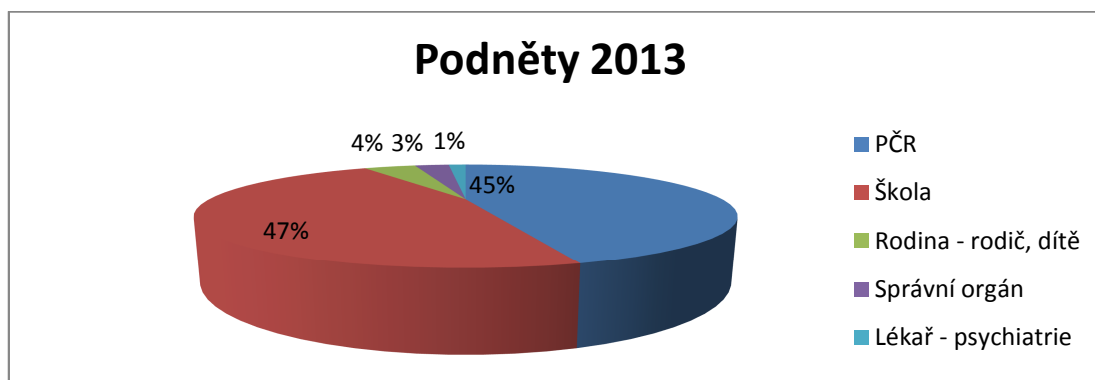
Tabulka 3: Podněty – odkud se poprvé kurátor o dítěti dozvěděl

	PČR	Škola	Rodina – rodič/ dítě	Správní orgán	Lékař / psychiatr	Celkem děti
Počet dětí 2012	32	20	1 / 1	5	0 / 1	60
Počet dětí 2013	32	33	3 / 0	2	0 / 1	71

Graf 5: Podněty v roce 2012 - odkud se kurátor poprvé o dítěti dozvěděl

Graf 6: Podněty v roce 2013 - odkud se kurátor poprvé o dítěti dozvěděl

Již jsem zmínila, že v prvním roce své činnosti kurátorky pro děti a mládež jsem více řešila protiprávní činnosti, v roce následujícím bylo více podnětů ze škol. Policie zasílá oznámení pomocí Systému včasné intervence do datové schránky, případně přímo volají k účasti na výsledch mladistvého, kde se o něm dozvídám. Některé podněty policie jsou například oznámení pozitivní dechové zkoušky na alkohol, také drobná krádež v obchodě apod., nejde vždy o později klasifikované

trestné činy. Osobně vnímám problém užívání návykových látek – nejen požití alkoholu a kouření dětí na základních školách, ale také užívání marihuany či pervitinu, které většinou zjistím při projednávání konkrétní situace na základě úplně jiného podnětu.

Školy mě jako kurátorku většinou kontaktují telefonicky s konkrétním problémem a dotazem možného společného řešení, nebo je kontaktuji já jako kurátorka (bez zpráv učitelů o situaci dítěte ve škole se při práci neobejdu), někdy diskutujeme situace dětí s rizikovým chováním na společné schůzce. Také se v roce 2013 rozsáhle projednávalo například kouření elektronických cigaret více žáků na půdě školy formou výchovných komisí za účasti kurátorky. Dalším předmětem výchovných komisí bývá záškoláctví (absence ve škole), zejména na základních školách, kde je plněna základní povinná školní docházka. Na některých školách je běžnou praxí, že v komplikovaných případech zvou kurátorku pro děti a mládež nebo jinou pracovníci OSPOD na výchovnou komisi k projednání záležitosti do školy.

V roce 2012 jsem se účastnila dvou **výchovných komisí** na jedné základní škole a proběhla další čtyři pracovní jednání na základních školách. V následujícím roce 2013 jsem byla přizvána na výchovné komise s 10 žáky základních škol, dále jsem realizovala 6 schůzek s poradenskými pracovníky škol k dojednání potřebné spolupráce, z nichž jedna byla na odborném učilišti. Průběžně probíhaly návštěvy škol v případě realizace rozhovoru s nezletilým či mladistvým nebo projednání konkrétní situace žáka školy.

Od roku 2013 je zákonnou povinností OSPOD realizovat **případové konference**, z nichž naše první proběhla ve školním prostředí - na půdě střední školy za spoluúčasti třídní učitelky mladistvého, výchovného poradce a odborných pracovníků diagnostického ústavu pro mládež, také pracovnice probační a mediační služby. Při druhé případové konferenci proběhla dobrá spolupráce s třídním učitelem nezletilého, který se dostavil na jednání na úřad a jehož přítomnost byla velmi přínosná. Další realizovaná případová konference proběhla z důvodu nízkého věku dětí bez pedagogických pracovníků.

8 CHARAKTER A CÍLE VÝZKUMU

Pro výzkumné šetření jsem si vybrala kvalitativní výzkum formou rozhovorů s poradenskými pracovníky všech škol na Mohelnicku, se kterými by měl kurátor pro děti a mládež spolupracovat při prevenci či řešení rizikového chování dětí a mládeže.

Cílem mého výzkumného šetření bylo zjistit **názory a pohled poradenských pracovníků škol** (výchovných poradců a školních metodiků prevence) **na činnost kurátora pro děti a mládež, význam** vzájemné spolupráce a **praktické zkušenosti** při řešení rizikového chování dětí ve školním prostředí, případně **úskalí či další možnosti spolupráce** při řešení této problematiky ve školách.

Díličními cíli kvalitativního výzkumu bylo zjistit z rozhovorů s pracovníky škol druhy rizikového chování dětí a mládeže nejčastěji řešených ve škole, informovanost jednotlivých pedagogických pracovníků škol o práci kurátora, zkušenosti pracovníků se spoluprací školy s rodinou a rozsah a charakter spolupráce s jinými odborníky.

Mým předpokladem bylo, že realizovaný výzkum přiblíží problematiku rizikového chování na různých typech škol, nabídne poznatky z praktického řešení a také možnosti další spolupráce nejen pro daný výzkum, ale zejména pro praktickou činnost, **pomůže realizovat například společné aktivity prevence rizikového chování dětí a mládeže nebo společné řešení jednotlivých případů.**

Záměrem bylo také zmapovat potřeby škol a získání informací pro případnou realizaci prevence nejen ve školách, ale také ve městě či regionu.

8.1 Druh výzkumu, použitá metoda

Za účelem bližšího pochopení problematiky jsem volila kvalitativní výzkum, který je dle Hendla (2005) procesem zaměřeným na hledání porozumění zkoumaného jevu či problému, jehož hlavním úkolem je objasnit, jak se lidé v určité situaci a prostředí chovají. Jak uvádí Švaříček, Šed'ová a kol. (2007), jde o proces prováděný v autentickém prostředí založený nejen na hlubokých datech, ale i vztahu mezi výzkumníkem a účastníkem výzkumu, kterého jsem chtěla dosáhnout (nejen jako prostředek k získání dat či pochopení, ale také pro další spolupráci v praxi).

Ke sběru dat jsem využila metodu polostrukturovaného rozhovoru, neboli interview, o kterém Chrásky (2007) uvádí, že je výstižnějším termínem, v překladu

znamenačícím *mezi* (inter) a *názor* nebo *pohled* (view). Výhodu této metody spatřuje v navázání osobního kontaktu a hlubšímu proniknutí do názorů a postojů dotazovaného.

Pevně jsem si stanovila základní otázky k problematice vyplývající z teoretického rámce diplomové práce či z mého profesního pohledu kurátorky pro děti a mládež. Tyto otázky byly v průběhu rozhovoru dle potřeby dále rozvíjeny, ať již samotným informantem či mými doplňujícími otázkami k hlubšímu pochopení jevu. Předem stanovené otázky byly formulovány takto:

1. Jaká jsou nejčastější riziková chování žáků Vaší školy?
2. Jakým způsobem je většinou ve škole řešeno a kdo konkrétně (třídní učitel, výchovný poradce, ředitel školy, aj.)? – v jaké fázi? – spíše prevence nebo až je problém?
3. Jak probíhá spolupráce školy s rodinou, jaké jsou Vaše zkušenosti?
4. S kým (mimo školu) nejvíce spolupracujete při řešení problémového chování žáků?
5. V čem hlavně z Vašeho pohledu spočívá spolupráce školy s kurátorem pro děti a mládež a jaký význam pro Vás osobně má?
6. Jsou z Vašeho pohledu pracovníci školy dostatečně informováni o činnosti kurátora?
7. Jak by se pro Vás mohla spolupráce s kurátorem pro děti a mládež dále rozvíjet? Co konkrétně by Vám pomohlo při řešení rizikového chování žáků?

8.2 Výzkumný soubor

Při výběru výzkumného souboru jsem zvažovala, zda konkrétním způsobem stanovit výběr oslovených pracovníků škol, zejména zda určit typ škol, které oslovím. Nakonec jsem se rozhodla pro ucelení pohledu na problematiku rizikového chování žáků a význam spolupráce s kurátorem návštěvou všech škol v regionu a provedením rozhovorů se všemi výchovnými poradci a školními metodiky prevence. Tak jsem navštívila 11 škol, z toho 2 malotřídky, tedy 1. stupeň základní školy se spojenými třídami, 5 základních škol s oběma stupni ZŠ (z toho jedna

speciální školství), 4 školy středního školství (střední školy a odborná učiliště, z toho jedno speciální školství) a provedla 19 rozhovorů.

Výčet oslovených škol (postupně dle časového sledu návštěvy), konkrétních pracovníků s označením a krátká charakteristika školy jsou uvedeny v tabulce.

Tabulka 4: Přehled oslovených škol a poradenských pracovníků

Škola, informanti	Označení/ Kód	Krátká charakteristika školy
Škola 1, metodik prevence	MPm - 1	Vesnická malotřídní základní škola rodinného typu, účast rodiny na dění, první stupeň, 1.-5. ročník, jeden poradenský pracovník.
Škola 2, metodik prevence, výchovný poradce	MPz – 2 VPz – 2	Základní škola speciální (indikace lehké mozkové postižení či zdravotní znevýhodnění), všechny ročníky ZŠ (některé spojené), SPC, možnosti terapií.
Škola 3, metodik prevence, výchovný poradce	MPs – 3 VPs – 3	Odborné učiliště a praktická škola, speciální školství, více učebních oborů, dívky i chlapci.
Škola 4, metodik prevence, výchovný poradce	MPz – 4 VPz – 4	Městská základní škola s oběma stupni, součástí další budova v jiné části města, kde je také výuka 1. stupně ZŠ. Letošní školní rok zřízeno Poradenské centrum v rámci projektu – školní psycholog, školní pedagog.
Škola 5, metodik prevence, výchovný poradce	MPs – 5 VPs – 5	Střední škola převážně s chlapci, technický obor.
Škola 6, metodik prevence	MPm – 6	Malá vesnická škola, 14 dětí na prvním stupni, spojené třídy – malotřídka, jeden poradenský pracovník.
Škola 7, výchovný poradce	VPs – 7	Střední škola s téměř vyrovnaným složením dívek a chlapců, obor ekonomický a počítačový, jeden poradenský pracovník, kumulovaná funkce.
Škola 8, metodik prevence, výchovný poradce	MPz – 8 VPz – 8	Škola v menším městě, oba stupně ZŠ v samostatných budovách blízko sebe.
Škola 9, metodik prevence, výchovný poradce	MPz – 9 VPz – 9	Škola v menším městě, všechny ročníky, oba stupně ZŠ. Vzdálenější od většího města a širších služeb.
Škola 10, metodik prevence, výchovný poradce	MPz – 10 VPz – 10	Městská základní škola s oběma stupni, druhý stupeň - třídy běžné a s rozšířenou výukou, také třídy speciální - skupinová integrace poruch učení.
Škola 11, metodik prevence, výchovný poradce	MPs – 11 VPs – 11	Střední škola, odborné učiliště, zaměření technické a zemědělské, převážně chlapci, více učebních oborů, maturitní obor, nástavba.

Pozn.: m – malotřídka, z – základní škola (oba stupně), s – střední školství (včetně učebních oborů)

8.3 Realizace rozhovorů

Rozhovory jsem předem domlouvala s konkrétními pracovníky školy – výchovnými poradci a školními metodiky prevence – všechny probíhaly v jejich školním prostředí. V úvodní části každého rozhovoru jsem se představila (někdy nebylo potřeba, protože se s některými pracovníky známe), vysvětlila záměr rozhovoru, sdělila téma mé diplomové práce a význam rozhovorů, zejména snahu o praktický význam rozhovoru a společného setkání. Hlavním záměrem bylo udržení již probíhající či navázání nové spolupráce škol s kurátorkou pro mládež, získání jejich pohledu na problematiku rizikového chování dětí a mládeže, seznámení s jejich postupy v praxi, získání jejich názoru na činnosti kurátorky a význam vzájemné spolupráce, případně zjištění či domluvy dalších možností spolupráce do budoucna. O výzkumu byl informován ředitel či ředitelka školy. Rozhovory jsem se souhlasem dotazovaných nahrávala na diktafon, v několika případech nebyl dán souhlas s pořízením nahrávky a odpovědi jsem zaznamenávala písemně formou poznámek, v jednom případě proběhla na žádost informanta mailová korespondence. Přepisy rozhovorů tvoří přílohu diplomové práce.

8.4 Analýza rozhovorů

Přepsané rozhovory jsem zpracovávala pomocí techniky **otevřeného kódování**, která je dle Švaříčka, Šed'ové a kol. (2007) využitelná v široké škále kvalitativních projektů a může být považována za základ kvalitativní analýzy. Pomocí otevřeného kódování jsou data rozdělena na jednotky - **kódy** (např. slovo nebo věta podobného významu), které jsou následně dle podobnosti nebo jiné souvislosti systematicky přiřazovány do různých **kategorií**.

Při zpracování dat se nabízelo třídění zjištěných informací dle poradenské funkce dotazovaných, tedy výchovných poradců a školních metodiků prevence. Vzhledem ke zjištění nepatrného rozdílu jejich zkušeností, které se spíše doplňovaly a prohlubovaly pochopení problematiky, jsem se zaměřila na propojení získaných informací napříč problematikou a jejich uspořádání do určitých oblastí zájmu, které ovšem nestojí odděleně, ale jsou různě provázány.

Pro přehlednost jsem vymezila čtyři oblasti, které jsou tvořeny vybranými kategoriemi:

- o RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ
 - o Kategorie „Rizikové chování v jednotlivých typech škol“
 - o Kategorie „Příklady řešených problémů“
- o ŠKOLA A POSTUPY
 - o Kategorie „Kdo přichází s problémem“
 - o Kategorie „Kdo a jak situaci řeší“
 - o Kategorie „Prevence rizikového chování“
- o SPOLUPRÁCE
 - o Kategorie „Spolupráce s rodinou“
 - o Kategorie „Spolupráce s ostatními subjekty“
- o KURÁTOR
 - o Kategorie „Činnost kurátora a spolupráce s ním“
 - o Kategorie „Informovanost učitelů o činnosti kurátora“
 - o Kategorie „Na co narážíme“
 - o Kategorie „Možnosti do budoucna“

8.4.1 Rizikové chování

Úvodním tématem pro bližší pochopení zkoumaných jevů je popsat druhy řešených rizikových chování na školách. Zjištěné informace jsem v první kategorii této oblasti uspořádala dle typů škol, ve druhé se zaměřuji na některé konkrétní formy rizikového chování a možné přístupy k nim.

Kategorie „Rizikové chování v jednotlivých typech škol“

Ve všech školách se vyskytují určité formy rizikového chování, které se odlišují podle typu školy a z něj vyplývajícího složení žáků (malotřídka, základní škola s oběma stupni či střední školství, učiliště), také lokalita může charakter problémů ovlivnit.

MPm – 1 *Ve škole jsme zatím neřešili moc výchovných problémů, protože jsme malá škola, pracujeme všichni společně, děti jsou docela hodné. Když si vzpomenu, tak jsme řešili v minulosti drobné krádeže. ... Kromě toho takové chování dětí, že tam řvou, rvou se, nedělají úkoly, ale záškoláctví ani ne, je tam pár dětí.*

MPm – 6 *U nás na škole neřešíme záškoláctví, s tím nemáme problém, také krádeže ne, měli jsme romskou rodinu, tak tam byl jednou problém s absencí, že nechodily děti do školy, ... Řeší se u nás nejvíc asi šikana, v počáteční fázi. Je nás tam málo, tak na sebe docela vidíme.... Víc jde o děti ze sociálně slabších rodin. Spíš si dělají naschvály, že si schovávají boty a tak podobně.*

V obou malotřídních školách bylo patrné, že nejsou vzhledem k počtu i věku dětí a společnému způsobu práce řešeny zásadní výchovné problémy. Více problémového chování se vyskytuje na základních školách a také ve středním školství (včetně učilišť):

MPz – 2 *Nejčastěji řešíme záškoláctví, ...také kouření v čím dál mladším věku.... Případy záškoláctví třeba 5 případů za rok, ale většinou jedno dítě opakovaně. ... Trávu jsme řešili tak tři čtyři roky zpátky, od té doby ne, protože se nám snížil počet žáků, to bude tím. Také problém s alkoholem, ale to už je také dlouho. Také krádeže, ale v souvislosti s cigaretami, ... že chtěl kluk cigarety, tak proto.*

MPz – 4 *Nejvíce řešíme u nás asi záškoláctví, potom agresivní vystupování dětí vůči spolužákům, ale také učitelům, určitě kouření, například ráno před vyučováním, také o volných hodinách. ... Ted' se v delší době neobjevilo sebepoškozování, to bylo víc asi před 3-4 roky,... Také jsme dříve měli jeden případ poruch příjmu potravy.... Vzpomenu, že jsme řešili i šikanu na prvním stupni,... Také jsme řešili nějakou kyberšikanu, psaní na facebooku....*

MPz – 9 *V poslední době jsme zjistili, že žáci chodí velmi pozdě spát a pak se to velmi projevuje na jejich chování ve třídě, například jeden žák ted' kolem třetí hodiny ráno. Je na počítači, většinou hraje hry, je to spíš ve vyšších ročnících*

VPz – 8 *Ted', co mě překvapilo v poslední době, tak fyzické napadení spolužáků... Jde teda o trochu problémovou třídu, osmý ročník. ... Sebepoškozování je trochu posílené ve skupině, ale některé dívky mají osobní problém.*

VPz – 9 *Pozdní příchody, to ano, ale záškoláctví, absence, to nemáme. ... mám ve své třídě kluka, který se vrátil z diagnostického pobytu, bylo to po dohodě s rodiči, ... my jsme to domlouvali z důvodu vulgarity, nekázně, agrese. ... Jednu dobu jsme měli kouření, to jsme řešili, ale je to asi 4 roky, od té doby ani ne.*

MPz – 10 *Nejvíce asi kouření, ale ne ve škole, spíše ve volném čase, týká se to třeba volných hodin. Také se v minulosti řešil nějaký alkohol, záškoláctví, občas jsou podezření na marihuanu, jako že někdo z žáků požil. Sem tam se řeší nějaká agresivita, také se řešila šikana, ale záleží, jak dalece agrese přeroste.*

Na základních školách jsou řešeny většinou běžné projevy rizikového chování ve školním prostředí, dané nutností dodržovat docházku do školy a stanovená pravidla (školní řád), ovlivněné věkem a složením žáků, kteří se svým chováním vzájemně ovlivňují. Řeší se absence a záškoláctví, agrese žáků, různé formy šikany, také kyberšikana, problémy s mobily, internetem (facebook), kouření cigaret (i elektronických), také případy sebepoškozování, které mohou a nemusí být ovlivněny vrstevnickou skupinou. Návykové látky se objevují spíše mimo školní prostředí, v prostředí party dětí, i když se stávají případy, kdy má škola podezření na užití návykové látky žákem. Podobné problémy jsou řešeny v prostředí škol středních, kde se posunuje hranice tolerance k některému chování, zejména kouření, které je v tomto věku častým jevem zejména u žáků na učilištích.

MPs – 3 *Nejčastější riziková chování jsou kouření - 80%, dělali jsme i dotazník pro žáky. Pak také agrese - verbální, neverbální, ta se objevuje nárazově, někdy při vyjasňování vztahů a tvorbě rolí... Také jsme řešili asi tři krádeže, nějaké fyzické napadení, dvakrát – facky nebo rvačky. Pak problém na facebooku, pomlouvání, nadávání, kyberšikana - v urážkách. Probíhá to sice po odpoledních, ale zasahuje do školního systému... Také řešíme záškoláctví... Řešili jsme i alkohol – letos, ale kluk užil před vyučováním, přišel pod vlivem, bylo mu 18 roků. Pak jsme měli alkohol na pracovišti... Také se objevují různé poruchy příjmu potravy. Drogy se vyskytují,*

marihuana, spíš víme, kdo užívá,... Spíš jednorázové formy agrese, ale šikanu ne, pokud jsou náznaky, tak je v počátcích podchycujeme, ale vidím víc kyberšikany.

MPs – 5 *Záškoláctví, různé druhy závislostí, převážně cigarety, v současné době také počítače a mobily. Problémem je také čím dál větší agresivita.*

VPs – 7 *... jedna slečna na internátě si uvařila durman, tak se to řešilo, ale byla to slečna ze speciální školy z učebního oboru... Absence, záškoláctví jsou... Nebo chodí někteří opakovaně o něco později, vymýšlí důvody, ale přitom jsou předtím vidět na boku školy kouřit.*

MPs – 11 *Nejčastěji se řeší záškoláctví, nevhodné chování, kdy děti nemají míru, neakceptují autoritu, zejména ženu jako autoritu... Přímo drogovou problematiku jsme neřešili, ale jsou určité projevy, potíráme jako nevhodné chování, nemáme síly a prostředky dělat to jinak, změnit to... Jinak opouštění školy, kouření na pozemku školy jako porušení školního řádu, ... Také jsme reagovali na elektronické cigarety, zapracovali jsme hned zákaz do školního řádu.*

U žáků na středních školách a učilištích je běžnější kouření, které je více tolerováno, ovšem jsou nastavena pravidla, kde je zákaz; také je řešeno záškoláctví a konflikty mezi žáky, agrese. Musela jsem si připomínat skutečnost, že na těchto školách jsou také zletilí žáci, čímž jsou řešeny situace často komplikovanější. Diskutovaná byla také problematika řešení návykových látek, zejména testování, kdy jsou školy připraveny na tuto možnost, mají podepsané souhlasy rodičů, ale zatím zkušenost s prováděním testů na drogy nemají. Tyto projevy rizikového chování jsou většinou ve škole potírány jako porušení školního řádu.

Pracovníci škol přímo nezmiňovali trestnou činnost, která je spíše náplní kurátorky pro děti a mládež a ve školním prostředí se nemusí projevit.

Kategorie „Příklady řešených problémů“

Tato kategorie je uspořádána dle jednotlivých forem rizikových jednání tak, abychom získali bližší představu o konkrétních řešených problémech ve školách.

Prvním tématem jsou vzhledem k častému výskytu **záškoláctví a neomluvené i omluvené absence**.

VPs – 11 *Nejhorší jsou neomluvené absence, konkrétně skryté záškoláctví. Projevuje se většinou delší dobu, nejdříve máme určité podezření, pak se hledá řešení společně s rodiči, domlouváme co omlouvat a co ne, co je největší problém.*

VPz – 10 *Neomluvené hodiny řeší třídní učitel, pak třídní učitel spolu s výchovným poradcem, nebo s někým z vedení školy. V určitém počtu zameškaných hodin se svolává výchovná komise, posuzuje se celá situace, spolupracuje se s rodinou, dělá se písemný zápis, navrhuje se opatření.*

VPz – 2 *Pokud se jedná o záškoláctví, pak je z toho nějaké opatření. Postižení jsou ve školním řádu – pohovor, výchovná komise, nahlásit OSPOD, pak se hlásí na PČR.*

MPs – 5 *Pokud omluvenku doplní rodič, tak nemáme šanci to změnit. Hlídáme si to, všímáme si takových žáků. Jde o určité typy, opakuje se to u nich.*

MPs – 3 *... Ted' máme takový preventivní boj proti záškoláctví, stanovujeme jasná pravidla, jak omlouvat a jiné. Když je absence velká, tak po dohodě s rodiči domlouváme i potřebu lékařského potvrzení, i když mají žáci 18 roků.*

Je běžnou praxí, že záškoláctví a řešení absencí žáků projednávají školy společně s kurátorkou pro mládež například formou výchovných komisí; pamatují pouze jeden případ hlášený jako přestupek na úseku školství z důvodu zanedbávání povinné školní docházky rodiči.

Na školách se dále běžně vyskytuje **šikana**, ovšem vždy je otázkou, v jakém stadiu probíhá a kdy se odhalí. S rozvojem techniky je stále častější **kyberšikana**, která odráží současnou komunikaci dětí prostřednictvím mobilů a internetu.

MPz – 4 *Vzpomenu, že jsme řešili i šikanu na prvním stupni, což jsem se až tak neseťkala, že skupinka holek vytvořila takový štít proti ostatním, že opravdu šlo o cílené chování zaměřené proti ostatním, že to bylo opravdu vážné.... Myslím také, že spousta rodičů neví, co tam děti píšou (kyberšikana, psaní na facebook) a dělají,*

třeba v noci nebo ve tři ráno tam dají příspěvek. I malé děti si vytvoří profil, třeba druháci, třetíci.

MPs – 3 *...šikanu ne, pokud jsou náznaky, tak je v počátcích podchycujeme, ale vidím víc kyberšikany..... Probíhá to sice po odpoledních, ale zasahuje do školního systému. Tam doporučujeme oznámení na policii, někdo to nahlásil, někdo ne.*

MPz – 8 *Vybavím si i řešení používání internetu, zesměšňování, projednali jsme to i s rodiči, holky si konflikt vyříkaly, omluvily se.*

MPz – 4 *Šikana byla řešená několikrát – jednou prokázaná, za kterou byla trojka z chování, návrh na diagnostický pobyt, jednou řešena šikana i s kriminálkou. ... občas se objeví stížnost rodičů na facebook, hrubé vyjadřování, ... takže to bylo řešeno i s kurátorkou a policií, řešeno na přestupcích.*

MPs – 11 *S metodikem prevence PPP Šumperk, kdy jsme žádali intervenci a pozorování v případě šikany, znovu o tom uvažují,...*

Řešení šikany je velmi náročné, protože je záležitostí skupiny a vzájemných vztahů, často vyžaduje pomoc odborně školených pracovníků. Při podezření na protiprávní jednání (přestupek či trestný čin), musí škola skutečnost hlásit policii. Já sama jsem za dva roky praxe kurátorky neřešila se školami a policií problematiku šikany, s kyberšikanou mám praktické zkušenosti, projednávala se za mé účasti v přestupkovém řízení a v některých případech z důvodu nízkého věku dětí pohovorem u kurátorky.

Školním problémem je i **užívání návykových látek**, i když se častěji vyskytuje mimo školu, občas se ve škole řeší a chování dětí každopádně ovlivňuje.

MPz – 2 *... kouření v čím dál mladším věku. Na půdě školy se nám to podařilo minimalizovat,... Ale hodně v okolí školy, jsou bez zábran, že je někdo vidí. Věkově zde máme třeba žáka, který kouří od třetí třídy, kde to bylo původně i v rodině,*

MPs – 3 *Řešili jsme i alkohol – letos, ale kluk užil před vyučováním, přišel pod vlivem, bylo mu 18 roků. Pak jsme měli alkohol na pracovišti, řešili jsme to s kurátorem jiného města. ... Drogy se vyskytují, marihuana, spíš víme, kdo užívá, dalo by se říct, že 7 případů určitě, také jsme se o tom bavili, oni to i připouští.*

Hlídáme samozřejmě distribuci apod., případné protiprávní jednání. Máme to ve školním řádu, za alkohol bylo podmíněčné vyloučení. Ale snažíme se respektovat pravidla, že ve škole to nebude. ... Máme testy, ale zatím jsme je nepoužili, máme i podpisy rodičů, souhlasy. Spíš s žáky ale mluvíme, je to o tom, co pak s tím, jak se dá dál postupovat, k čemu ta informace je, aby to bylo k něčemu. ... Často nám to žáci i řeknou, když o tom mluvíme. Důležitá jsou pravidla, která ve škole mají, také význam vzdělávání, víme, že po ukončení tohoto oboru není už moc možností, evidence u úřadu práce, někteří pak zůstanou víc na ulici a blíž rizikovému chování, ztrácí určitý režim, který ve škole je.

MPs – 11 *Přímo drogovou problematiku jsme neřešili, ale jsou určité projevy, potíráme jako nevhodné chování, nemáme síly a prostředky dělat to jinak, změnit to. Pokud mají žáci praxi, nebo jsou u strojů, hodně se to hlídá, i když máme souhlas s testováním z prvních ročníků, zatím to nebylo potřeba,... Také jsme reagovali na elektronické cigarety, zapracovali jsme hned zákaz do školního řádu.*

VPz – 4 *Vloni se nám při kouření (elektronické cigarety) osvědčily výchovné komise, mělo to efekt, informace pro aktéry i ostatní, bylo vidět, že rodiče si to nepřejí, řešilo se to pak ve třídě, byl to určitý signál pro ostatní děti.*

VPs – 11 *... občas se dělá namátkové testování na alkohol, protože máme autoškolu.*

Je určitý rozdíl při řešení užívání legálních návykových látek a nelegálních drog. I přesto, že existuje větší tolerance k užívání těch legálních, záleží na věku, ve kterém dítě začne a na míře užívání. Školy tuto problematiku řeší jako porušení školního řádu, zatím nemají praktické zkušenosti s testováním ve škole, kromě testů na alkohol. I tady platí, že v případě podezření na spáchání trestného činu je nutné volat policii, například při zajištění látky, která by mohla být drogou, což jsem zažila jednou vloni na základní škole, šlo o marihuanu.

Při zjištění užívání návykové látky pak zůstává otázkou, co s takovým žákem dělat, zejména při studiu na střední škole, kdy se blíží zletilost. Bylo znát, že v této problematice je stále o čem diskutovat a nebývá pravidlem, že by školy problémy s užíváním návykových látek otevřeně přiznaly, i přesto, že jako kurátorka pro

mládež vím, že marihuana je pro spoustu žáků těchto škol dostupná a kouří ji (dozvídám se z rozhovorů), a další dostupnou drogou na Mohelnicku je pervitin.

Velmi složitá je také problematika **sebepoškozování**, protože může jít o projev chování v určité skupině, ale také o závažné psychické obtíže jednotlivce, které je vhodné řešit za pomoci odborníků.

VPz – 8 *Pokud je to slečna, která se sebepoškozuje, tak tam jsme spolu vypořádávaly, že je to o víkendu, nebo když se nudí. Tak jsme vypracovaly společně plán, co bude dělat, aby měla program,... Sebepoškozování je trochu posílené ve skupině, ale některé dívky mají osobní problém. ... druhou slečnu jsme také řešili společně (i s tatínkem), ptala jsem se jí, jestli to ví rodiče, mluvíme o tom, viděla jsem pořezání.*

MPz – 9 *On se i sebepoškozoval, rozběhl se a plnou rychlostí narazil do tabule, stále rozškrabané ruce, pořád rýpe do něčeho. (Případ řešen i pro vulgaritu, nekázeň a agresi školou ve spolupráci s vedoucím SVP a psychologkou dětského diagnostického ústavu, poté ve škole zpracován IVýP).*

MPz – 4 *Ted' se v delší době neobjevilo sebepoškozování, to bylo víc asi před 3-4 roky, někteří možná víc demonstrativně, ve skupině, ale u jedné holky to bylo víc vážné, mohlo to plynout i z nějakého zneužívání. Řešilo se to s rodiči, doporučovalo se rodičům všímat si situace, v případě potřeby se mohli obrátit na nás nebo odborníka, asi dvě holky jezdily k pedopsychoatričce. Holky donesly injekční stříkačky, řezaly se jehlami, na zápěstí a předloktích, vyřezávaly nějaká znamení. U někoho se to opakovalo i v další třídě, později, začalo to asi v šesté.*

Jednotlivé formy rizikového chování jsou nějak specifické, každý případ je něčím charakteristický, a práce s dítětem či rodinou, ať již ve škole či u kurátora pro mládež, vyžaduje individuální přístup odborných pracovníků.

8.4.2 Škola a postupy

Oblast škola je tvořena třemi kategoriemi, které soustřeďují informace o způsobu zjištění problémového chování, obecných postupech jejich řešení a realizaci prevence rizikového chování ve školách.

Kategorie „Kdo přichází s problémem“

Učitelé jsou s dětmi denně (i když záleží na typu školy a třídě, jak často se vidí), takže hlavně oni pozorují dění ve třídě, chování žáků a případná rizika. O problémových situacích se dozvídají i z jiných zdrojů:

VPs – 7 *A stává se tady třeba, že i spolužačky upozornily na problém, to bylo tady s tou slečnou, to jim je 16-17 roků, byly s ní i na internátě, viděly ty stravovací návyky.*

MPz – 2 *Většinou jsme na to přišli, když se doma svěřili, nebo někomu.*

MPs – 3 *... já sama tipuju rizikové chování, také sami přijdou žáci,... také přišla přítelkyně žáka, že by chlapci chtěla pomoci, tak jsme to řešili, konkrétně kouření trávy.*

VPz – 4 *Oznamuje skutečnost buď dítě, nebo třídní učitel,... máme 2 schránky důvěry, kde se občas objeví nějaký podnět.*

VPz – 8 *Jednu situaci přišly oznámit holky, občas se projeví taková důvěra k nám, kterou jim pořád zdůrazňuji.*

Informace o problémovém chování nebo rizikové situaci se pedagogičtí pracovníci dozvídají někdy přímo od dětí, jejich kamarádů, nebo i rodičů, kteří přijdou do školy řešit problém, když se jim dítě doma svěřilo. Pro poradenské pracovníky, stejně jako pro kurátorku pro děti mládež, je včasná informace základem řešení vznikajícího problému, který se lépe napравuje než dlouhodobě vyhrocená situace. Důležitá je také pozornost pedagogů, jejich schopnost diagnostiky, umění rozhovoru s dětmi a vhodně zvolená forma pomoci.

Kategorie „Kdo a jak situaci řeší“

Jak a kým je ve škole řešeno problémové chování žáků a jaká je konkrétní praxe v jednotlivých školách, která může být rozdílná například odlišným charakterem školy, její organizací, personálním obsazením, ustálenou praxí nebo jinými aspekty, bylo další zkoumanou kategorií.

MPm – 1 *Řešíme to všichni společně, pak se to řeší na poradách, to je klasický postup. ... Snažíme se být důslední, hlavně důslednost, nenechat to, řešit vše zavčasu. ... Vidím důležitost ve vedení školy, přístupu ředitele, který je důkladný, také přístupu samotného učitele. ...*

MPm – 6 *Řeším to většinou já, tak že si vezmu aktéra a viníka, samozřejmě zvlášť, a zjistím, co se stalo, pak to vyřešíme nějak společně domluvou. ... Někdy to řešíme společně, neodkládáme to, snažíme se to řešit hned. ... Nějaká výchovná opatření jsme dali, napomenutí, maximálně třídní důtka, snížený stupeň z chování nebyl.*

V malých venkovských školách mají jednoho poradenského pracovníka, který se zaměřuje na řešené problémy, ale často jsou situace řešeny společně (2 pedagogičtí pracovníci na škole), a to důsledně a včas. Důležitý je přístup vedení a pracovníků.

Situace se na všech školách řeší **postupně** a zapojení jednotlivých pracovníků se vyhodnocuje **dle závažnosti**. Každá ze škol má svůj systém, který je dán určenými kompetencemi, postupy se na školách velmi podobají, vychází z metodických pokynů.

VPs – 5 *...zpočátku se většinou řeší na úrovni třídního učitele, popřípadě třídního učitele a výchovného poradce. Vždy jsou informováni rodiče. V případě závažnějšího porušení školního řádu se svolává výchovná komise za účasti třídního učitele, výchovného poradce, metodika prevence, ředitele školy a zákonného zástupce žáka. Z jednání komise vyplyne návrh na opatření. Pokud náprava vyžaduje dlouhodobější cílené působení na žáka, zpracuje se výchovný program, který se pravidelně vyhodnocuje.*

MPs – 3 Řeší to třídní učitel vždycky, potom postupně výchovný poradce a metodik prevence, dle situace školní psycholožka, samozřejmě rodiče, také u jednání bývá přítomný ředitel školy nebo zástupce. Ne vždy všichni, je to postupné, dle závažnosti situace. Musím říct, že efekt, že s dětmi mluví ředitel je obrovský. Mluví s nimi i individuálně (kromě společného jednání), vždy s vizí, jak to udělat, aby se situace upravila a žák mohl zůstat ve škole.

VPz – 4 ... třídní učitel, který hlavně záležitost řeší, ve spolupráci s výchovným poradcem, pokud s drogami nebo něco takového, tak s metodikem prevence, předává se informace ředitelce školy. Kroky následují postupně dle závažnosti. Následují výchovná opatření, navrhuje třídní učitel s výchovným poradcem, rozhodující slovo má pedagogická rada.

Školy mají různou praxi v tom, **kdo problémové chování řeší**. Někde je zejména oslovován výchovný poradce, jinde zase nejdříve metodik prevence, na jedné škole řeší problémy přímo vedení školy (ředitel). Ředitelé škol jsou vždy o problému informováni, někdy se účastní jednání. Výhodou je spoluúčast školního psychologa, poradenského centra ve škole, případně sociální pracovníce.

VPz – 9 Problém řeší výchovný poradce, také metodik prevence, pan ředitel je informován, k jednáním je přizván.

MPz – 10 Řeší to ve většině případů pan ředitel a třídní učitel, u rozvinutějších a větších problémů určitě výchovný poradce. Metodik prevence se spíše zaměřuje na prevenci.

MPz – 4 Vždycky se obracíme na výchovnou poradkyni. Poslední dobou se učitelé zvykli obracet i na mě jako metodika prevence, potom jdu já za výchovnou poradkyní, vždy přijde třídní učitel, který to řeší. Paní ředitelka o tom ví téměř vždycky, je informovaná, ... Také využíváme spolupráci s psycholožkou ve škole, poradenským centrem, které tam teď máme.

VPz – 2 Třídní učitel jde za výchovným poradcem, pak řešíme společně, i s metodičkou prevence, s Vámi. ... Většinou se SPC, které je na škole, také sociální pracovníci – asistentkou pro sociálně znevýhodněné žáky.

Postihem za porušení školního řádu bývají **výchovná opatření** jako napomenutí, důtka, snížená známka z chování, což jsou opatření uplatňovaná na všech typech škol, také je běžná výchovná komise, na které se problémové chování žáka řeší za účasti rodičů, případně dalších zúčastněných.

MPz – 2 *Většinou to zjistí třídní učitel a potom se to řeší společně, často výchovná komise, zavolají se rodiče, také na pedagogické radě, kde jsou závěry, a jak se to bude dál řešit. Máme to i ve školním řádu, kolik hodin absence je za jaké opatření – napomenutí, důtka, snížená známka z chování.*

VPz – 4 *Následují výchovná opatření, navrhuje třídní učitel s výchovným poradcem, rozhodující slovo má pedagogická rada. ... pokud jde o závažnější případ, tak voláme kurátorku. ... Problém se snažíme řešit v počátku, jakmile se dozvíme, mapuje se situace a řeší,*

VPs – 3 *Řešeny jsou nejdříve pohovorem, potom sdělujeme rodičům, které kontaktujeme, dle výše absence svoláváme výchovnou komisi. Většinou záležitosti řeší třídní učitel ve spolupráci s rodiči, 10-20 hodin výchovná komise, společně s výchovným poradcem, je to upraveno ve školním řádu. Od 20 hodin oznamujeme kurátorovi, také se udělá schůzka se školním metodikem prevence. ... jednou týdně tady máme psychologku*

VPz – 10 *V určitém počtu zameškaných hodin se svolává výchovná komise, posuzuje se celá situace, spolupracuje se s rodinou, dělá se písemný zápis, navrhuje se o opatření. ...*

Nejběžnějším nástrojem k řešení problémů je **pohovor**, nejdříve se mluví hlavně s žáky, později i s rodiči, když nedojde ke změně. Na některých školách probíhají pravidelné pohovory s žáky u výchovného poradce nebo metodika prevence, kam chodí dítě se žákovskou knížkou, někdy dochází pravidelně i rodiče.

VPz – 2 *Já mám určené hodiny, provedu s nimi pohovor, pokud to nemá efekt, tak je pohovor s rodiči, pak je následně výchovná komise, kam přizveme i Vás.*

VPz – 8 *... vyplácí se nám důslednost, chodí na pohovory se žákovskou knížkou. Chodí podle závažnosti asi jednou týdně, mám konzultační hodiny,*

domlouváme se i jindy.... Pan ředitel je informován, když je potřeba, tak byl přítomný jednání.

MPs – 3 *S dětmi se snažíme dělat pohovor a také se nám spousta věcí daří podchytit. ...*

MPs – 11 *... přichází pohovor u metodika prevence, vnímám, že žáci to obecně nemají rádi, bývá z toho zápis, podepisují to, dává se to rodičům na vědomí. ...*

VPs – 7 *Nejčastěji pohovorem, když vznikne problém, řeší se to s třídním učitelem, zkoumá se příčina toho problému,*

MPz – 8 *Děti za námi chodí, také třeba chodila za námi i maminka jednoho chlapce, protože potřebovala podporu a posouvat, utvrdit v přístupu, domlouvali jsme postupné kroky.*

Dalším možným nástrojem práce s dítětem s rizikovým chováním ve školním prostředí je zpracování **individuálního výchovného programu**. Příjemně mě překvapilo, že některé školy již měly praktickou zkušenost s jeho vypracováním, v jiných školách jsme o této možnosti živě diskutovali a mohla jsem předat zkušenosti odjinud aktuálně načerpané z rozhovorů.

MPz – 4 *Zatím jsme nevyužili individuální plány, ale vidím v tom možnost řešení, sepsání postupu, který se podepíše a sleduje.*

VPz – 9 *Výchovný plán sestavuje vždycky třídní učitel a na pedagogické radě nebo pracovní poradě informuje kolegy s plánem, ...máme asi čtyři. Ted' je máme krátce, zatím nevíme, jaký to bude mít efekt, budeme mít za měsíc kontrolní schůzku domluvenou. ... zatím to zafungovalo, co jsme se domluvili, maminka splnila, i chlapec. Žáci si zformulovali sami, co by se mohlo změnit.*

VPs – 11 *Já jako výchovný poradce udělám průběžné šetření, mluvím s učitelem, žáky, rodiči, také třeba kurátorem, kdo je v tom angažovaný. ... Mám vyzkoušený individuální plán s jedním plnoletým žákem, zatím to nějak funguje, trochu se situace zlepšila, uvidíme.*

Běžnými postupy při řešení rizikového chování žáků ve školách jsou rozhovory s dítětem, jednání s rodiči, spolupráce třídního učitele, metodika prevence

a výchovného poradce, případně společné jednání za účasti ředitele školy, třeba formou výchovné komise. Opatřeními pak jsou například napomenutí, důtka, snížená známka z chování.

Ovšem jsou také patrné rozdíly v přístupu a možnostech škol a pracovníků. Jedna škola řeší rizikové chování žáků aktivně zejména pravidelnými pohovory s žáky v intervalu jednou týdně, také podle potřeby častými jednáními s rodiči, jinde již vyzkoušeli Individuální výchovné programy, které jsou relativně novou metodou. V další škole je běžným přístupem jednání u ředitele školy, případně s vedením školy, v jiné se realizuje spolupráce s poradenským centrem školy (školní psycholog a speciální pedagog), které je v rámci projektu zřízeno, na jedné střední škole (učiliště, speciální školství) působí na část úvazku školní psycholog.

Kategorie „Prevence rizikového chování“

Jako kurátorka pro mládež spatřuji význam v předcházení rizik, včasné práci s dítětem i rodinou, jejich podpoře a úpravě situace, nastavení pravidel. Programy realizované v rámci prevence ve školách doplňují nejen informovanost žáků, ale také posilují jejich sociální dovednosti, vzájemné vztahy (mezi žáky i s učiteli) a tak mohou ovlivnit jejich chování. Zkušenosti s realizací prevence ve školách jsou různé:

MPm – 1 *My sami cílenou prevenci neděláme, ale měli jsme tady policii, hasiče, nějakou dopravní výchovu a zdravotní výchovu. Podporujeme u dětí spolupráci, děláme kroužky, kterých je hodně....*

MPm – 6 *... máme Minimální preventivní program, děláme nějakou osvětu, bezpečnost, internetové nebezpečí,*

Ve školách je realizována určitá osvěta, předávány základní informace, posilován kolektiv a spolupráce dětí, jsou zajišťovány volnočasové aktivity. Povinností je Minimální preventivní program, na základě kterého je prevence během školního roku realizována, cílenější je ve vyšších ročnících základní školy, kde se také vyskytují větší problémy.

VPz – 10 ... na prevenci se zaměřuje metodik prevence programy, také mluvíme ve výchově ke zdraví o vzniklých problémech.

VPz – 9 Máme zájmové kroužky, také v hodinách občanské výchovy, výchovy ke zdraví, také využíváme příznivé přednášky, ale měli jsme nějaké předloni, něco se nám nelíbilo, byla to různá témata, spíše ke zdraví. Je malá nabídka, chybí

VPz – 9 Tady v té oblasti myslím, že je nedostatek nabídek (prevence). Kdybychom měli jet jinam, tak máme horší dopravu, horší je placení.

Některá témata jsou v základních školách zpracovávána v rámci výchov, dále si školy domlouvají různě zaměřené besedy. Vyskytují se problémy omezené nabídky besed či preventivních aktivit, jejich různá kvalita. Také se projevuje nedostatek finančních prostředků (na úhradu programů), komplikovaná dostupnost (menší města), rovněž pracovníkům chybí čas.

VPs – 7 Prevence se zatím nedělala, nebyla potřeba, také na to není specifická funkce, čas, de facto já dělám skloubenou funkci.

Školy využívají nabídek preventivních programů různých organizací, které jsou realizovány přímo na školách formou přednášek a besed, za některými aktivitami je nutné jet, přičemž problematika dostupnosti už byla zmíněna.

VPz – 2 ... teď mám domluvený kontakt na policii a jednu pracovníci, která by měla mít přednášku na nějaké drogy, možná vandalismus. Jde o PIS – preventivní informační středisko ze Šumperka.

MPz – 8 ... jezdili jsme do P-Centra, abychom aspoň věděli, kam se můžou děti obrátit. Bylo potřeba vždycky domluvit autobus, dopravit se tam. Také zvažují téma e-bezpečí.

MPz – 10 Jezdíme třeba do P-Centra na různé programy, míváme besedy z Poradny zdraví, také například Memento Radka Johna. Realizujeme adaptační programy, bývají v šestých třídách, záleží na třídním učiteli. Také využíváme intervence metodicky prevence z PPP v Šumperku, podle potřeby. Máme zkušenost, že sem přijela, jeden den pozorovala třídu, byla s nimi celý den, na základě toho

potom přijela asi na 4-5 dnů v intervalu asi jednou za 3 týdny na dopoledne, kdy s dětmi pracovala, u toho jsem byla já jako třídní učitelka.

Dále na základních školách pomáhá metodik prevence z PPP, který může pomoci i na středních školách, ale dle informací mají školy zkušenost spíše s řešením konkrétní problematiky (např. šikana).

MPs – 5 *Je pravdou, že po nás se chce metodický program, ale zvenčí to nikdo nedělá, když jsem se ptala oblastního metodika prevence, tak jsem se dozvěděla, že se zaměřují spíš na základní školy.*

MPs – 11 *S metodikem prevence PPP Šumperk, kdy jsme žádali intervenci a pozorování v případě šikany, znovu o tom uvažuji, také bych chtěla v rámci prevence využít nabídku nového SVP Dobrá Vyhlídka, přišel nám leták. Měli jsme celoškolské akce od Podaných rukou, k drogové problematice, Také jsme zvali PČR na besedu, ale máme různé zkušenosti, jako že se to povedlo i nepovedlo, podle složení žáků a problémů. Když jsme chtěli jet třeba do P-Centra, tak než aby někam žáci jeli, tak mají nevolnost nebo nemoc, není to jako na základní škole. Možná ještě víc v prvním ročníku, ale potom už zájem není.*

VPs – 11 *Prevenci zajišťuje metodická prevence, buď celoškolské akce, nebo s vytipovanou skupinou, například na téma drogy, marihuana, také sexualitu... Také jsme reagovali na elektronické cigarety, zapracovali jsme hned zákaz do školního řádu.*

Ve středním školství je patrná jiná motivace žáků a také rodičů své děti někam se školou posílat, jednodušší je dítě omluvit. Také je těžší žáky zaujmout tematicky, vhodné je zaměřit program na aktuální potřeby školy a žáků. Stejně jako jinde jsou zde nutná pravidla, jejich dodržování, také zapracování nových problémů do školního řádu (například elektronické cigarety).

MPs – 3 *Pracujeme dost preventivně, s kouřením probíhal projekt, byl dlouhodobý, dva roky. Stále dodržujeme pravidla, která se snaží žáci porušovat, zkouší, ale když to dodržujeme, tak to pak respektují. Ted' máme takový preventivní boj proti záškoláctví, stanovujeme jasná pravidla, jak omlouvat a jiné. ... Důležitá jsou pravidla, která ve škole mají, také význam vzdělávání, víme, že po ukončení*

tohoto oboru není už moc možností, evidence u úřadu práce, někteří pak zůstanou víc na ulici a blíž rizikovému chování, ztrácí určitý režim, který ve škole je.

Na této škole bylo potvrzeno, že je možné realizovat dlouhodobou systematickou prevenci, ovšem je to velmi náročné. Na dvou prezentacích realizovaných projektů jsem byla přítomna a byly výborné.

Potvrdilo se, že preventivní činnosti ve školách jsou realizovány různě. Objevuje se snaha podporovat kolektiv, vzájemné vztahy a spolupráci, také zaměření na volný čas dětí. Školy mají zpracován Minimální preventivní program, některé konkrétně jsem shlédla na webových stránkách škol. Důležitá jsou jasná pravidla a jejich dodržování, nejvhodnějším preventivním programem je systematická dlouhodobá prevence, která je velmi náročná, proto není úplně běžná.

8.4.3 Spolupráce

Oblast spolupráce je tvořena dvěma částmi zaměřenými na spolupráci školy s rodinou a na spolupráci s dalšími subjekty.

Kategorie „Spolupráce s rodinou“

Sama z pozice kurátorky vím, jak je důležitá motivace rodičů ke spolupráci a jejich postoj k řešení rizikového chování dítěte, který jejich potomka ovlivňuje. Existují případy, kdy rodiče situaci nevnímají jako problém, sami jsou „naštvaní“, že se něco řeší, někdy problémy dokonce kryjí; ovšem také se stane, že rodiče na OSPOD sami přijdou a chtějí problém řešit. Jaké mají zkušenosti ve školách?

MPm – 1 *Většinou se rodiče zavolají do školy, funguje to, přijdou, nic jiného jim asi ani nezbyde.*

VPs – 7 *Zkušenost máme velmi dobrou, vždycky je zveme písemně, takže přijdou,*

MPs – 11 *Kontaktujeme je někdy telefonicky, také je zveme na jednání, pokud je větší problém a je potřeba ho projednat. Jde o předání informace rodičům o žákovi, domluvě, většinou máme dobrou zkušenost, že rodiče přijdou,*

Zkušenosti jsou různé, jak dobré, tak špatné. Někdo považuje za dobrou zkušenost už jen to, že se rodiče dostaví do školy a s pracovníky komunikují. Jiní se zabývají výsledkem jednání:

MPz – 10 ... *Když je pozveme, tak většinou přijdou, ale také jde o to, jestli má návštěva nějaký výsledek.*

VPz – 10 *Zkušenosti jsou různé. Poslední byla velice dobrá, ale asi větší část rodičů sice přijde, dostaví se, ale zůstane to na projednání situace, uzavření nějaké dohody, ale funguje to většinou krátce, třeba týden. Stane se, že přijdou rodiče úplně negativní. Sice málo, ale stalo se, že došlo přímo ke konfliktu. Ale většinou se asi domluvíme. ... Někdy stačí telefonicky oznámit situaci, ale pokud vznikne větší problém, tak vždycky osobně.*

VPz – 4 ... *někteří reagují dobře, i když jim je to nepříjemné, často hledají chybu jinde než u svého dítěte, jiní nespolupracují. Ale převažují asi ti spolupracující.*

VPs – 11 *Je to případ od případu, s někým je výborná, podpora, spolupráce,... Horší je to u absencí, často jde o skryté záškoláctví, někdy nenajdeme pochopení u rodičů, kteří omluví všechno.*

Nemusí tedy být vždy úspěchem skutečnost, že se rodiče dostaví do školy, když domluvené postupy nefungují a nedochází k žádné změně. Stávají se případy, kdy rodiče dítě nadměrně ochraňují, problémy si nepřipouští nebo dokonce kryjí a jednání nemá pozitivní výchovný dopad.

VPs – 3 ... *někdy rodiče spolupracují velice dobře, někdy se ani nedovoláme, pak se to dlouho řeší,....*

MPm – 6 ... *mám zkušenost, že když jsem napsala matce, tak mi napsala, že co má dělat, když je v práci, že ji nezajímá, co se stalo ve škole. To mě docela překvapilo.*

MPz – 2 *Převažuje spíš nespolupráce, voláme rodiče, komplikovaně se dostavují, třeba i nepřišli na výchovnou komisi, všichni se sešli a rodiče ne. Pak se zvou opakovaně, pak přes sociální odbor.*

VPz – 2 *Zkušenost bohužel ve většině případů hlavně záškoláctví je špatná spolupráce, tam je často tím, že rodiče nemají čas, dítě je bezprizorní, rodiče se ženou za prací, výdělkem, děcka toho zneužívají. A mám informace, že to pokračuje na učilišti.*

Převaha negativních zkušeností při spolupráci (respektive nespolupráci) s rodiči dětí může být dána charakterem školy, zejména složením žáků, zájmem rodičů a funkčností jejich rodin.

Důležitý je také přístup pedagogů k rodičům a směr či vývoj jednání, kdy může dojít postupně ke změně jejich postoje a společné domluvě či naopak.

MPz – 4 *Podle mě strašně záleží na tom, jak se k rodičům přistupuje. Zatím se nám nestalo, že by rodiče vůbec nepřišli. Další věc je, jestli potom dodržují to, co se domluvíme, ale se spoluprací nemáme problém. Zatím se nám nestalo, že by nám někdo řekl, že nám do toho nic není. Možná v loňském roce, když se řešilo to kouření ve škole, tak rodiče říkali, že to zbytečně řešíme takhle, že ty děti už jsou takové, nelíbilo se jim to.*

MPz – 8 *Stalo se, že byli zpočátku takoví nachystaní na školu a pak jak se to rozvíjelo, tak byli víc smíření a snad vždycky jsme cestu našli.*

Také jsou důležité formy spolupráce mezi pracovníky školy a rodiči dětí.

MPs – 5 *... většinou to s nimi vyřešíme přes telefon, zatím stačilo řešení se žáky.*

VPz – 8 *Většinou rodiče dojdou, snažíme se jim ukázat, že chceme pomoci, daří se to. ... chodila za námi i maminka jednoho chlapce, protože potřebovala podporu a posouvat, utvrdit v přístupu, domlouvali jsme postupné kroky.*

VPz – 9 *Pokud se situace nezlepšuje a rodiče slibují nápravu, tak se nedá nic dělat a zveme je do školy, u některých nefunguje ani tohle. U některých stačí třeba jedna schůzka alepší se to. ... Doted' to nešlo se domluvit, opakovaně jsme maminku žádali a teď když se to sepsalo (IVýP), tak to zatím pomohlo.*

VPs – 5 *Nejvíce spolupracuje s rodinou třídní učitel, 1x za školní rok je svoláváno plenární zasedání rodičů všech žáků, kde jsou informováni o dění ve škole.*

V jedné střední škole prozatím většinou stačilo informování rodičů telefonicky a osobní jednání se žáky, také probíhá hromadné informování rodičů o dění ve škole formou plenárního zasedání. Jiná škola (základní) má zkušenosti s pravidelnou docházkou matky do školy za účelem určité podpory a domluvy postupů a v další škole došlo ke zlepšení spolupráce s maminkou na základě zpracovaného individuálního plánu.

Zkušenosti pracovníků škol se spoluprací rodičů jsou různé (velmi dobré i špatné), záleží na situaci a rodině, také na přístupu učitele. I když rodiče do školy přijdou, zůstává otázkou efekt schůzky, změna je často krátkodobá. Kontakt pracovníků školy s rodiči dětí probíhá písemně, telefonicky i osobně, dle situace.

Kategorie „Spolupráce s jinými subjekty“

V sociální práci a tedy i při řešení rizikového chování dětí a mládeže vnímám důležitost multidisciplinárního přístupu. Spolupráce s dalšími odborníky umožňuje komplexní pohled na řešenou problematiku. Z tohoto důvodu mě zajímaly zkušenosti spolupráce školských pracovníků s jinými subjekty. Běžná je spolupráce se školským poradenským zařízením, také spolupráce s metodickou prevence poradny.

MPm – 1 *Hlavně asi jen s PPP, jenom Mohelnickou pobočkou, nebylo potřeba s někým dalším. Nejdřív řešíme s rodiči a pak až asi poradna. Také dle charakteru problémů.*

VPs – 3 *Z venku spolupracujeme se SPC, také PPP*

MPm – 6 *S PPP v Mohelnici, s policií, hasiči, také s OSPOD, když je něco potřeba s rodiči dojednat.*

MPs – 11 *S metodikem prevence PPP Šumperk, kdy jsme žádali intervenci a pozorování v případě šikany,*

Kromě poradenských zařízení zmiňovali pracovníci škol spolupráci s OSPOD, kurátorem pro mládež, také účast na komisi sociálně-právní ochrany dětí v obci. S policií jednají při podezření na spáchání trestného činu, někdy při realizaci prevence.

MPz – 2 *Výchovný poradce chodí na komisi SPOD ve městě, teď domluvil prevenci u pracovnice na policii, dělá prevenci.*

MPz – 4 *...s policií, když se řešila tráva ve škole, to je ze zákona povinnost,*

VPs – 5 *Rodiče, PPP, SPC, Policie ČR.*

VPz – 10 *Nejvíce spolupracujeme s PPP, SPC, OSPOD, také Fondem ohrožených dětí, kdy jsme jednou domlouvali nějaké zajištění dopravy dětí na vyšetření, věděli jsme, že chodí do rodiny a pomáhají tam.*

Dalšími spolupracujícími subjekty jsou některé dostupné sociální služby: nízkoprahové zařízení pro děti a mládež (Sdružení Podané ruce), Krédo, P-Centrum, Fond ohrožených dětí. V rámci prevence také s probační a mediační službou.

MPz – 10 *Určitě s poradnou, s OSPOD, také třeba s P-Centrem nejen v prevenci, ale také programy na míru, když byl nějaký problém, tak jsme to uzpůsobili časově i tematicky. Jednou asi přijeli sem na nějaký program. S poradnou nejen v Mohelnici k diagnostice, ale také s metodickou prevencí ze Šumperka.*

VPz – 2 *Už jsem zmiňoval lékaře, Nitku - NZDM, Podané ruce, kurátorku pro mládež. Většinou se SPC, které je na škole, také sociální pracovníci – asistentkou pro sociálně znevýhodněné žáky.*

MPs – 3 *Nejvíce spolupracujeme z venku asi s PPP, obzvláště v rizikovém chování, potom kurátoři, víceméně máme povinnost sdělit informace, hodně děláme preventivní aktivity s nízkoprahem, interaktivní besedy, budeme mít Krédo pozvané, také s PMS jsme měli program a besedu, také s policií.*

Také pracovníci mezi sebou si předávají svoje zkušenosti s řešenou problematikou:

MPz – 8 *Spíš se předávají zkušenosti mezi preventisty, že se ptám, kdo má nějakou zkušenost s daným problémem, jak to řešili u nich ve škole.*

Obdobně jako kurátorka reagují pracovníci škol při řešení určitých typů problémů doporučením či přímo kontaktováním odborných pracovníků z oblasti psychologie nebo psychiatrie. Úskalím je předání informací od lékaře pracovníkům školy, což je v případě sociálně-právní ochrany dětí řešitelné.

VPs – 7 *Také jsme spolupracovali s psychiatrickou ambulancí, měli jsme tu slečnu anorektičku, s ní jsem i chodila a doprovázela k odborníkům. Také jsem ji doporučila do Olomouce k odborníkovi. ... mám zpětnou vazbu, že to pomohlo.*

MPz – 4 *Určitě s kurátorem, s dětským psychologem, s psychiatrií také, ...*

VPz – 8 *Podle typu problémů jsme doporučovali pomoc psychologa, ale to si domlouvali přímo rodiče.*

VPz – 9 *zkoušeli jsme s pedopsychiatričkou, ale byl problém s informacemi, chtěli jsme sdělit, jak se žák chová ve škole, protože užíval léky (ADHD) a domluvit se co dál, ale vůbec s námi lékařka nejednala.*

Dále uvádím příklad přímé spolupráce školy se střediskem výchovné péče a diagnostickým ústavem, kterou někdy zprostředkovává kurátor. Poradenští pracovníci mohou domlouvat v rámci svých kompetencí a samozřejmě ve spolupráci s rodiči pobytovou formu pomoci dítěti. Rovněž je možné s tímto zařízením dojednat určitou prevenci.

VPz – 9 *Ted' jsem vyhledala pomoc nového zařízení v Tršicích (SVP), zkontaktovala jsem se s vedoucím, který byl velmi vstřícný, přijel se na chlapce podívat, ...V další fázi se sešel s rodiči,...domluvily se nějaké postupy, které ale neplatily. ... přijel se podívat, jak se chová v hodině, ... Když se pohovor minul účinkem, tak byl dohodnutý pobyt v Tršicích... ale pak se zaplnily Tršice. Sám pan ředitel poté domluvil pobyt na Kopečku v DDÚ. Pak jsem jednala i s psychologkou,*

MPs – 11 *také bych chtěla v rámci prevence využít nabídku nového SVP Dobrá Vyhlídka, přišel nám leták.*

Vzhledem k zaměření a aktivním činnostem jedné školy jsem se dotazovala na zkušenosti se supervizí, kdy se mi potvrdilo, že někteří pracovníci jsou s problematikou seznámeni nejen teoreticky.

MPs – 3 *Supervizi bohužel nemáme zařízenou, ale mluvili jsme o tom, že by byla důležitá. Asi před dvěma roky jsme měli takovou skupinu – Bálinta, také prvky arteterapie, relaxační. Také se snažíme scházet jinde, abychom změnili prostředí. Funguje určitá intervize, řešíme společně vzniklé problémy, hledáme jiné pohledy, zpětnou vazbu.*

Prokázalo se, že spolupráce s dalšími subjekty je i pro školy potřebnou pomocí, kdy rozmanitá škála spolupracujících subjektů je dána jejich dostupností (místní i finanční), aktivitou školy a také charakterem řešené problematiky.

8.4.4 Kurátor

Tato oblast je složená ze čtyř kategorií, zaměřených na pohledy či názory pracovníků škol na práci kurátora a jeho spolupráci se školami, informovanost učitelů o práci kurátora, vzniklé komplikace při řešení rizikového chování a také nápady a možnosti spolupráce do budoucna.

Kategorie „činnost kurátora a spolupráce s ním“

Některé pohledy a názory poradenských pracovníků se odvíjely od dřívější zkušenosti s prací kurátora, jiné vycházely z odbornosti poradenského pracovníka.

VPz – 4 *Kurátor je už i represivní orgán, určitý dohled, při spolupráci je to lepší efekt. Je poznat, když jednají i s námi i s kurátorkou, slyší podobné věci od obou, ověřují si, co slyšeli i ve škole, je to trochu prodloužená ruka, vy můžete do rodin, my ne.*

MPz – 2 *... dříve jsem viděla, že děti chodily ke kurátorce, sledovalo se chování, výsledky, bylo to poznat. Trochu je to drželo v „lajně“. Někdy byl problém*

u rodičů, kdy matka přiběhla, proč by měl syn chodit ke kurátorce a potom přišla třeba za dva měsíce, že to bylo dobře.

MPs – 3 *Pokud rodina nespolupracuje, chybí návyky, aby tato rodina byla „dotlačena“ i z Vaší strany, máte opatření, pravomoci, aby se mohlo více působit na rodinu a směřovat ji. Také je důležité předávání informací, doplnění pohledu, nabídka jiných postupů – jestli jsou jiné možnosti, následná péče, pobyty.*

MPs – 5 *Také je to pomoc pro rodiče i učitele, když se bude něco dít, že se dozvíme, jaké jsou možnosti, že nám třeba poradíte.*

Z dosavadních zkušeností vycházely i názory pedagogických pracovníků na význam práce kurátora při řešení rizikového chování dětí a spolupráce se školou.

MPz – 8 *Sice nemáme konkrétní zkušenost, ale aspoň víme, na koho se obrátit... Je dobře, že si můžeme zavolat, zeptat se, co s tím můžeme dělat nebo aspoň někam posunout.*

MPz – 4 *Význam vidím v tom, že na řešení problému není člověk sám, potřebuji spolupráci. Hlavně v tom, že kurátor je nezaujatý, zatímco já jsem učitelka, může tam být vytvořený různý vztah, třeba ochranný nebo naopak zaujatý a nedokážu pak objektivně přemýšlet nad tím, jaký postup mám vymyslet, co by pomohlo.*

MPm – 1 *Spolupráci jsme zatím nepotřebovali, nic se zatím neřešilo, takže význam žádný, dovedu si představit nějakou prevenci, do budoucna.*

MPz – 2 *Určitě význam vidím, myslím, že spolupráce je důležitá. Jako metodik prevence to vidím, že děcka mají pocit, že se o ně někdo zajímá, protože doma na ně kašlou, že jsou pro někoho důležití.*

VPs – 11 *... oboustranná spolupráce funguje, jde o konkrétní případy, domluva postupů, zkušenosti nějaké máme, význam to má.*

Pokud již funguje nějaká forma spolupráce s kurátorkou, tak většinou pomáhá pracovníkům škol při řešení vzniklých situací nebo problémů, získání jiného pohledu (nezaujatého, neutrálního), domluvě možných postupů nebo zajištění návazné práce s dítětem a rodinou.

VPs – 3 *Spolupráce nám pomáhá ke komplexnímu přístupu – doplnění informací o rodině, zda se s nimi pracuje, Většinou se řeší absence, takže hledáme, kde je problém, informace o rodině z jiné strany, než co víme my, také ke společné domluvě, pomůže jiný náhled na situaci.*

MPz – 10 *... že jdeme na tu rodinu ze dvou stran, my ze vzdělávací, vy z rodinné situace, můžete zajistit nějaký dohled, to, do čeho my zasáhnout nemůžeme.*

VPz – 2 *Spolupráce hlavně spočívá v součinnosti, ve společném řešení problémů, také pomoc zvládnout nevhodné chování dětí, pomoc s umístěním dětí do SVP, jiných zařízení.*

VPs – 5 *Pomoc škole při řešení rizikového chování žáků.*

VPz – 10 *Možná domluva postupů, spolupráce na konkrétních případech, že si vzájemně sdělíme informace. Praktickou zkušenost zatím moc nemám, ale kurátor by měl být člověkem, kam to posuneme dál, možná může dát trochu tlaku na to dítě i rodiče....*

Některé školy neměly zatím potřebu kontaktovat kurátora pro mládež a nemají zkušenost se společným řešením konkrétních případů. V případě malotřídních škol to lze asi předpokládat, u středních škol učitelé naráží na zletilost některých žáků.

MPm – 1 *Spolupráci jsme zatím nepotřebovali, nic se zatím neřešilo,....*

VPz – 9 *Zatím jsme neměli tu šanci s Vámi spolupracovat, ale minule jsem už říkala na poradě, že se na Vás obrátíme kvůli spolupráci nebo spíš nespolupráci s jednou maminkou,....*

MPs – 11 *Spolupráci s kurátorem nemám uchopenou ani jako třídní učitelka, máme tu dost žáků už plnoletých, je to jiné než s mladšími.*

VPs – 7 *... zatím nebylo proč volat...*

V posledním citovaném případě volala do týdne od schůzky výchovná poradkyně s dotazem, jak řešit podezření na kouření marihuany ve sklepních prostorách školy. Následně ze situace vyplynulo, že jde o opakované problémy žáka ve škole, které nyní skončily vyloučením a přestupem na školu jinou. Do měsíce zmínili pracovníci druhé školy, že mají podezření i na pervitin, opakují se porušení

školního řádu (docházka, neplnění povinností). Žák je již zletilý, o to je situace komplikovanější, často končí ukončením vzdělávání a evidencí žáka u úřadu práce. I přesto, že užívání návykových látek je těžce řešitelný problém, z mého pohledu v uvedeném případě včasná pomoc či spolupráce neproběhla.

Kategorie „Informovanost učitelů o činnosti kurátora“

Dotaz na informovanost učitelů, i když z pohledu poradenských pracovníků, měl dát určitou zpětnou vazbu, zda dostatečně informujeme o činnosti OSPOD.

MPz – 8 *Ted' asi nevím, spíš možná ano, hlavně ti, kteří se s něčím takovým setkají, celoplošně to úplně nebude.*

MPs – 11 *Obecně povědomí si myslím, že učitelé mají, pokud něco sami řeší, tak vědí víc.*

MPm – 1 *Informovanost učitelů školy souvisí s tím, že jde o malou školu,... představu nějakou máme, ale konkrétní zkušenost ne.*

MPz – 2 *Myslím, že už ted' jsou informováni, protože se dost s Vámi spolupracuje, jsme v kontaktu, takže vědí, co a jak se řeší. Dříve to bylo méně a horší.*

MPz – 4 *... než jsem začala pracovat jako preventista, tak jsem nevěděla, co konkrétně dělá kurátor. Věděla jsem, že chodí do školy kurátorka, ale nevěděla jsem, co přesně dělá. Až má třídní učitel nějakou zkušenost, tak zjistí, co konkrétně má kurátorka za úkol, v čem spočívá ta její pomoc. Řekla bych, že je to tak na 70%.*

Z rozhovorů vyplynulo, že většina pracovníků je seznámena s prací kurátora, tedy minimálně obecné povědomí o činnosti OSPOD by mezi učiteli mělo být. Konkrétní představa učitelů o naší práci je ovlivněna praktickou zkušeností se společným řešením problému a jejich informovanost se v čase zlepšuje.

MPs – 5 *Informace učitelé mají, i když jsme toho moc společně neřešili, orientačně určitě, osobní zkušenost máme jen v některých případech. Také má paní učitelka ne dobrou zkušenost z případové konference tady, měla z toho pocit, že jsme my ti nejhorší.*

Jedna špatná zkušenost paní učitelky byla zaznamenána s případovou konferencí, kdy z časových důvodů nedošlo k jasnému vysvětlení cíle společného případového setkání (praxe kurátorky, potvrzeno rozhovorem).

VPz – 4 *Informace učitelé myslím, že mají, spolupráce funguje hodně, takže se učitelé ptají, vědí, také někdy komunikují přímo, takže vědí, co se řeší.*

MPs – 3 *Učitelé jsou informováni, protože sami si zvou kurátora, když je problém, kontaktují ho, domlouvají se konkrétně. Je to pružnější.*

Na některých školách spolupracuje s kurátorkou pro mládež přímo učitel, což se pracovníkům jeví pružnější. Také já hodnotím přímou spolupráci s třídním učitelem jako efektivní a pružnou, ale ne všechny školy umožňují tuto komunikaci.

MPz – 10 *... když máme čtvrtletní konference, porady, tak se tam řeší problémové chování žáků, mluví se o OSPOD. Takže si myslím, že všeobecná povědomost tam je. Když se něco řeší konkrétně, tak vedení školy dobře ví o Vaší činnosti a třídního učitele by nasměrovali na sociální pracovníci.*

VPs – 11 *... při řešení absencí vždycky diskutujeme problém a hovoříme o možnostech kurátora.*

Informace o možnostech spolupráce s kurátorem jsou předávány při diskusi jednotlivých případů na poradách pedagogických pracovníků, také při konkrétních jednáních učitelů s poradenským pracovníkem, případně přímo s vedením školy.

Kategorie „Na co narážíme“

Při rozhovorech pedagogové upozornili na některé problémy, které komplikují řešení rizikového chování dětí a mládeže a které lze někdy těžko ovlivnit. Vytvořila jsem z nich samostatnou kategorii, protože tato úskalí mohou otevřít diskusi mezi odborníky ke zlepšení některých postupů a podchycení problémů.

MPz – 2 *Také je problém, že paní doktorka to omluví zpětně a pak se to těžko prokazuje.*

MPs – 5 *Občas jsou řešeny absence, o kterých víme, že jsou kryty rodiči. Pokud omluvenku doplní rodič, tak nemáme šanci to změnit.*

VPs – 11 *Horší je to u absencí, často jde o skryté záškoláctví, někdy nenajdeme pochopení u rodičů, kteří omluví všechno.*

VPz – 9 *... byl problém s informacemi (od pedopsychiatra), chtěli jsme sdělit, jak se žák chová ve škole, protože užíval léky a domluvit se co dál, ale vůbec s námi lékařka nejednala.*

MPz – 4 *Určitě někdy chybí informace o tom, jak nahlášená situace dopadla, například vloni s nahlášenou marihuanou.*

MPs – 3 *Problémem bývá, když žákovi je 18 roků, jsou nějaké problémy, ale když kontaktujeme kurátory, abychom mu pomohli, tak už to nejde.*

Opakovaným problémem při řešení záškoláctví je omlouvání absencí rodiči, také zpětné omluvenky od lékaře. Občas školám chybí přesnější informace ke zdravotnímu stavu žáka, které mají za povinnost doplnit rodiče, například při medikaci ADHD. Lékař je vázán vůči škole mlčenlivostí, s kurátorem je možná určitá spolupráce. Také je problémem předávání informací mezi OSPOD a školou, kdy škola má zákonnou povinnost sdělit informace týkající se možného ohrožení dětí, ovšem kurátor je rovněž vázán mlčenlivostí. Pouze při případových konferencích jsou všichni účastníci o situaci dítěte a rodiny informováni (rovněž musí být ošetřeno mlčenlivostí). Školu je možné informovat o skutečnosti, zda šlo o dítě ohrožené dle zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Školy také naráží na komplikace při zletilosti žáka, se kterým již nepracuje kurátor pro mládež; je možné s ním spolupracovat v rámci sociální práce, ovšem ta je vždy založená na jeho dobrovolnosti.

Zjištěné informace o problémech jsou podnětem k diskusi a domluvě možných postupů založených zejména na multidisciplinární spolupráci.

Kategorie „Možnosti do budoucna“

Zjištění představ pracovníků školy o další spolupráci jsem záměrně směřovala za účelem využití v praxi. Protože sama zvažuji různé možnosti spolupráce a nechci

se zaměřovat pouze na řešení vzniklých problémů, ale předcházet jim, nepřekvapilo mě, že by na všech typech škol uvítali společnou aktivitu v oblasti **prevence**.

MPm – 1 *Mohla by se udělat beseda, nějaká prevence, informovat děti v těch posledních ročnících. ... informovat děti, možná i rodiče, aby věděli.*

MPz – 2 *Možná bychom potřebovali častěji besedy, nějakou osvětu,...*

MPs – 3 *Také se chci domluvit, jestli je možné udělat besedu... (diskutována a upřesňována témata) třeba na téma práce kurátora pro děti a mládež, že jde i o podporu a pomoc, také třeba konkrétní situace, ve kterých se mohou na vás obracet, co dělat, když probíhá zneužívání, nebo ubližování, kam se obrátit, když nejsou v rodině peníze, aby žáci věděli, kde jsou ty zdroje. Hlavně dostat informaci, že to není bič, ale pomocník.*

VPs – 5 *Osobní setkání žáků s kurátorem, úzká spolupráce v oblasti prevence.*

MPm – 6 *Kdybych potřebovala se zeptat, tak bych se obracela na Vás, nebo nějakou besedu, jestli je to možné. ... Možná co mají dělat, kdyby jim bylo ubližováno, kam se mají obrátit, kdyby potřebovali linku bezpečí, kdyby byl problém, na tu jejich ochranu.*

MPz – 8 *Možná nějaká přednáška, říct dětem konkrétní problémy, které kurátor řeší.*

Některé názory se zaměřovaly na **společné řešení** vzniklého problému, které může efektivněji pomoci ke změně.

MPs – 3 *... vidím význam třeba do budoucna, když se vyskytne problém, že zavoláme, co by se s tím dalo dělat, jaké jsou možnosti řešení, co by se mohlo domluvit. Důležité je problémy si přiznat, že existují.*

MPs – 5 *... když vznikne problém, tak že můžeme volat*

VPz – 9 *Pokud si nebudeme vědět rady, tak víme, kam se obrátit, zeptat se, jak řešit problém.*

VPs – 11 *Pomohla by větší spolupráce s rodinou při odhalování skrytého záškoláctví, řešení absencí. Vyhovuje mi přístup, kde bychom byli partnery při řešení problémů, otevřenost problematiky.*

Za účelem získání zpětné vazby o dostatečné informovanosti učitelů o činnosti kurátora pro mládež a také pracovníků sociálně-právní ochrany dětí jsem se na toto téma přímo dotazovala. Vyskytlo se několik nápadů **zvýšit informovanost** učitelů společnou schůzkou.

VPz – 2 ... *myslím, že by mohlo proběhnout jednání tady na škole, abychom si v rámci metodiky s učiteli a Vámi ujasnili co a jak (role a možnosti).*

MPz – 4 *Také by se možná mohla domluvit krátká schůzka s učiteli, společně pohovořit o činnosti kurátora, nastínit konkrétní situace, jak může pomoci při řešení problému.*

MPs – 5 *Také by nemuselo být špatné přijít na poradu říct třeba 10 minut o sobě, co se dělá, co se může společně řešit.*

Některé vize do budoucna se zaměřovaly na **průběžnou a pravidelnou spolupráci**, také důležitost **předávání informací**, které někdy naráží na mlčenlivost sociálních pracovníků.

MPs – 3 *Pomohlo by vzájemné předání informací, na bázi důvěrné roviny, aby třeba zdroj informací v případě řešených problémů zůstal zachován. Také to, aby byla spolupráce průběžná,*

MPz – 4 *Určitě někdy chybí informace o tom, jak nahlášená situace dopadla, například vloni s nahlášenou marihuanou.*

MPz – 8 *Bylo by dobře udržet pravidelnou spolupráci, předávání informací, vědět, že v tom nejsme sami, mít možnost probrat situace nebo konkrétní problémy, možnosti řešení.*

VPz – 10 ... *je potřebná zpětná vazba, co se s nimi pak děje, také trošku přehled, co se děje v rodině.*

MPz-9 *Je dobré vědět, kde se můžeme zeptat, abychom něco třeba neporušili, třeba nějaký zákon, nebo pomůže si jenom předat kontakty na další pomoc.*

Také se objevily názory, že je vzájemná spolupráce dobrá a **není potřeba něco měnit**, když bude potřeba, tak se zkrátka zkontaktujeme. Proběhlo krátké zamyšlení

nad efektem této náročné práce a také nad zpětnou vazbou od kurátorky, která souvisí s již zmíněnou mlčenlivostí.

VPz – 4 *Mohlo by to být stejně, jsem spokojená, vyhovuje to takto, dle situace a potřeby, řeší se konkrétní případy, probíhají osobní setkání. Pomohla by zpětná vazba, když něco oznámíme, jak se to posunulo, následné kroky.*

MPz – 2 *Myslím, že spolupráce funguje dobře.*

VPs – 3 *Záleží, jestli máme problém nebo ne. Pokud ne, tak se nemusíme kontaktovat. Pokud ano, tak hned voláme a řeší se to. Funguje to dobře a není potřeba něco měnit.*

VPz – 2 *Efekt to má jak v kterém případě, ale jsem rád za každé jedno, dvě procenta, které se zlepší.*

VPz - 4 *Pro mě osobně význam má, spolupráce je dobrá, funguje to, máme zpětnou vazbu od rodičů i dětí, že třeba dochází k Vám, ověřujeme si to domluvené, mluvíme s nimi. Já jsem se spoluprací spokojená, musím říct.*

Jeden pracovník zmínil možnost častějších jednání **komise** sociálně-právní ochrany dětí v obci, kde jsou výchovní poradci mohelnických základních škol členy.

VPz – 2 *Sám jsem chtěl, aby se komise SPOD na městě scházela častěji, když tam jdu, tak se ptám ve škole, jaké jsou problémy, že bychom to hned pořešili.*

S některými pracovníky jsme se shodli, že **osobní setkání** jsou nejen zjištěním aktuální situace dítěte či rodiny a informováním o současných problémech ve škole, ale také preventivní záležitostí k předání zkušeností a nových informací, dalších podnětů.

MPz – 10 *Pomohly by tyhle konkrétní schůzky s pracovníci, které s rodinou pracují, je to pro mě přínosnější, než předávání „papírů“. I z pozice třídního učitele i metodika, kdy na setkávání metodiků často zaznívá, že by měl být více svoláván kulatý stůl všech pracovníků, kteří se o to dítě zajímají, pracují s ním, ke společné*

domluvě. Tohle kdyby se podařilo, bylo by to báječné, také by to ušetřilo spoustu administrativy, takhle píšeme zprávy na OSPOD, na soud,

MPs – 11 ... *možná společná jednání jako tohle, k výměně zkušeností, získání jiného pohledu.*

VPz – 10 *Určitě chceme domluvit pravidelné schůzky s kurátorkou, kde bych byla já a vedení školy – zástupkyně školy a pan ředitel.*

Při rozhovorech jsem slyšela od pracovníků škol podobné podněty spolupráce do budoucna, jaké napadají mě jako kurátorku pro mládež. Pomohlo mi slyšet, že i oni by některé činnosti uvítali. Utvrdila jsem se v názoru, že některé činnosti fungují a jiné méně, a že je na nás všech, jestli budeme společně pracovat na zlepšení spolupráce.

8.5 Diskuse a doporučení

Při realizaci rozhovorů a následně při zpracování dat jsem se zamýšlela nad otázkou, zda jsem určitým způsobem neovlivnila získané informace skutečností, že já osobně vykonávám činnosti kurátorky pro děti a mládež, což mohlo ovlivnit některé odpovědi poradenských pracovníků škol. Uvědomovala jsem si, že nemusí být příjemné sdělovat například negativní zkušenosti či připomínky k probíhající spolupráci. I přesto, že jsem takový pocit z jednání a rozhovorů neměla, musím tuto možnost připustit.

Rovněž jsem si uvědomila, že byly z mé strany nejen kladeny otázky a hovořeno o situaci ve škole a řešení zkoumané problematiky zde, ale také často proběhlo množství informací k ujasňování rolí nás obou, upřesnění činnosti pracovníků sociálně-právní ochrany, možnosti pomoci s řešenou problematikou, určitého omezení vzájemného předávání informací, na které jsme s pracovníky naráželi, také zdůraznění podpůrné úlohy pracovníků OSPOD při práci s rodinou, i když s určitými nástroji sankcí, které škola nemá. Tyto moje informace sdělené informantům nebyly součástí záznamů. Již v průběhu výzkumu jsem si uvědomila, že nejde o jednostranné zjištění informací, ale spíše o spolupracující rozhovory.

Výsledky zkoumání potvrdily, že realizovaná praxe vychází z teoretických poznatků. Praktické postupy pracovníků škol převážně vyplývají ze zákonů,

metodických pokynů a doporučení. Zaznamenala jsem určité rozdíly pramenící z různých možností škol, zejména z odlišných personálních a organizačních zajištění (počet pracovníků, rozdělení kompetencí jednotlivým poradenským pracovníkům, jejich motivace k činnosti, odbornost a angažovanost). Některé postupy navazují na zažitou tradici řešení problémů ve školách, postupně jsou využívány nové formy a možnosti řešení problémů. Obdobně je to u kurátorky pro děti a mládež, kde jsou zažité určité postupy a novější nástroje vyžadují čas, energii a novou dovednost, která se s prakticky řešenými případy zlepšuje.

Při porovnání některých výsledků výzkumu, ze kterých vzešla určitá doporučení, s úkoly Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2013-2018, byla nalezena shoda v potřebách daného regionu s koncepčními celorepublikovými záměry v oblasti prevence. Konkrétně zjištěná úskalí při řešení rizikového chování žáků v regionu, ze kterých vyplynulo doporučení zajistit domluvu s lékaři (pediatry) při omlouvání absencí a také nastavit spolupráci škol s pracovníky sociálně-právní ochrany dětí koresponduje s potřebou těchto kroků v rámci celorepublikové prevence.

Realizované rozhovory přinesly bližší prozkoumání k pochopení problematiky řešení rizikového chování žáků ve školách, pohled a názor poradenských pracovníků na činnosti kurátora pro děti a mládež a význam vzájemné spolupráce. Některé poznatky doplňují data z evidence kurátorky pro děti a mládež.

Ze zjištěných informací vyplynuly rozdíly mezi projednávanými situacemi na jednotlivých typech škol, kdy v malotřídních školách (1. stupeň ZŠ) nejsou řešeny zásadní výchovné problémy dětí, jde o malé kolektivy, převažuje snaha o spolupráci. Také **věkové složení klientů** kurátorky pro děti a mládež spíše odpovídá žákům druhého stupně základní školy a studentům středních škol či učilišť. Na základních a středních školách se objevují různé **druhy rizikového chování** žáků, které jsou ovlivněny zmíněným věkem a často také vrstevnickou skupinou. Na školách jsou řešeny absence, záškoláctví, agrese, šikana, kyberšikana, sebepoškozování, kouření, užívání jiných návykových látek a jiné problémy. Některé formy chování se vyskytují nárazově a zasáhnou i více dětí, které se vzájemně ovlivní (například sebepoškozování, kyberšikana nebo kouření), jiné se opakují a řeší se průběžně, například absence a záškoláctví.

Obdobné druhy rizikového chování byly řešeny u kurátorky pro děti a mládež, kde byla navíc projednávána protiprávní činnost klientů – přestupky, trestné činy a činy jinak trestné, které se nemusí ve školním prostředí nějak výrazně projevit.

Postupy na školách jsou dány rozdělením kompetencí jednotlivým poradenským pracovníkům, kdy většinou řeší problémové chování žáků výchovný poradce nebo školní metodik prevence, často také společně, ředitel školy je o situaci informován. Na jedné škole řeší záležitosti ředitel nebo vedení školy. Pracovníci zjišťují informace o vzniklé situaci, ověřují je, poté provádí rozhovory s žáky, jednání s rodiči, případně se svolává výchovná komise, mohou následovat výchovná opatření, která jsou většinou důsledkem porušení školního řádu. Rozdílná praxe je v realizaci pravidelných pohovorů s dětmi na školách, také využití dalších poradenských pracovníků (školního psychologa, speciálního pedagoga). Někteří pracovníci již využili individuální výchovný program jako nový nástroj práce s dítětem s rizikovým chováním a jeho rodiči, zaznamenali určité zlepšení situace, ale nemohou ještě hodnotit efektivitu tohoto programu.

Spolupráce pracovníků škol s rodiči je různá (dobrá i špatná) a je dána konkrétní situací, převažuje spíše dobrá praxe. Probíhá formou telefonické, písemné i osobní domluvy, pokud jsou rodiče do školy pozváni, tak většinou přijdou. Otázkou zůstává efekt schůzky, spíše dojde ke krátkodobé změně situace. Různorodá je **spolupráce škol s ostatními subjekty** při řešení rizikového chování žáků, ovlivňuje ji dostupnost spolupracujících subjektů a charakter projednávané situace. Využívána je odborná pomoc pedagogicko-psychologické poradny (i metodika prevence PPP), speciálně-pedagogického centra, orgánu sociálně-právní ochrany dětí (včetně kurátora), nízkoprahového zařízení pro děti a mládež, střediska výchovné péče, diagnostického ústavu, sociálních pracovníků Fondu ohrožených dětí nebo jiných dostupných sociálních služeb. Školy také spolupracují s policií, pediatry, dle možností s psychology nebo odbornými lékaři (většinou z oboru psychiatrie).

Představy o **činnosti kurátora** jsou často spojené s určitou represí, dohledem a nátlakem na rodinu, ale také nástrojem pomoci při společném jednání. Objevil se pohled na kurátora jako na neutrálního účastníka jednání, protože kurátor není ve školním prostředí vůči žákovi žádným směrem zaujatý (pozitivně ani negativně). Také je kurátor pro některé poradenské pracovníky pomocník k domluvě dalších

postupů a návazné práce s rodinou, občas prostředník k zajištění preventivního pobytu nebo umístění dítěte do zařízení. Význam poradenští pracovníci spatřují ve vzájemné součinnosti, spolupráci při řešení vzniklých problémů, více komplexnímu přístupu, poskytnutí jiného pohledu na problém nebo rady, kam se obrátit. V rozhovorech jsou zaznamenána vyjádření k fungující i nefungující spolupráci, některé školy také zatím nespatřují ve spolupráci užitečnost, řeší si problémy sami.

Nespolupráce může být způsobená nepřiznáním či neřešením některých problémů ve školách, například z mého pohledu rozšířené drogové problematiky, nebo třeba špatnou informovaností pracovníků škol ze strany kurátora.

Informovanost jednotlivých pracovníků se v čase stále zlepšuje a je ovlivněna jejich vlastní zkušeností s řešením konkrétních případů. O zvýšení vzájemné informovanosti a také lepší spolupráci může svědčit fakt, že v roce 2013 bylo kurátorce podáno více podnětů ze škol než v roce předchozím, také proběhlo více výchovných komisí a pracovních schůzek než v roce 2012. Do dvou měsíců po realizaci rozhovorů do diplomové práce se poradenští pracovníci v sedmi případech kontaktovali k řešení konkrétní situace, následovaly 2 výchovné komise s účastí kurátorky a 3 společné pracovní schůzky v jednotlivých školách.

Z rozhovorů vyplynuly **problémy**, které komplikují řešení rizikového chování žáků ve školách. Opakovaně naráží učitelé na krytí absencí rodiči, kteří děti omlouvají. Zejména k tomu dochází na středních školách, kde již mají studenti splněnou povinnou školní docházku, a není právní povinnost zajistit docházení dítěte do školy. V případě předčasného ukončení studia mladiství žáci přechází na jinou školu (někdy i opakovaně), nebo se evidují u úřadu práce, ovšem vzhledem k nízkému věku, nedodělanému vzdělání a špatnému režimu (kdy nedocházeli ani do školy) nemají uplatnění na trhu práce. Také je komplikované řešení situace zletilých žáků, se kterými již nepracuje kurátor pro děti a mládež. Je možné kontaktovat sociálního pracovníka, který jedná se zletilými klienty, ovšem pouze na základě dobrovolnosti. Při řešení absencí naráží školy také na skutečnost, že lékař vydá potvrzení nemoci zpětně; také lékaři nesmí sdělit škole informace o žákovi, ovšem učitelům by v některých případech přesnější informace (například k medikaci dítěte) pomohly. Pracovníkům školy také chybí zpětná vazba od kurátorky pro mládež,

sdělení například o tom, jak oznámená situace dopadla, jaká je návazná práce s dítětem a rodinou.

Možnosti do budoucna spatřují pracovníci škol zejména v preventivních aktivitách, také společném řešení problémů, zvýšení informovanosti pracovníků školy, vzájemném předávání informací (kde se ale někdy naráží na mlčenlivost), realizace pravidelných schůzek (jako byla tato), také v častější účasti na komisi sociálně-právní ochrany dětí v obci.

Ze zjištěných informací vyplynuly **podněty k diskusi** a také **možná doporučení** k dalším činnostem. Přesto, že jsem se zaměřila zejména na doporučení směrem k práci kurátora pro děti a mládež, nabízím i několik doporučení pro pracovníky škol.

Možná doporučení pracovníkům škol (nejen poradenským):

- Využít všechny dostupné nástroje k řešení rizikového chování ve školách (například IVÝP), přesné vymezení kompetencí jednotlivých poradenských pracovníků a posílení jejich role,
- Předcházet rozvoji rizikového chování včasným řešením a vytvořením spolupráce s kurátorkou pro děti a mládež a jinými subjekty dle situace,
- Přiznat si existenci problému, nemít obavy z jeho řešení (např. z důvodu obav o pověst školy), najít v prevenci a řešení problémů výhodu pro rodiče i žáky,
- Přistupovat ke kurátorovi pro děti a mládež bez předsudků (pozůstalé tendence „vyhrožování“ sociálními pracovníky přináší zkreslené informace dítěti i rodičům),
- Dle možností zajistit další poradenské pracovníky ve škole, zejména školního psychologa.

Důležitým prvkem využití výsledků praktické části diplomové práce bylo zformulovat doporučení pro kurátorku pro děti a mládež vycházející ze získaných informací pracovníků škol a vlastních podnětů.

Možná doporučení kurátorce pro děti a mládež (pracovníkům OSPOD):

- Zaměřit se na pravidelné preventivní návštěvy škol k diskusi o aktuálních problémech se zaměřením na včasnou intervenci,
- Dohodnout informační schůzku s učiteli o činnosti kurátora a sociálně-právní ochrany dětí, jako krátké seznámení s našimi postupy, vysvětlení různých důvodů žádání zpráv, zdůraznění podpůrné funkce sociálních pracovníků,
- Zvýšit informovanost pracovníků (možná i veřejnosti) prostřednictvím letáku, případně e-mailu se základními informacemi o činnosti kurátora, případně zpracování krátké zprávy do zpravodaje města,
- Pokusit se jednat s dětskými lékaři v regionu k problematice omlouvání absencí, vzájemné vysvětlení situace a domluva k prevenci záškoláctví,
- Zajistit návaznou spolupráci s kurátorkou pro dospělé (agenda sociální práce), předat informace o této možnosti školám pro případ zletilých studentů včetně vysvětlení dobrovolnosti spolupráce,
- Zaměřit se na realizaci preventivních aktivit, zpočátku například formou besedy na téma činnosti kurátora a prakticky řešené případy,
- Zvážit vhodnost vytvoření pracovní skupiny (Týmu pro mládež) za účelem realizace prevence rizikového chování ve městě, případně zvážit možnost a vhodnost doplnění komise sociálně-právní ochrany dětí o pracovníky středního školství; zajištění multidisciplinární spolupráce v rámci prevence.

Zmíněná doporučení jsme zpracovala na základě zjištěných informací a vlastních podnětů z činnosti kurátorky pro děti a mládež. Pro využití v praxi by mohla být připomínkována dalšími pracovníky, upřesněna, případně dále rozvíjena a postupně realizována v praxi.

ZÁVĚR

Hlavním úkolem diplomové práce bylo teoreticky vymezit a prakticky přiblížit sociální kuratelu pro děti a mládež, která se zaměřuje na řešení a předcházení rizikového chování dětí a mládeže. Téma bylo zpracováno v návaznosti na školní prostředí za účelem provázání sociální kurately s tématem řešení rizikového chování ve školách a zjištění možností vzájemné spolupráce. Pro získání určitého náhledu na danou problematiku byly zpracovány rozhovory s poradenskými pracovníky škol (výchovnými poradci a školními metodiky prevence), které byly doplněné daty z evidence kurátorky pro děti a mládež.

V teoretické části byla zpracována problematika sociální kurately pro děti a mládež jako součást sociálně-právní ochrany dětí včetně legislativního vymezení, charakterizována klientela (děti, mládež i rodina jako přirozené prostředí) a postupy kurátora dané zákonem, případně metodami sociální práce. Byly specifikovány některé vlivy působící na chování dětí, rozlišeny určité formy rizikového chování a teoreticky zpracovány postupy řešení rizikového chování ve školním prostředí.

Na teoretickou část navazuje praktická, jejímž cílem bylo předložit názory a pohledy poradenských pracovníků škol na činnost kurátora pro děti a mládež, jejich praktické zkušenosti s realizací spolupráce a její význam pro školské pracovníky. Pro přiblížení problematiky bylo také důležité zaznamenat charakter problémů řešených na školách, postupy pracovníků škol, probíhající spolupráce s rodiči a také s jinými subjekty pomáhajícími při řešení rizikového chování žáků či realizované prevenci.

Cíle teoretické i praktické části byly splněny. Pomocí dostupné literatury a právních norem, metodických pokynů i doporučení byla teoreticky zpracována problematika, která byla rozšířena o praktické poznatky pracovníků škol a také evidencí kurátorky pro děti a mládež. Analyzované rozhovory poskytly bližší pochopení tématu a také různé pohledy na dané otázky či vybrané kategorie zájmu. Poznatky z rozhovorů ukázaly na některá úskalí a problémy při řešení rizikového chování žáků ve školách, které mohou přinést společnou diskusi a domluvu postupů k předcházení těmto komplikacím. Také nabídly praktické vodítko k novým možnostem spolupráce. Z výsledků byla zpracována doporučení, která by mohla být převedena do praxe.

Samotná realizace rozhovorů byla praktickým přínosem do spolupráce kurátorky pro děti a mládež a pravděpodobně i odborných pracovníků škol, kdy došlo k vzájemnému ujasňování kompetencí, možností spolupráce a také očekávání. Určitou zpětnou vazbou o jejich užitečnosti je skutečnost, že do dvou měsíců od realizovaných rozhovorů se poradenští pracovníci kontaktovali v sedmi případech k řešení vzniklé situace, následovaly dvě výchovné komise s účastí kurátorky a tři společné pracovní schůzky v jednotlivých školách, ve dvou případech se společným rozpracování individuálního výchovného programu, tedy nástroje školy k řešení rizikového chování žáků. Také byla domluvena realizace preventivně zaměřených besed, které zatím nebyly z časových i organizačních důvodů uskutečňovány.

Práce nabízí určité propojení problematiky rizikového chování dětí a mládeže z pozice kurátora pro děti a mládeže a pohledu škol, konkrétně jejich poradenských pracovníků. Popisuje realizované postupy a činnosti a přibližuje dosavadní spolupráci, její význam a možnosti do budoucna. Poukazuje na některé problémy, které dobrou praxi komplikují, a tak otevírá nové podněty k diskusi a případnému zlepšení spolupráce při řešení rizikového chování dětí a mládeže.

Navržená doporučení by mohla napomoci efektivní spolupráci při řešení rizikového chování dětí a mládeže, posílení pozic a rolí jednotlivých odborných pracovníků a postupnému vytvoření účinné prevence k předcházení závažnějším problémům u dětí a mládeže. Rovněž by mohla pomoci vnímat kurátora pro děti a mládež a pracovníky sociálně-právní ochrany dětí jako podporu a ochranu, nejen jako nástroj represe či vnější zásah do školního prostředí. Úspěchem by bylo otevřít oboustrannou komunikaci bez předsudků a sladit jednotlivá očekávání o vzájemné spolupráci.

Závěrem práce cituji metodičku prevence jedné ze škol: „*Důležité je problémy si přiznat, že existují...*“, se kterou se domnívám můžeme začínat i končit jakoukoliv diskusi (i činnost) v oblasti rizikových chování dětí a mládeže.

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

ADHD – attention deficit hyperactivity disorder – syndrom hyperaktivity - porucha pozornosti s hyperaktivitou

CNS – Centrální nervová soustava

IVýP – Individuální výchovný program

MKN-10 – Mezinárodní klasifikace nemocí, desátá revize

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

MP – metodik prevence

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

NZDM – Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež

OSPOD – Orgán sociálně-právní ochrany dětí

PMS – Probační a mediační služba

PPP – Pedagogicko-psychologická poradna

SPC – Speciálně-pedagogické centrum

SVP – Středisko výchovné péče

SPOD – Sociálně-právní ochrana dětí

SVI – Systém včasné intervence

VP – výchovný poradce

ZŠ – základní škola

SEZNAM LITERATURY A ZDROJŮ

BECHYŇOVÁ, Věra a Marta KONVIČKOVÁ. *Sanace rodiny*. 1. vydání. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-392-5.

BINAROVÁ, Iva. Období dospívání. Období adolescence. In ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, Jitka a kol. *Přehled vývojové psychologie*. 2. nezm. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003, s. 101-118. ISBN 80-244-0629-2.

BROŽA, Jiří. Děti a mladiství. In KALINA, Kamil a kol. *Drogy a drogové závislosti 2: Mezioborový přístup*. 1. vydání. Praha: Vydal Úřad vlády ČR, 2003b. s. 244-247. ISBN 80-86734-05-6.

CONSTABLE, Robert. Some Components and Dynamics of School Social Work Practice in a North American Context. *Sociální práce. Rodina v nejistotě*. Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, 2013, č.3/2013, s. 89-103. ISSN 1213-6204.

ČERNÝ, Milan. Základní úrovně provádění primární prevence. In MIOVSKÝ, M., SKÁCELOVÁ, L., ZAPLETALOVÁ, J., NOVÁK, P. (Eds.). *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Vydání první. Praha: Sdružení SCAN, 2010, s. 42-43. ISBN 978-80-87258-47-7.

ČÍŽKOVÁ, Jitka. *Poznávání duševního života člověka*. Dotisk 2. vyd. z r. 1997. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 2000, 111 s. ISBN 80-7067-779-1.

GRADKOVÁ, Vanda. Kam s ním? *Právo a rodina*. Praha: Linde, 2009, č.6/2009, 11. ročník, s. 22-23. ISSN 1212-866X.

HAJNÝ, M., KOŘÍNEK, R. a M. MAJER. Rodina a drogy: Praktický průvodce rodičů světem jejich dětí. Olomouc: P-Centrum, 2004. Bez ISBN.

HARTL, Pavel. *Psychologický slovník*. 3. vyd. Praha: Budka, 1996, 297 s. ISBN 80-901-5490-5.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, 408 s. ISBN 80-736-7040-2.

HRDINOVÁ A., KRUPÍČKOVÁ, P., HANUŠOVÁ, L., ŠTĚTKOVÁ, P. a J. PETRANOVÁ. *Na jedné lodi aneb jak uspořádat případovou konferenci v oblasti péče o ohrožené děti*. Praha: Občanské sdružení Rozum a cit, 2010. Bez ISBN. Dostupné také z: <http://www.rozumacit.cz/sites/default/files/obcanske-sdruzeni/ke-stazeni/prilohy/11-04-15/metodikapripadovychkonferenci.pdf>.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: Základy kvantitativního výzkumu*. Vydání 1. Praha: Grada Publishing, 2007, 272 s. ISBN 978-80-247-1369-4.

KALINA, Kamil. Úvod do drogové politiky: základní principy, pojmy, přístupy a problémy. In KALINA, Kamil a kol. *Drogy a drogové závislosti 1: Mezioborový přístup*. 1. Vydání. Praha: Vydal Úřad vlády ČR, 2003a. s. 15-24. ISBN 80-86734-05-6.

KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, 336 s. ISBN 978-80-7367-871-5.

KOVAŘÍK, Jiří. Posuzování potřeb ohroženého dítěte. In MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Metody řízení sociální práce*. 1. vydání. Praha: Portál, 2003. s. 201-229. ISBN 80-7178-548-2.

KOUTEK, Jiří a Jana KOCOURKOVÁ. *Sebevražedné chování*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-807-3673-499.

KRIEGELOVÁ, Marie. *Záměrné sebepoškozování v dětství a adolescenci*. 1. vyd. Praha: Grada, 2008, 174 s. ISBN 978-802-4723-334.

KYRIACOU, Chris. *Řešení výchovných problémů ve škole*. Vyd. 1. Překlad Dagmar Tomková. Praha: Portál, 2005, 152 s. ISBN 80-717-8945-3.

Manuál k případovým konferencím. Vyd. 1. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2011, 42 s. ISBN 978-80-7421-038-9.

MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Metody řízení sociální práce*. 1. vydání. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-548-2.

MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Vyd. 2., přeprac. Praha: Portál, 2008, 271 s. ISBN 978-80-7367-368-0.

MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2003, 340 s. ISBN 80-717-8771-X.

MATOUŠEK, Oldřich. *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, 183 s. ISBN 978-807-3673-109.

MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. 1. vydání. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-739-8.

MICHALÍK, Jan. *Vybrané kapitoly z práva pro speciální pedagogy*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3620-3.

MIOVSKÝ Michal. Historie a současné pojetí primární prevence rizikového chování v české republice. In MIOVSKÝ, M., SKÁCELOVÁ, L., ZAPLETALOVÁ, J., NOVÁK, P. (Eds.). *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Vydání první. Praha: Sdružení SCAN, 2010, s. 13-28. ISBN 978-808-7258-47-7.

MIOVSKÝ, Michal a kol. *Návrh doporučené struktury minimálního preventivního programu prevence rizikového chování pro základní školy*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova v Praze & Togga, 2012. ISBN 978-80-87258-74-3.

MÜHLPACHR, Pavel. *Sociopatologie pro sociální pracovníky*. Brno: MSD, 2008. 194 s. ISBN 978-80-7392-069-2.

NAKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie*. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Academia, 2009, 498 s. ISBN 978-80-200-1679-9.

NAVRÁTIL, Petr. Sociálně-právní ochrana dětí postrádá vhodné procedury pro posouzení rodiny. *Sociální práce*. Sociální práce s rodinou a dětmi. Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, 2005, č.2/2005, s. 7-10. ISSN 1213-624.

NOVOTNÁ, Věra. Sociální práce s rodinou při poskytování sociálně-právní ochrany dětí. *Právo a rodina*. Praha: Linde, 2008, č. 8/2008, s. 1-5. ISSN 1212-866X.

NOVOTNÁ, Věra a Eva BURDOVÁ. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: Komentář*. 3. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Linde, 2007. ISBN 978-80-86131-72-6.

PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012, 187 s. ISBN 978-80-247-4317-2.

PLEVOVÁ, Irena a Alena PETROVÁ. *Obecná psychologie*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012, 134 s. ISBN 978-80-244-3246-5.

PRŮCHA, Jan. *Pedagogický slovník*. 1.vyd. Praha: Portál, 1995, 292 s. ISBN 80-717-8029-4.

RAUDENSKÁ, J., M. RAUDENSKÝ a A. JAVŮRKOVÁ. Význam typu výchovy a hry pro dítě. *Právo a rodina*. Praha: Linde, 2010, č. 3/2010, s. 19-22. ISSN 1212-866X.

RYCHLÍK, Daniel. Sanace biologické rodiny. *Právo a rodina*. Praha: Linde, 2009, č.2/2009, 11. ročník, s. 19-24. ISSN 1212-866X.

ŘEZÁČ, Jaroslav. *Sociální psychologie*. Brno: Paido, 1998, 268 p. ISBN 80-859-3148-6.

ŘÍČAN, Pavel. *S dětmi chytře a moudře: Psychologie výchovy pro rodiče a prarodiče*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2013, 174 s. ISBN 978-80-262-0343-8.

ŠIPOŠOVÁ, Eva. Sociálny kurátor v systéme sociálnoprávnej ochrany detí. *Sociálna politika a zamestnanosť*. Bratislava: ÚPSVaR, 2007, č. 9, s. 10. ISSN 1336-5053.

ŠIRŮČKOVÁ Michaela, Rizikové chování a jeho psychosociální souvislosti. In MIOVSKÝ, M., SKÁCELOVÁ, L., ZAPLETALOVÁ, J., NOVÁK, P. (Eds.). *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Vydání první. Praha: Sdružení SCAN, 2010, s. 30-39. ISBN 978-80-87258-47-7.

ŠVARŘÍČEK, Roman, Klára ŠEĐOVÁ a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, 384 s. ISBN 978-80-7367-313-0.

URBANOVSÁ, Eva a Pavel ŠKOBRTAL. *Sociální a pedagogická psychologie pro speciální pedagogii*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012, 135 s. ISBN 978-80-244-3065-2.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 2. vydání. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-496-6.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 3., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2004, 870 s. ISBN 80-717-8802-3.

VÁGNEROVÁ, Kateřina a kol., *Minimalizace šikany: Praktické rady pro rodiče*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009, 152 s. ISBN 978-80-7367-611-7.

Metodické pokyny a doporučení

MŠMT ČR. *Metodický pokyn k řešení šikanování ve školách a školských zařízeních*, č.j. MSMT-22294/2013-1, In *Věstník MŠMT*. 2013. Sešit 8, s. 2-18. Dostupný také z: <http://www.msmt.cz/file/30376>.

MŠMT ČR. *Metodický pokyn k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví*, Čj. 10 194/2002-14. In *Věstník MŠMT*. 2002. Sešit 3. Dostupné také z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/2002-3>.

MŠMT ČR. *Metodické doporučení k prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních* č.j. MSMT č.j. 21291/2010-28. Dostupné také z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-pokyny>.

MŠMT ČR. *Metodické doporučení pro práci s Individuálním výchovným programem v rámci řešení rizikového chování žáků*, č. j. MSMT-43301/2013, In *Věstník MŠMT*. 2013. Sešit 12, s. 2–21. Také dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/32936/>

Legislativa ze systému ASPI

Zákon č. 359/1999 Sb., *o sociálně-právní ochraně dětí*, ve znění pozdějších předpisů. [cit. 2013-12-10].

Sdělení č. 104/1991 Sb., *Úmluva o právech dítěte*. [cit. 2013-11-15].

Zákon č. 2/1993 Sb., *Listina základních práv a svobod*, ve znění pozdějších předpisů. [cit. 2013-11-15].

Vyhláška č. 473/2012 Sb., *o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí*. [cit. 2013-12-10].

Zákon č. 108/2006, o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů. [cit. 2013-11-15].

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů. [cit. 2013-12-18].

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů. [cit. 2014-02-22].

Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivní péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů. [cit. 2014-02-22].

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. [cit. 2014-02-12].

Internetové zdroje

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY ČR. MŠMT [online]. © 2013 – 2014 MŠMT, [cit. 2014-03-06]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/prevence>.

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY ČR. MŠMT [online]. © 2013 – 2014 MŠMT, [cit. 2014-03-18]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/28077>.

SPOLEČNOST SOCIÁLNÍCH PRACOVNÍKŮ ČR. Etický kodex sociálních pracovníků ČR. [online]. [cit. 2013-12-03]. Dostupné z: http://socialnipracovnici.cz/public/upload/image/eticky_kodex_ssprcr.pdf.

THE SCOTTISH GOVERNMENT. National Guidance for Child Protection in Scotland 2010. [online]. [cit. 2014-04-10]. Dostupné z: <http://www.scotland.gov.uk/Publications/2010/12/09134441/0>.

ÚSTAV ZDRAVOTNICKÝCH INFORMACÍ A STATISTIKY ČR. MKN – 10 Tabelární část (aktualizovaná druhá verze k 1.1.2013). ÚZIS [online]. © 2010-2014, ÚZIS [cit. 2014-02-20]. Dostupné z: <http://www.uzis.cz/zpravy/aktualizace-mkn-10-platnosti-od-1-ledna-2013>.

SEZNAM TABULEK A GRAFŮ

Tabulka 1: Počet a charakter projednávaných případů v roce 2012 a 2013	66
Tabulka 2: Věk dětí docházejících ke kurátorce v roce 2012 a 2013	67
Tabulka 3: Podněty – odkud se poprvé kurátor o dítěti dozvěděl	69
Tabulka 4: Přehled oslovených škol a poradenských pracovníků	73
Graf 1: Charakter projednávaných případů v roce 2012.....	66
Graf 2: Charakter projednávaných případů v roce 2013.....	66
Graf 3: Věk dětí docházejících ke kurátorce v roce 2012.....	68
Graf 4: Věk dětí docházejících ke kurátorce v roce 2013.....	68
Graf 5: Podněty v roce 2012 - odkud se kurátor poprvé o dítěti dozvěděl	69
Graf 6: Podněty v roce 2013 - odkud se kurátor poprvé o dítěti dozvěděl	69

PŘÍLOHA – přepisy rozhovorů

MPm - 1

Jaká jsou nejčastější riziková chování žáků Vaší školy?

Ve škole jsme zatím neřešili moc výchovných problémů, protože jsme malá škola, pracujeme všichni společně, děti jsou docela hodné. Když si vzpomenu, tak jsme řešili v minulosti drobné krádeže. Měli jsme tam chlapce, který byl hrozně hodný, ale občas něco ukradl. Potom se vždycky ke všemu přiznal, my jsme s ním promluvili a pak se zase stalo, že něco ukradl. Kromě toho takové chování dětí, že tam řvou, rvou se, nedělají úkoly, ale záškoláctví ani ne, je tam pár dětí. A co třeba šikana? Šikanu jsme neřešili, spíš holky, když se nemusely, tak se zlobily, ale hned je vše vidět a řeší se to, takže se nic nerozvíjí. Všichni jsou hodní, pokud někdo „zlobil“, tak se to hned řešilo, přestalo to.

Ještě máme teď jednoho chlapce, hrozně vyrušuje ve vyučování. Je to těžké, nejdříve jsme ho chtěli potrestat, ale on za to moc nemůže, je chytrý, neuvědomuje si to. Rodiče to vědí, mluvíme o tom. Snažíme se nenechat to, hned jak se něco dozvíme, tak se záležitost řeší. Drogy se tam neřeší, občas nějaké kouření, alkohol ne.

Jakým způsobem je většinou ve škole řešíte a kdo konkrétně (třídní učitel, výchovný poradce, ředitel školy, aj.)? – v jaké fázi? – spíše prevence nebo až je problém?

Co jsme s ním dělali? Vždycky se přiznal, tak jsme jednali s ním, rodiči, asi nějaké opatření, napomenutí třídního učitele, možná důtka ředitele školy, dvojku z chování neměl. Víc než tresty jsme se snažili s ním mluvit, aby to pochopil. Takže jsme to řešili pohovorem. Vždycky to pochopil a pak zase něco udělal, tak trochu dokola. Jde o stejné děti, které to pak dělají znovu, bylo to asi v páté třídě, prvňáci ty výkyvy takové nemají. Protože je to malotřídní škola, tak jsme tam pořád všichni společně, ředitel, já i děcka, takže oni nemají čas si nějak ubližovat. To co dělají mimo školu, nevíme, ale ve škole vědí, že je tam kázeň a na malé škole se kázeň udržuje dobře. Společně pracujeme, děti jsou hodné a zvyklé pomáhat... Řešíme to všichni společně,

pak se to řeší na poradách, to je klasický postup. Snažíme se být důslední, hlavně důslednost, nenechat to, řešit vše zavčasu.

Jak probíhá spolupráce školy s rodinou, jaké jsou Vaše zkušenosti?

Většinou se rodiče zavolají do školy, funguje to, přijdou, nic jiného jim asi ani nezbyde. Vloni jsme řešili nějaké poškození bot, že tam něco kluk vylil, musela se dát peněžní náhrada, maminka přišla, projednali jsme to, nebyly komplikace. Kdyby nepřišli rodiče, tak bychom to řešili asi s někým dalším, možná přes policii nebo někým jiným.

S kým (mimo školu) nejvíce spolupracujete při řešení problémového chování žáků?

Hlavně asi jen s PPP, jenom Mohelnickou pobočkou, nebylo potřeba s někým dalším. Nejdřív řešíme s rodiči a pak až asi poradna. Také dle charakteru problémů.

V čem hlavně z Vašeho pohledu spočívá spolupráce školy s kurátorem pro děti a mládež a jaký význam pro Vás osobně má?

Pracovně jsem se s tím nesetkala, spíše znám z osobní zkušenosti. Ve škole jsme zatím nepotřebovali, kdyby se to nějak vyskytlo, tak bychom to určitě řešili. Spolupráci jsme zatím nepotřebovali, nic se zatím neřešilo, takže význam žádný, dovedu si představit nějakou prevenci, do budoucna.

Jsou z Vašeho pohledu pracovníci školy dostatečně informováni o činnosti kurátora?

Informovanost učitelů školy souvisí s tím, že jde o malou školu, spíše vnímám, že kdyby vznikl nějaký problém, tak bychom ho pak řešili, ale je nás ve škole málo, představu nějakou máme, ale konkrétní zkušenost ne. I když vzpomínám, že před třemi lety jsme měli „cikány“, kteří tady bydleli chvíli, nechodili do školy. Ale rodiče je vždycky omluvili, tak se to pak už neřešilo, ale byli tu krátce.

Jak by se pro Vás mohla spolupráce s kurátorem pro děti a mládež dále rozvíjet? Co konkrétně by Vám pomohlo při řešení rizikového chování žáků?

Mohla by se udělat beseda, nějaká prevence, informovat děti v těch posledních ročnících. Třeba udělat nějakou besedu na téma prevence, od kolika let, kdo je trestaný, informovat děti, možná i rodiče, aby věděli. Starších dětí tady máme asi 30, mohly by se dát do družiny nebo do jídelny a udělat nějaké povídání, třeba s promítáním, nebo tak něco. Děláte sami prevenci?

My sami cílenou prevenci neděláme, ale měli jsme tady policii, hasiče, nějakou dopravní výchovu a zdravotní péči. Podporujeme u dětí spolupráci, děláme kroužky, kterých je hodně (taneční, angličtinu, šikulka, jóga, vaření, sportík, vybíjená, sportovní, jezdí k nám na některé kroužky i pracovníci Domu dětí a mládeže z Mohelnice), také společné akce, často ve spolupráci s rodiči. Nyní připravujeme školní ples, děláme různé akce – školy v přírodě, také pobyt u moře v Chorvatsku s rodiči i s animačním programem, oslavujeme Halloween a další příležitosti....

Vidím důležitost ve vedení školy, přístupu ředitele, který je důkladný, také přístupu samotného učitele.

Je vidět rozdíl v těch školách, když jedeme na výlet, tak naše děcka tam sedí, jsou potichu, koukají, jsou hodné, víc hravé... když přijede jiná škola, tak je tam kravál, je hluchá, děcka řvou apod. Myslím, že naše děti nemají problém na dalších školách, mají ohlas, že jsou hodní.

A co začlenění do většího kolektivu? Začlenění pro ně může být horší, když přijdou na větší školu, kde je hodně dětí, vše víc živé, nic se neřeší ... výhodou je, když jdou na další školu společně s kamarády.

MPz - 2

Jaká jsou nejčastější riziková chování žáků Vaší školy?

Nejčastěji řešíme záškoláctví, to bývá nejčastější, také kouření v čím dál mladším věku. Na půdě školy se nám to podařilo minimalizovat, tak asi jednou za rok se někdo chytí, ale pak už se to neopakovalo. Ale hodně v okolí školy, jsou bez zábran, že je někdo vidí. Věkově zde máme třeba žáka, který kouří od třetí třídy, kde to bylo původně i v rodině, také starší sourozenci byli problémoví. Řešili jste i jiné návykové látky? Trávu jsme řešili tak tři čtyři roky zpátky, od té doby ne, protože se nám snížil počet žáků, to bude tím. Také problém s alkoholem, ale to už je také dlouho. Také krádeže, ale v souvislosti s cigaretami, protože žáci nemají peníze, ztrácely se peníze, pak jsme přišli na to, že chtěl kluk cigarety, tak proto. Také máme zkušenost, že cigarety normálně dětem prodají ve stánku, také v obchodech u Vientamců. Jsou schopni i vydírat spolužáky, ať donesou, když ne, tak že mu něco udělají, ostatní se bojí, tak mu něco donesou. Většinou jsme na to přišli, když se doma svěřili, nebo

někomu. Šikana se neřešila, jenom náznak šikany před dvěma lety, pak odešla hodně divoká třída, je to teď klidnější. Řešili jsme to hned, v začátku, proto se to možná nerozvinulo. Případy záškoláctví třeba 5 případů za rok, ale většinou jedno dítě opakovaně. Bývá k tomu přivolán i kurátor. Také je problém, že paní doktorka to omluví zpětně a pak se to těžko prokazuje.

Jakým způsobem je většinou ve škole řešíte a kdo konkrétně (třídní učitel, výchovný poradce, ředitel školy, aj.)? – v jaké fázi? – spíše prevence nebo až je problém?

Většinou to zjistí třídní učitel a potom se to řeší společně, často výchovná komise, zavolají se rodiče, také na pedagogické radě, kde jsou závěry, a jak se to bude dál řešit. Máme to i ve školním řádu, kolik hodin absence je za jaké opatření – napomenutí, důtka, snížená známka z chování. Asi před třemi lety jsme měli trojku z chování za záškoláctví. Ted' se hodně změnilo složení školy, veliký počet žáků odešel, už je jen speciální školství, kde se tolik výchovné problémy nevyskytují, dříve větší. V jaké fázi? Snažíme se o prevenci, ale nejúčinnější je okamžitý zásah, řešení situace, kdy vidí ostatní, že se to řeší a jaké jsou dopady, pak jim to dojde.

Jak probíhá spolupráce školy s rodinou, jaké jsou Vaše zkušenosti?

Spolupráce s rodinou probíhá jak kdy. Převažuje spíš nespolupráce, voláme rodiče, komplikovaně se dostavují, třeba i nepřišli na výchovnou komisi, všichni se sešli a rodiče ne. Pak se zvou opakovaně, pak přes sociální odbor.

S kým (mimo školu) nejvíce spolupracujete při řešení problémového chování žáků?

Výchovný poradce chodí na komisi SPOD ve městě, teď domluvil prevenci u pracovnice na policii, dělá prevenci. Také jsme měli problém před dvěma lety s počáteční šikanou a hned jsme to řešili ve spolupráci s psychologkou SPC, také časté situace řešíme se sociální pracovnící SPC, která je ve škole.

V čem hlavně z Vašeho pohledu spočívá spolupráce školy s kurátorem pro děti a mládež a jaký význam pro Vás osobně má?

Ted' nemám já sama ve třídě ty problémy, speciální třída, ale dříve jsem viděla, že děti chodily ke kurátorce, sledovalo se chování, výsledky, bylo to poznat. Trochu je to drželo v „lajně“. Někdy byl problém u rodičů, kdy matka přiběhla, proč by měl syn chodit ke kurátorce a potom přišla třeba za dva měsíce, že to bylo dobře.

Určitě význam vidím, myslím, že spolupráce je důležitá. Jako metodik prevence to vidím, že děcka mají pocit, že se o ně někdo zajímá, protože doma na ně kašlou, že jsou pro někoho důležití. Pohovory tady se dělají někdy u výchovného poradce.

Jsou z Vašeho pohledu pracovníci školy dostatečně informováni o činnosti kurátora?

Myslím, že už teď jsou informováni, protože se dost s Vámi spolupracuje, jsme v kontaktu, takže vědí, co a jak se řeší. Dříve to bylo méně a horší. Také jsme řešili jednu věc s jinou sociálkou, nějak jsme se nedomluvili, možná je lepší, kdy je to v místě.

Jak by se pro Vás mohla spolupráce s kurátorem pro děti a mládež dále rozvíjet? Co konkrétně by Vám pomohlo při řešení rizikového chování žáků?

Myslím, že spolupráce funguje dobře. Možná bychom potřebovali častěji besedy, nějakou osvětu, dříve jsme narazili, že jsme měli z jedné sociální služby přednášku, která stála 2500 Kč. Měli jsme psychologa z Olomouce, to jsme také platili, ale vím, že ta přednáška z nízkoprahy byla drahá, na to, že to byly dva bloky. Hledáme možnosti něčeho zajímavého, aby to bylo dostupné i finančně.

VPz - 2

Jaká jsou nejčastější riziková chování žáků Vaší školy?

Nejčastěji u nás řešíme absence, agresivitu, bohužel narážíme na spolupráci, nespolupráci s rodiči, teď jsme řešili jeden případ...snažíme se vytvářet kamarádské prostředí a řešit hned jakékoliv prohřešky proti školnímu řádu a také chování vůči kamarádům. Já konkrétně když si začínám ty svoje hodiny, tak si řeknu pravidla hry. Věřím, že to třídní učitelé mají také nastavené, také o přestávkách se snažíme dodržovat dozory o přestávkách, také to kontrolujeme ve třídách. Teď jsem řešil, kdy jedna mamka pomlouvala před synem učitelku, probíhaly tam normálně vulgarismy. Takže řešíme absence, agresivitu, záškoláctví. Vše ale ve spolupráci s kurátorem, vlastně s Vámi, já je seznámím, že to nahlásím na sociálku (proběhla diskuse o tom, jak se často sociálkou vyhrožuje). Drogy se nějak neřešily, snad jednou jsme poslali dítě k lékaři, že jsme měli podezření, tak to diskutovali s jednou učitelkou, která je zdravotní sestra. Jinak ne, spíš se zaměřujeme na prevenci, teď mám domluvený

kontakt na policii a jednu pracovníci, která by měla mít přednášku na nějaké drogy, možná vandalismus. Jde o PIS – preventivní informační středisko ze Šumperka. Jinak jsme spolupracovali s místními lékaři, také Nitkou, také na přednáškách, které pořádaly Podané ruce, máme sexuální výchovu. ... Šikanu ani ne, spíš opakovaná agresivita. Náznaky problémů jsou už na prvním stupni, ale víc se to projeví na druhém.

Jakým způsobem je většinou ve škole řešíte a kdo konkrétně (třídní učitel, výchovný poradce, ředitel školy, aj.)? – v jaké fázi? – spíše prevence nebo až je problém?

Snažíme se podporovat dobrý kolektiv, a když se vyskytne problém, tak to individuálně řešíme. Já mám určené hodiny, provedu s nimi pohovor, pokud to nemá efekt, tak je pohovor s rodiči, pak je následně výchovná komise, kam přizveme i Vás. Pokud se jedná o záškoláctví, pak je z toho nějaké opatření. Postižení jsou ve školním řádu – pohovor, výchovná komise, nahlásit OSPOD, pak se hlásí na PČR. Učitelé jsou informováni, že mají zavčas oznámit, abychom to projednali. Mám tendenci všechno podchytit. Třídní učitel jde za výchovným poradcem, pak řešíme společně, i s metodickou prevencí, s Vámi. Také k tomu dělám předprofesní orientaci.

Jak probíhá spolupráce školy s rodinou, jaké jsou Vaše zkušenosti?

Zkušenost bohužel ve většině případů hlavně záškoláctví je špatná spolupráce, tam je často tím, že rodiče nemají čas, dítě je bezprizorní, rodiče se ženou za prací, výdělkem, děcka toho zneužívají. A mám informace, že to pokračuje na učilišti.

S kým (mimo školu) nejvíce spolupracujete při řešení problémového chování žáků?

Už jsem zmiňoval lékaře, Nitku - NZDM, Podané ruce, kurátorku pro mládež. Většinou se SPC, které je na škole, také sociální pracovníci – asistentkou pro sociálně znevýhodněné žáky.

V čem hlavně z Vašeho pohledu spočívá spolupráce školy s kurátorem pro děti a mládež a jaký význam pro Vás osobně má?

Spolupráce hlavně spočívá v součinnosti, ve společném řešení problémů, také pomoc zvládnout nevhodné chování dětí, pomoc s umístěním dětí do SVP, jiných zařízení. Myslím, že to má dobrý efekt, někteří kluci se dokonce těší na schůzky s kurátorkou.

Efekt to má jak v kterém případě, ale jsem rád za každé jedno dvě procenta, které se zlepší. Děti se tady třeba svěří, že tam chodí za váma na úřad, někdy se otevrou.

Jsou z Vašeho pohledu pracovníci školy dostatečně informováni o činnosti kurátora?

V poslední době si myslím, že jsou fakt informovaní, protože spolupráce je dobrá, ale nebylo by od věci udělat společné sezení i s Vámi z OSPOD, abychom si to ještě ujasnili – aby to neměli učitelé jenom ode mě.

Jak by se pro Vás mohla spolupráce s kurátorem pro děti a mládež dále rozvíjet? Co konkrétně by Vám pomohlo při řešení rizikového chování žáků?

Sám jsem chtěl, aby se komise SPOD na městě scházela častěji, když tam jdu, tak se ptám ve škole, jaké jsou problémy, že bychom to hned pořešili. Ale myslím, že by mohlo proběhnout jednání tady na škole, abychom si v rámci metodiky s učiteli a Vámi ujasnili co a jak (role a možnosti).

MPs - 3

Jaká jsou nejčastější riziková chování žáků Vaší školy?

Nejčastější riziková chování jsou kouření - 80%, dělali jsme i dotazník pro žáky. Pak také agrese - verbální, neverbální, ta se objevuje nárazově, někdy při vyjasňování vztahů a tvorbě rolí. Více kolem adaptáku, pak se ustálí pravidla a uklidňuje. Také jsme řešili asi tři krádeže, nějaké fyzické napadení, dvakrát – facky nebo rvačky. Pak problém na facebooku, pomlouvání, nadávání, kyberšikana - v urážkách. Probíhá to sice po odpoledních, ale zasahuje do školního systému. Tam doporučujeme oznámení na policii, někdo to nahlásil, někdo ne. S dětmi se snažíme dělat pohovor a také se nám spousta věcí daří podchytit. Také řešíme záškoláctví. Pracujeme dost preventivně, s kouřením probíhal projekt, byl dlouhodobý, dva roky. Stále dodržujeme pravidla, která se snaží žáci porušovat, zkouší, ale když to dodržujeme, tak to pak respektují. Ted' máme takový preventivní boj proti záškoláctví, stanovujeme jasná pravidla, jak omlouvat a jiné. Když je absence veliká, tak po dohodě s rodiči domlouváme i potřebu lékařského potvrzení, i když mají žáci 18 roků.

Řešili jsme i alkohol – letos, ale kluk užil před vyučováním, přišel pod vlivem, bylo mu 18 roků. Pak jsme měli alkohol na pracovišti, řešili jsme to s kurátorem jiného města. Také se objevují různé poruchy příjmu potravy. Drogy se vyskytují, marihuana, spíš víme, kdo užívá, dalo by se říct, že 7 případů určitě, také jsme se o tom bavili, oni to i připouští. Hlídáme samozřejmě distribuci apod., případné protiprávní jednání. Máme to ve školním řádu, za alkohol bylo podmíněčné vyloučení. Ale snažíme se respektovat pravidla, že ve škole to nebude. Neexistuje, že jdeš na záchod a dáš si. Dají si po škole. Žáků máme 123. Nabízíme pomoc, máme tady psychologku, také přišla přítelkyně žáka, že by chlapci chtěla pomoci, tak jsme to řešili, konkrétně kouření trávy. Měli jste nějakou šikanu? Spíš jednorázové formy agrese, ale šikanu ne, pokud jsou náznaky, tak je v počátcích podchycujeme, ale vidím víc kyberšikany.

Jakým způsobem je většinou ve škole řešíte a kdo konkrétně (třídní učitel, výchovný poradce, ředitel školy, aj.)? – v jaké fázi? – spíše prevence nebo až je problém?

Řeší to třídní učitel vždycky, potom postupně výchovný poradce a metodik prevence, dle situace školní psychologka, samozřejmě rodiče, také u jednání bývá přítomný ředitel školy nebo zástupce. Ne vždy všichni, je to postupné, dle závažnosti situace. Musím říct, že efekt, že s dětmi mluví ředitel je obrovský. Mluví s nimi i individuálně (kromě společného jednání), vždy s vizí, jak to udělat, aby se situace upravila a žák mohl zůstat ve škole. Rodiče informujeme, věci se zapisují, také do systému bakalářů. S dětmi hovoříme, opakovaně chodí na pohovory. Problémem bývá, když žákovi je 18 roků, jsou nějaké problémy, ale když kontaktujeme kurátory, abychom mu pomohli, tak už to nejde.

Jak probíhá spolupráce školy s rodinou, jaké jsou Vaše zkušenosti?

O spolupráci s rodiči se stále snažíme, zkušenost máme asi tak půl na půl, někdo sám přijde a chce řešit, také s psychologkou někdy spolupracují, jindy zase nepřijdou a opakovaně je kontaktujeme.

S kým (mimo školu) nejvíce spolupracujete při řešení problémového chování žáků?

Nejvíce spolupracujeme z venku asi s PPP, obzvláště v rizikovém chování, potom kurátoři, víceméně máme povinnost sdělit informace, hodně děláme preventivní

aktivitu s nízkoprahem, interaktivní besedy, budeme mít Krédo pozvané, také s PMS jsme měli program a besedu, také s policií. Cílenou prevencí – projekt kouření, také užívání legálních drog, teď na to záškoláctví. Teď se snažíme – zjistili jsme, že žáci neumí překonávat překážky a neumí mezi sebou komunikovat, zvládat zátěžové situace. Konkrétní projekt nemáme rozjetý. Děláme pohovory s žáky, já sama tipuju rizikové chování, také sami přijdou žáci, jinak si řešíme vzniklé problémy. Určité problémy odkazujeme školní psycholožce. Víím, že jste tady hodně činní, máte supervizi? Supervizi bohužel nemáme zařízenou, ale mluvili jsme o tom, že by byla důležitá. Asi před dvěma roky jsme měli takovou skupinu – Bálinta, také prvky arteterapie, relaxační. Také se snažíme scházet jinde, abychom změnili prostředí. Funguje určitá intervize, řešíme společně vzniklé problémy, hledáme jiné pohledy, zpětnou vazbu.

V čem hlavně z Vašeho pohledu spočívá spolupráce školy s kurátorem pro děti a mládež a jaký význam pro Vás osobně má?

Pokud rodina nespolupracuje, chybí návyky, aby tato rodina byla „dotlačena“ i z Vaší strany, máte opatření, pravomoci, aby se mohlo více působit na rodinu a směřovat ji. Také je důležité předávání informací, doplnění pohledu, nabídka jiných postupů – jestli jsou jiné možnosti, následná péče, pobyty. Také v případech hlášení policii chceme, aby přišel někdo z OSPOD.

Význam určitě shledávám, sice jsme zatím my dvě neměly osobní zkušenost, ale vidím význam třeba do budoucna, když se vyskytne problém, že zavoláme, co by se s tím dalo dělat, jaké jsou možnosti řešení, co by se mohlo domluvit. Důležité je problémy si přiznat, že existují.

Jsou z Vašeho pohledu pracovníci školy dostatečně informováni o činnosti kurátora?

Učitelé jsou informováni, protože sami si zvou kurátora, když je problém, kontaktují ho, domlouvají se konkrétně. Je to pružnější.

Jak by se pro Vás mohla spolupráce s kurátorem pro děti a mládež dále rozvíjet? Co konkrétně by Vám pomohlo při řešení rizikového chování žáků?

Pomohlo by vzájemné předání informací, na bázi důvěrné roviny, aby třeba zdroj informací v případě řešených problémů zůstal zachován. Také to, aby byla spolupráce průběžná, možnost zavolat, když se něco stane.

Také se chci domluvit, jestli je možné udělat besedu... (diskutována a upřesňována témata) třeba na téma práce kurátora pro děti a mládež, že jde i o podporu a pomoc, také třeba konkrétní situace, ve kterých se mohou na vás obracet, co dělat, když probíhá zneužívání, nebo ubližování, kam se obrátit, když nejsou v rodině peníze, aby žáci věděli, kde jsou ty zdroje. Hlavně dostat informaci, že to není bič, ale pomocník. Příklady řešených problémů kurátora, trestní odpovědnost, kyberšikana, že když se něco děje, aby se nebáli to říct. Ale také na druhou stranu co je křivé svědectví, různé trestné činy – týrání svěřené osoby...). Určitě i drogy, trestnost chování. Napadá mě, jak to máte s testováním? Máme testy, ale zatím jsme je nepoužili, máme i podpisy rodičů, souhlasy. Spíš s žáky ale mluvíme, je to o tom, co pak s tím, jak se dá dál postupovat, k čemu ta informace je, aby to bylo k něčemu. (diskutován účel testování, k čemu slouží) Často nám to žáci i řeknou, když o tom mluvíme. Důležitá jsou pravidla, která ve škole mají, také význam vzdělávání, víme, že po ukončení tohoto oboru není už moc možností, evidence u úřadu práce, někteří pak zůstanou víc na ulici a blíž rizikovému chování, ztrácí určitý režim, který ve škole je.

VPs - 3 – nenahráváno, z písemného záznamu

Jaká jsou nejčastější riziková chování žáků Vaší školy?

Nejčastější řešený problém jsou absence, záškoláctví, špatná sociální situace, možná nemoc. Jsme speciální školou, takže jsou tady jiné děti, mají indikaci na přijetí, mentální oslabení, zdravotní problémy. Závislosti se neřešily, asi před dvěma lety alkohol, ale to bylo asi jednou za deset let, také jsme neřešili dealery ani nic takového. Kouření určitě bylo, nějaký alkohol, ale mimo školu.

Jakým způsobem je většinou ve škole řešíte a kdo konkrétně (třídní učitel, výchovný poradce, ředitel školy, aj.)? – v jaké fázi? – spíše prevence nebo až je problém?

Řešeny jsou nejdříve pohovorem, potom sdělujeme rodičům, které kontaktujeme, dle výše absence svoláváme výchovnou komisi. Většinou záležitosti řeší třídní učitel ve spolupráci s rodiči, 10-20 hodin výchovná komise, společně s výchovným poradcem, je to upraveno ve školním řádu. Od 20 hodin oznamujeme kurátorovi, také se udělá schůzka se školním metodikem prevence. Počty hodin jsou uvedeny ve školním řádu.

Někdy jde o případy, kdy jsou žáci plnoletí, pak se ale také oznamuje rodičům, jedná se s nimi, i u nich se ukládají kázeňská opatření (samozřejmě že i nezletilým) – napomenutí, důtka. Ale bývá to s nimi složitější, nejde je donutit.

Jak probíhá spolupráce školy s rodinou, jaké jsou Vaše zkušenosti?

Spolupráce s rodinou probíhá různě, někdy rodiče spolupracují velice dobře, někdy se ani nedovoláme, pak se to dlouho řeší, až je nasměrujeme k pokračování ve studiu, snažíme se udržet je ve vzdělávání, aby pokračovali. Stává se, že i skončí, ale většinou to funguje, že se povede pokračovat, alespoň se o to snažíme, protože pak už není moc možností.

S kým (mimo školu) nejvíce spolupracujete při řešení problémového chování žáků?

Spolupráce probíhá na škole – výchovný poradce, metodik prevence, jednou týdně tady máme psychologku ze Zábřeha, která působí na dětském domově a speciální škole. Máme tady zkušenosti s tím, že děti chodí už k psychologovi nebo dětskému psychiatrovi, užívají nějaké léky, někdy už při nástupu mají psychické klinické problémy.

Z venku spolupracujeme se SPC, také PPP – u poruch učení, také jsme měli případ, že se PPP vyjadřovala k formě závěrečné zkoušky (písemná, ústní – vzhledem k charakteru znevýhodnění). Měli jsme tady i autistu, jeden školu dodělal, ale druhý ne, byla u něj veliká agresivita, pak přecházel někam jinam, ale bylo to hodně složité.

V čem hlavně z Vašeho pohledu spočívá spolupráce školy s kurátorem pro děti a mládež a jaký význam pro Vás osobně má?

Spolupráce nám pomáhá ke komplexnímu přístupu – doplnění informací o rodině, zda se s nimi pracuje, také informace, jestli u nich probíhá soudní dohled, zda je možné společně domlouvat postupy.

Význam pro mě spolupráce má. Většinou se řeší absence, takže hledáme, kde je problém, informace o rodině z jiné strany, než co víme my, také ke společné domluvě, pomůže jiný náhled na situaci.

Jsou z Vašeho pohledu pracovníci školy dostatečně informováni o činnosti kurátora?

Myslím, že jsou dobře informováni, protože častokrát oslovují kurátory i oni sami, jsou třeba v kontaktu přímo, využívají spolupráci, prvotní informace je pro něj, také od něj, protože problém zjišťuje většinou jako první.

Jak by se pro Vás mohla spolupráce s kurátorem pro děti a mládež dále rozvíjet? Co konkrétně by Vám pomohlo při řešení rizikového chování žáků?

Záleží, jestli máme problém nebo ne. Pokud ne, tak se nemusíme kontaktovat. Pokud ano, tak hned voláme a řeší se to. Funguje to dobře a není potřeba něco měnit.

MPz - 4

Jaká jsou nejčastější riziková chování žáků Vaší školy?

Nejvíce řešíme u nás asi záškoláctví, potom agresivní vystupování dětí vůči spolužákům, ale také učitelům, určitě kouření, například ráno před vyučováním, také o volných hodinách. V letošním roce naprosto dodržují, že se žádná cigareta ve škole neobjevila, to se povedlo, tím že se to vloni hned řešilo, tak to jsou trochu výsledky. Ted' se v delší době neobjevilo sebepoškozování, to bylo víc asi před 3-4 roky, někteří možná víc demonstrativně, ve skupině, ale u jedné holky to bylo víc vážné, mohlo to plynout i z nějakého zneužívání. Řešilo se to s rodiči, doporučovalo se rodičům všimnout si situace, v případě potřeby se mohli obrátit na nás nebo odborníka, asi dvě holky jezdily k pedopsychiatricce. Holky donesly injekční stříkačky, řezaly se jehlami, na zápěstí a předloktích, vyřezávaly nějaká znamení. U někoho se to opakovalo i v další třídě, později, začalo to asi v šesté. Také jsme dříve měli jeden případ poruch příjmu potravy, to se řešilo společně s maminkou. Vzpomenu, že jsme řešili i šikanu na prvním stupni, což jsem se až tak nesetkala, že skupinka holek vytvořila takový štít proti ostatním, že opravdu šlo o cílené chování zaměřené proti ostatním, že to bylo opravdu vážné. Došlo k tomu, že dvě holky přešly do jiné třídy. Také jsme řešili nějakou kyberšikanu, psaní na facebooku, snažíme se vysvětlit, že to má své výhody i nevýhody, rizika, protože často jim to nedojde, jaký to má dopad. Myslím také, že spousta rodičů neví, co tam děti píšou a dělají, třeba v noci nebo ve tři ráno tam dají příspěvek. I malé děti si vytvoří profil, třeba druháci, třetíci.

Jakým způsobem je většinou ve škole řešíte a kdo konkrétně (třídní učitel, výchovný poradce, ředitel školy, aj.)? – v jaké fázi? – spíše prevence nebo až je problém?

Vždycky se obracíme na výchovnou poradkyni. Poslední dobou se učitelé zvykli obracet i na mě jako metodika prevence, potom jdu já za výchovnou poradkyní, vždy přijde třídní učitel, který to řeší. Paní ředitelka o tom ví téměř vždycky, je informovaná, měla by o tom vědět, že se něco děje. Děláme i výchovné komise, také návrhy dalších postupů. Zatím jsme nevyužili individuální plány, ale vidím v tom možnost řešení, sepsání postupu, který se podepíše a sleduje. Také využíváme spolupráci s psychologkou ve škole, poradenským centrem, které tam teď máme.

Jak probíhá spolupráce školy s rodinou, jaké jsou Vaše zkušenosti?

Podle mě strašně záleží na tom, jak se k rodičům přistupuje. Zatím se nám nestalo, že by rodiče vůbec nepřišli. Další věc je, jestli potom dodržují to, co se domluvíme, ale se spoluprací nemáme problém. Zatím se nám nestalo, že by nám někdo řekl, že nám do toho nic není. Možná v loňském roce, když se řešilo to kouření ve škole, tak rodiče říkali, že to zbytečně řešíme takhle, že ty děti už jsou takové, nelíbilo se jim to.

S kým (mimo školu) nejvíce spolupracujete při řešení problémového chování žáků?

Určitě s kurátorem, s dětským psychologem, s psychiatrií také, s policií, když se řešila tráva ve škole, to je ze zákona povinnost, také s poradnou.

V čem hlavně z Vašeho pohledu spočívá spolupráce školy s kurátorem pro děti a mládež a jaký význam pro Vás osobně má?

Význam vidím v tom, že na řešení problému není člověk sám, potřebuji spolupráci. Hlavně v tom, že kurátor je nezaopatřený, zatímco já jsem učitelka, může tam být vytvořený různý vztah, třeba ochranný nebo naopak zaujatý a nedokážu pak objektivně přemýšlet nad tím, jaký postup mám vymyslet, co by pomohlo.

Jsou z Vašeho pohledu pracovníci školy dostatečně informováni o činnosti kurátora?

To si myslím, že úplně ne, protože než jsem začala pracovat jako preventista, tak jsem nevěděla, co konkrétně dělá kurátor. Věděla jsem, že chodí do školy kurátorka, ale nevěděla jsem, co přesně dělá. Až má třídní učitel nějakou zkušenost, tak zjistí, co

konkrétně má kurátorka za úkol, v čem spočívá ta její pomoc. Řekla bych, že je to tak na 70%.

Jak by se pro Vás mohla spolupráce s kurátorem pro děti a mládež dále rozvíjet? Co konkrétně by Vám pomohlo při řešení rizikového chování žáků?

Určitě někdy chybí informace o tom, jak nahlášená situace dopadla, například vloni s nahlášenou marihuanou. Také by se možná mohla domluvit krátká schůzka s učiteli, společně pohovořit o činnosti kurátora, nastínit konkrétní situace, jak může pomoci při řešení problému.

VPz – 4 – nenahráváno, z písemného záznamu

Jaká jsou nejčastější riziková chování žáků Vaší školy?

Nejčastější riziková chování dětí řešená na této škole jsou záškoláctví, drzé a vulgární chování žáků mezi sebou, lhaní, kouření cigaret (i elektronických). Jiné záležitosti se v poslední době neřešily, občas se objeví stížnost rodičů na facebook, hrubé vyjadřování, donesou výpisy, které jsme viděli, odkázali jsme je na policii. Vím, že záležitost byla nahlášena na policii, takže to bylo řešeno i s kurátorkou a policií, řešeno na přestupcích. Sice se to odehraje na facebooku, ale přenáší se to do třídy. Myslím, že v poslední době dost dodržujeme pravidla, řešíme přísně vzniklé problémy a situace tady se uklidnila, jednu dobu toho bylo moc. Šikana byla řešená několikrát – jednou prokázaná, za kterou byla trojka z chování, návrh na diagnostický pobyt, jednou řešena šikana i s kriminálkou. Řešena s rodiči, také kriminálkou, ale je to tak 15 roků zpět.

Jakým způsobem je většinou ve škole řešíte a kdo konkrétně (třídní učitel, výchovný poradce, ředitel školy, aj.)? – v jaké fázi? – spíše prevence nebo až je problém?

Vždy provedeme šetření ve věci, zjištění v okolí, mluvíme s nezapletenými dětmi, informace pak dáváme dohromady. Hovoříme s jednotlivými dětmi - aktéry, až je to potvrzené, tak hovoříme s rodiči, pokud jde o závažnější případ, tak voláme kurátorku. Oznamuje skutečnost buď dítě, nebo třídní učitel, který hlavně záležitost řeší, ve spolupráci s výchovným poradcem, pokud s drogami nebo něco takového, tak s metodikem prevence, předává se informace ředitelce školy. Kroky následují

postupně dle závažnosti. Následují výchovná opatření, navrhuje třídní učitel s výchovným poradcem, rozhodující slovo má pedagogická rada. Vloni se nám při kouření osvědčily výchovné komise, mělo to efekt, informace pro aktéry i ostatní, bylo vidět, že rodiče si to nepřejí, řešilo se to pak ve třídě, byl to určitý signál pro ostatní děti. Snažíme se o prevenci, máme minimální preventivní program, přednášky – drogy, aids, a další. Problém se snažíme řešit v počátku, jakmile se dozvíme, mapuje se situace a řeší, máme 2 schránky důvěry, kde se občas objeví nějaký podnět. Někdy také přijde samo dítě, ale vím, že nejde všechno podchytit, přesto se snažíme. Také tu je letos na projekt poradenské centrum, psycholog a speciální pedagog, hodně to pomáhá, řešíme to společně.

Jak probíhá spolupráce školy s rodinou, jaké jsou Vaše zkušenosti?

Spolupráce s rodiči probíhá různá, někteří reagují dobře, i když jim je to nepříjemné, často hledají chybu jinde než u svého dítěte, jiní nespolupracují. Ale převažují asi ti spolupracující.

S kým (mimo školu) nejvíce spolupracujete při řešení problémového chování žáků?

Z venku jednáme dle závažnosti případu s policií, kurátorkou, také doporučujeme psychologa či psychiatra, žádáme posudek, samozřejmě s PPP. Máme tady poradenské centrum v rámci projektu, takže dojíždí psychologka a speciální pedagožka, spoustu problémů řešíme ve škole společně s nimi.

V čem hlavně z Vašeho pohledu spočívá spolupráce školy s kurátorem pro děti a mládež a jaký význam pro Vás osobně má?

Činnost kurátora ve spolupráci se školou význam má, my jsme jenom učitelé. Kurátor je už i represivní orgán, určitý dohled, při spolupráci je to lepší efekt. Je poznat, když jednají i s námi i s kurátorkou, slyší podobné věci od obou, ověřují si, co slyšeli i ve škole, je to trochu prodloužená ruka, vy můžete do rodin, my ne.

Pro mě osobně význam má, spolupráce je dobrá, funguje to, máme zpětnou vazbu od rodičů i dětí, že třeba dochází k Vám, ověřujeme si to domluvené, mluvíme s nimi. Já jsem se spoluprací spokojená, musím říct.

Jsou z Vašeho pohledu pracovníci školy dostatečně informováni o činnosti kurátora?

Informace učitelé myslím, že mají, spolupráce funguje hodně, takže se učitelé ptají, vědí, také někdy komunikují přímo, takže vědí, co se řeší.

Jak by se pro Vás mohla spolupráce s kurátorem pro děti a mládež dále rozvíjet? Co konkrétně by Vám pomohlo při řešení rizikového chování žáků?

Co do budoucna? Mohlo by to být stejně, jsem spokojená, vyhovuje to takto, dle situace a potřeby, řeší se konkrétní případy, probíhají osobní setkání. Pomohla by zpětná vazba, když něco oznámíme, jak se to posunulo, následné kroky.

MPs - 5

Jaká jsou nejčastější riziková chování žáků Vaší školy?

Nastoupila jsem po mateřské dovolené na místo metodika prevence, dělám to od září, takže nemám úplně moc zkušeností. Pokud vím, tak v poslední době nebyly řešeny nějaké velké problémy, máme tady mobilní telefony v průběhu výuky, drobné porušování školního řádu, kouření, ale jsou tady většinou dospělí. Víme, že kouří mimo školu, to se neřeší, ale na pozemku školy se to samozřejmě hlídá. Občas jsou řešeny absence, o kterých víme, že jsou kryty rodiči. Pokud omluvenku doplní rodič, tak nemáme šanci to změnit. Hlídáme si to, všímáme si takových žáků. Jde o určité typy, opakuje se to u nich. A co drogy? Drogy se neřešily, ale než jsem šla na mateřskou, tak se jeden případ řešil, kde se vyhrotil vztah i s rodiči, kluk byl u prarodičů. Rodiče přišli, chtěli to řešit. Dělali jsme tady pravidelné pohovory, podařilo se nám to rozvykládat, on potom odešel a mám informaci, že snad potom nastoupil nějakou léčbu... Nemám informaci, jak to dopadlo dál. Přitom s ním nebyly velké problémy ve škole, i když občas si neplnil povinnosti nebo nepřišel do školy, ale pak jo. Pak jsme měli kluka, který měl deprese, řezal si ruce, skončil špatně, ale byl už dospělý, zletilý, nedávno sebevraždou.

Jakým způsobem je většinou ve škole řešíte a kdo konkrétně (třídní učitel, výchovný poradce, ředitel školy, aj.)? – v jaké fázi? – spíše prevence nebo až je problém?

Řešili jsme drobné přestupky hlavně opatřeními – důtky, napomenutí, máme to ve školním řádu. Většinou se nám podaří vyřešit rozhovorem, nedávno jsme měli výchovnou komisi za opakované porušování školního řádu, mobil v hodinách, neplnění školních povinností, odcházení z výuky. Nejprve to řeší třídní učitel, když vidí nějaký problém. Jsme domluveni, že se vše píše, záznamy z rozhovorů, co se projednávalo. Vstupuje do toho výchovný poradce, pokud ho třídní učitel požádá, také metodik, když je potřeba. Hodně řešíme mobily v době výuky.

Zrovna vím, že se teď řešilo na facebooku nahrávání videí, jak žáci ze základky vypijí půllitr piva. Je to i tady? Oni už takové věci nedělají, že by se natáčeli nebo tak, nemají tu potřebu. Víím, že jednou natočili kolegyni při předávání vysvědčení, nešlo o něco špatného, ale ona se zlobila, že ji natočili. Ale jinak se natáčení nebo mobily nebo něco takového neřešilo.

Jak probíhá spolupráce školy s rodinou, jaké jsou Vaše zkušenosti?

Spolupráce s rodinou a naše zkušenosti jsou takové, že většinou to s nimi vyřešíme přes telefon, zatím stačilo řešení se žáky. Absence většinou rodiče omluví a nebylo potřeba je zvát sem. Nemáme tolik problémových chování.

S kým (mimo školu) nejvíce spolupracujete při řešení problémového chování žáků?

Spolupráci s někým z venku jsme moc nepotřebovali, já jsem kontaktovala metodičku prevence v Šumperku (PPP), jednali jsme s psychologkou ve věci zdravotního postižení, to byla spolupráce se SPC, to dělal výchovný poradce. Také jsme měli přednášku z úřadu práce, v rámci prevence projektový den proti drogám, také příběhy bezpráví - besedu. Letos máme obrovský úspěch, že s těmi výtvary jede jeden žák do Prahy. Ale moc aktivní děti nejsou, mohly by být, kdyby chtěly, ale dělají, jenom co se musí ve škole.

Je pravdou, že po nás se chce metodický program, ale zvenčí to nikdo nedělá, když jsem se ptala oblastního metodika prevence, tak jsem se dozvěděla, že se zaměřují spíš na základní školy.

V čem hlavně z Vašeho pohledu spočívá spolupráce školy s kurátorem pro děti a mládež a jaký význam pro Vás osobně má?

Význam spolupráce s kurátorem by mohl být do budoucna v nějaké prevenci, zatím nemám osobní zkušenost, představuji si ji teď, že když vznikne problém, tak že

zavolám a zeptám se, co by se mohlo dělat. Když žáci vidí, že ten tlak je ze všech stran, tak v tom fungují, také že je o ně zájem, i když zájem jakoby nechtějí. Také je to pomoc pro rodiče i učitele, když se bude něco dít, že se dozvíme, jaké jsou možnosti, že nám třeba poradíte.

Jsou z Vašeho pohledu pracovníci školy dostatečně informováni o činnosti kurátora?

Informace učitelé mají, i když jsme toho moc společně neřešili, orientačně určitě, osobní zkušenost máme jen v některých případech. Také má paní učitelka ne dobrou zkušenost z případové konference tady, měla z toho pocit, že jsme my ti nejhorší.

Jak by se pro Vás mohla spolupráce s kurátorem pro děti a mládež dále rozvíjet? Co konkrétně by Vám pomohlo při řešení rizikového chování žáků?

Asi tak, že když vznikne problém, tak že můžeme volat, také v prevenci, hlavně v oblasti legislativy, kterou úplně neznáme, kdyby šlo domluvit třeba besedu. Také by nemuselo být špatné přijít na poradu říct třeba 10 minut o sobě, co se dělá, co se může společně řešit.

VPs - 5 - mailová korespondence
--

Jaká jsou nejčastější riziková chování žáků Vaší školy?

Záškoláctví, různé druhy závislostí, převážně cigarety, v současné době také počítače a mobily. Problémem je také čím dál větší agresivita.

Jakým způsobem je většinou ve škole řešite a kdo konkrétně (třídní učitel, výchovný poradce, ředitel školy, aj.)? – v jaké fázi? – spíše prevence nebo až je problém?

Prevence probíhá ve škole po celý rok formou přednášek, besed, jedenkrát ročně je organizován projektový den - Hrou proti drogám. Problémům se snažíme předcházet. Pokud však nastane, zpočátku se většinou řeší na úrovni třídního učitele, popřípadě třídního učitele a výchovného poradce. Vždy jsou informováni rodiče. V případě závažnějšího porušení školního řádu se svolává výchovná komise za účasti třídního učitele, výchovného poradce, metodika prevence, ředitele školy a zákonného zástupce žáka. Z jednání komise vyplyne návrh na opatření. Pokud náprava vyžaduje

dlouhodobější cílené působení na žáka, zpracuje se výchovný program, který se pravidelně vyhodnocuje.

Jak probíhá spolupráce školy s rodinou, jaké jsou Vaše zkušenosti?

Nejvíce spolupracuje s rodinou třídní učitel, 1x za školní rok je svoláváno plenární zasedání rodičů všech žáků, kde jsou informováni o dění ve škole.

S kým (mimo školu) nejvíce spolupracujete při řešení problémového chování žáků?

Rodiče, PPP, SPC, Policie ČR.

V čem hlavně z Vašeho pohledu spočívá spolupráce školy s kurátorem pro děti a mládež a jaký význam pro Vás osobně má?

V oblasti prevence sociálně-patologických jevů a v oblasti řešení nastalých problémů. Pomoc škole při řešení rizikového chování žáků.

Jsou z Vašeho pohledu pracovníci školy dostatečně informováni o činnosti kurátora?

Ano.

Jak by se pro Vás mohla spolupráce s kurátorem pro děti a mládež dále rozvíjet? Co konkrétně by Vám pomohlo při řešení rizikového chování žáků?

Osobní setkání žáků s kurátorem, úzká spolupráce v oblasti prevence.

MPm - 6

Jaká jsou nejčastější riziková chování žáků Vaší školy?

U nás na škole neřešíme záškoláctví, s tím nemáme problém, také krádeže ne, měli jsme romskou rodinu, tak tam byl jednou problém s absencí, že nechodily děti do školy, ale za chvíli se všichni odstěhovali. Řeší se u nás nejvíc asi šikana, v počáteční fázi. Je nás tam málo, tak na sebe docela vidíme, máme 14 žáků, ve dvou třídách, 1. – 5. ročník, první a druhá třída dohromady, pak zbytek, výchovy mají společné. Víc jde o děti ze sociálně slabších rodin. Spíš si dělají naschvály, že si schovávají boty a tak podobně.

Jakým způsobem je většinou ve škole řešíte a kdo konkrétně (třídní učitel, výchovný poradce, ředitel školy, aj.)? – v jaké fázi? – spíše prevence nebo až je problém?

Řeším to většinou já, tak že si vezmu aktéra a viníka, samozřejmě zvlášť, a zjistím, co se stalo, pak to vyřešíme nějak společně domluvou. Nikdy nebylo potřeba dělat něco jiného. Někdy to řešíme společně, neodkládáme to, snažíme se to řešit hned. Děláme i prevenci, máme Minimální preventivní program, děláme nějakou osvětu, bezpečnost, internetové nebezpečí, jezdí k nám policie, hasiči. Někaká výchovná opatření jsme dali, napomenutí, maximálně třídní důtka, snížený stupeň z chování nebyl.

Jak probíhá spolupráce školy s rodinou, jaké jsou Vaše zkušenosti?

S rodiči nebylo potřeba nic zásadního řešit, ale mám zkušenost, že když jsem napsala matce, tak mi napsala, že co má dělat, když je v práci, že ji nezajímá, co se stalo ve škole. To mě docela překvapilo.

S kým (mimo školu) nejvíce spolupracujete při řešení problémového chování žáků?

S PPP v Mohelnici, s policií, hasiči, také s OSPOD, když je něco potřeba s rodiči dojednat.

V čem hlavně z Vašeho pohledu spočívá spolupráce školy s kurátorem pro děti a mládež a jaký význam pro Vás osobně má?

Teď řeším problém dluhů matky, tak jsem se obrátila na sociální odbor, když už vím, že s nimi pracujete. Jinak jsme nic konkrétně neřešili, jenom když se něco stane.

Jsou z Vašeho pohledu pracovníci školy dostatečně informováni o činnosti kurátora?

Paní učitelka přišla z městské školy, tak je určitě informovaná, víme, o co jde.

Jak by se pro Vás mohla spolupráce s kurátorem pro děti a mládež dále rozvíjet? Co konkrétně by Vám pomohlo při řešení rizikového chování žáků?

Kdybych potřebovala se zeptat, tak bych se obracela na Vás, nebo nějakou besedu, jestli je to možné. Ke konci školního roku jsou už děti duchem u těch prázdnin. Možná co mají dělat, kdyby jim bylo ubližováno, kam se mají obrátit, kdyby potřebovali linku bezpečí, kdyby byl problém, na tu jejich ochranu.

Jaká jsou nejčastější riziková chování žáků Vaší školy?

Pokud já nemám nějaký podnět z jiné školy, že tam došlo k nějakému závažnému chování, například k nějaké šikaně, tak já k tomu nemám informaci. Ale pokud zjistíme nějaké známky tohoto, tak si třeba i volám na původní školy, informuji se, abychom věděli. Řešili jste zmíněnou šikanu? Že by se tady řešila šikana přímo, to ne, myslím v těch jejích projevech, to určitě ne. Za ty roky byla jedna krádež, nepřišlo se na to, studentka měla tehdy dokonce 8000Kč v peněžence, ale nechala ji ležet ve třídě, měla platit lyžák nebo nějaký pobyt, ale nezjistilo se nic. Byla to tehdy její chyba, tak o to přišla. Jinak řešíme třeba ztráty, že někde nechají žáci mobil ve třídě, nebo věci, ale většinou ho žáci vezmou, odnesou do kanceláře, odevzdají to.

Jednou to byla šikana jiného člověka odjinud naší žákyně, posílané byly i sprosté obrázky a podobně, ale to se hlásilo na policii a vyšetřilo se to. A co třeba drogy? Drogy, co se týká naší školy, tak tady konkrétně se nic neřešilo, ale pod naši školu spadá i internát a tam bydlí i žáci jiných středních škol, technické, učňák, ale řeší to škola, protože to pod nás spadá. Dokonce si vzpomínám, že jedna slečna na internátě si uvařila durman, tak se to řešilo, ale byla to slečna ze speciální školy z učebního oboru. K tomu se také volala policie. Pod vlivem drog asi nikdo nepřišel, nevím o tom, neřešili jsme. Máme zakoupené testery, kdyby bylo podezření, ale zatím se nepoužily, nebylo potřeba, také máme podpisy rodičů s případným testováním.

Absence, záškoláctví jsou, stává se, že vznikne větší absence nemocí, pak žáci nestíhají doplnit učivo, tak neprijdou na nějakou písemku, a opakuje se to, tak to řešíme. Nebo chodí někteří opakovaně o něco později, vymýšlí důvody, ale přitom jsou předtím vidět na boku školy kouřit.

Jakým způsobem je většinou ve škole řešíte a kdo konkrétně (třídní učitel, výchovný poradce, ředitel školy, aj.)? – v jaké fázi? – spíše prevence nebo až je problém?

Nejčastěji pohovorem, když vznikne problém, řeší se to s třídním učitelem, zkoumá se příčina toho problému, ale nejraději řešíme problém s rodiči, pozveme si je, projednáme to, domluvíme se. Ředitel je o všem informován, někdy je i při jednání, když je to závažné. Ale třeba výchovné komise, že by byly za poslední roky, to ne.

Řeší se to v první fázi, hned se to podchytne. Prevence se zatím nedělala, nebyla potřeba, také na to není specifická funkce, čas, de facto já dělám skloubenou funkci.

Jak probíhá spolupráce školy s rodinou, jaké jsou Vaše zkušenosti?

Zkušenost máme velmi dobrou, vždycky je zveme písemně, takže přijdou, projednáme záležitost, třídní učitel, výchovný poradce, společně, kdyby to bylo závažné, tak i ředitel školy, ne vždy, ale o všem je informován.

S kým (mimo školu) nejvíce spolupracujete při řešení problémového chování žáků?

Většinou píšeme posudky – kurátorům, na soudy, to je nejvíc, když je nějaké jednání. Jinak spolupracujeme s PPP na poruchy učení a k maturitě, když něco potřebujeme. Je fakt, že neučím v prvních ročnících, až ve třetím, tak někdy přijdu až potom k těm problémům. Pak je to na třídních učitelích, které žádám, aby mi oznámili, jestli byl někdo integrovaný nebo má nějaké potíže. Také jsme spolupracovali s psychiatrickou ambulancí, měli jsme tu slečnu anorektičku, s ní jsem i chodila a doprovázela k odborníkům. Také jsem ji doporučila do Olomouce k odborníkovi. ... mám zpětnou vazbu, že to pomohlo. A stává se tady třeba, že i spolužačky upozornily na problém, to bylo tady s tou slečnou, to jim je 16-17 roků, byly s ní i na internátě, viděly ty stravovací návyky. Také spolupracujeme s policií, když něco potřebují. Většinou se něco řešilo spíš na tom internátě.

V čem hlavně z Vašeho pohledu spočívá spolupráce školy s kurátorem pro děti a mládež a jaký význam pro Vás osobně má?

Za poslední léta jsme spolupracovali asi jednou s kurátorkou, šlo o případ kluka, který něco posprejoval, řešilo se to s policií, nic jiného. Jiné spolupráce nebylo potřeba.

Jsou z Vašeho pohledu pracovníci školy dostatečně informováni o činnosti kurátora?

Myslím, že mají informace.

Jak by se pro Vás mohla spolupráce s kurátorem pro děti a mládež dále rozvíjet? Co konkrétně by Vám pomohlo při řešení rizikového chování žáků?

Už jsem chtěla před lety přímo navázat spolupráci s nějakým kurátorem, kdybychom něco potřebovali, ale zatím nebylo proč volat. A jak to mají s volným časem, jestli víte - jsou nějak aktivní v tomhle věku? Někdo z kluků hraje fotbal nebo florbal, také

chtěli jednu dobu chodit do posilovny, s holkama jsme chodily cvičit. V jedné třídě holky dělají volejbal ve čtvrtáku.

MPz - 8

Jaká jsou nejčastější riziková chování žáků Vaší školy?

Přišla jsem teď po mateřské dovolené zpátky do pozice metodika prevence, tak budu vzpomínat i na dřívější praxi. Určitě jsme řešili vyšší absence, vždy společně, snažili jsme se zachytit problémy zavčas, řešit to. Často přijdou děti za námi, vypovídat se, fungovalo to. Také jsme řešili sebepoškozování, chodila za mnou slečna povídat, spolu jsme o tom mluvily. Vybavím si i řešení používání internetu, zesměšňování, projednali jsme to i s rodiči, holky si konflikt vyříkaly, omluvily se.

Jakým způsobem je většinou ve škole řešíte a kdo konkrétně (třídní učitel, výchovný poradce, ředitel školy, aj.)? – v jaké fázi? – spíše prevence nebo až je problém?

Řešíme to dohromady, výchovný poradce s metodikem prevence, také třídní učitel, který přijde s problémem. Děti za námi chodí, také třeba chodila za námi i maminka jednoho chlapce, protože potřebovala podporu a posouvat, utvrdit v přístupu, domlouvali jsme postupné kroky. V jaké fázi? Asi většinou, když se řeší ten problém. Prevenci moc ne, spíš v občanské výchově, že jsme o tom povídali, pak asi až se něco vyskytne. I když jezdili jsme do P-Centra, abychom aspoň věděli, kam se můžou děti obrátit. Bylo potřeba vždycky domluvit autobus, dopravit se tam. Také zvažuji téma e-bezpečí.

Jak probíhá spolupráce školy s rodinou, jaké jsou Vaše zkušenosti?

Co si vzpomínám, tak spolupráce s rodiči byla dobrá. Stalo se, že byli zpočátku takoví nachystaní na školu a pak jak se to rozvíjelo, tak byli víc smíření a snad vždycky jsme cestu našli.

S kým (mimo školu) nejvíce spolupracujete při řešení problémového chování žáků?

Hlavně s PPP u poruch učení, jinak zatím nebylo nic potřeba. Spíš se předávají zkušenosti mezi preventisty, že se ptám, kdo má nějakou zkušenost s daným problémem, jak to řešili u nich ve škole.

V čem hlavně z Vašeho pohledu spočívá spolupráce školy s kurátorem pro děti a mládež a jaký význam pro Vás osobně má?

Sice nemáme konkrétní zkušenost, ale aspoň víme, na koho se obrátit, protože na všechno není lék. Je dobře, že si můžeme zavolat, zeptat se, co s tím můžeme dělat nebo aspoň někam posunout.

Jsou z Vašeho pohledu pracovníci školy dostatečně informováni o činnosti kurátora?

Ted' asi nevím, spíš možná ano, hlavně ti, kteří se s něčím takovým setkají, celoplošně to úplně nebude.

Jak by se pro Vás mohla spolupráce s kurátorem pro děti a mládež dále rozvíjet? Co konkrétně by Vám pomohlo při řešení rizikového chování žáků?

Bylo by dobře udržet pravidelnou spolupráci, předávání informací, vědět, že v tom nejsme sami, mít možnost probrat situace nebo konkrétní problémy, možnosti řešení.

VPz – 8

Jaká jsou nejčastější riziková chování žáků Vaší školy?

Ted', co mě překvapilo v poslední době, tak fyzické napadení spolužáků. Tomu jsme hned zamezili, bylo to nejen mezi chlapci, ale také u holek, dál s nimi pracuji, chodili ke mně na pohovory a pak půjdou i k preventistce, která nastoupila.

Jakým způsobem je většinou ve škole řešíte a kdo konkrétně (třídní učitel, výchovný poradce, ředitel školy, aj.)? – v jaké fázi? – spíše prevence nebo až je problém?

Všechno řešíme společně, metodik prevence, výchovný poradce, vyplácí se nám důslednost, chodí na pohovory se žakovskou knížkou. Chodí podle závažnosti asi jednou týdně, mám konzultační hodiny, domlouváme se i jindy. Pokud je to slečna, která se sebepoškozuje, tak tam jsme spolu vypožadovaly, že je to o víkendu, nebo když se nudí. Tak jsme vypracovaly společně plán, co bude dělat, aby měla program, postupně to prodlužujeme – to byly konkrétně vycházky se psem, nebo další činnosti. Pokud to byla slečna, které se rozváděli rodiče, protože tam byl také problém, nějaké sebepoškozování, tak tam jsme také spolu dělaly plán. Jde teda o trochu problémovou třídu, osmý ročník. Bohužel je tam 30 dětí, je to poznat, není tam

člověk, který by byl tahoun, osobnost, která by tam působila. Takže já chodím do třídy za nimi, jednám se všemi. Ted' se drží, protože měli veliký průšvih, ale je to asi týden, takže budeme dál pracovat, aby došlo ke změně. Sebepoškozování je trochu posílené ve skupině, ale některé dívky mají osobní problém. V jednom případě jsme to řešili i s tatínkem, protože nešlo pozvat oba rodiče společně. Dívka byla zavřená v pokojíku a slyšela hádku rodičů. Tu druhou slečnu jsme také řešili společně, ptala jsem se jí, jestli to ví rodiče, mluvíme o tom, viděla jsem pořezání. Také jsme řešili na prvním stupni masturbaci u jedné dívky, domlouvali jsme s maminkou nějakou odbornou pomoc, a pokud bude potřeba, tak budeme domlouvat dál, aby pak nedošlo třeba k nevhodným reakcím spolužáků.

Chodí slečny se sebepoškozováním k psychologovi – pokud víte? Pokud vím, tak ne, snad jedna jen do PPP. Jednu situaci přišly oznámit holky, občas se projeví taková důvěra k nám, kterou jim pořád zdůrazňuji.

Záškoláctví jsme také řešili, asi pasivní, jeden kluk, co měl absence, tak odešel z výuky, má neomluvenou hodinu a udělali jsme záznam. Fyzického napadení byly 2 případy, není to zase tak moc, ale že tady nebylo, tak je to nárůst. Druhá absence nebyla neomluvená, ale chlapec nenosil žákovskou knížku, pak se nějak pokusil zfalšovat podpis. Vždycky se řeší společně výchovný poradce s metodikem, také s rodičem, pan ředitel je informován, když je potřeba, tak byl přítomný jednání.

Jak probíhá spolupráce školy s rodinou, jaké jsou Vaše zkušenosti?

Většinou rodiče dojdou, snažíme se jim ukázat, že chceme pomoci, daří se to.

S kým (mimo školu) nejvíce spolupracujete při řešení problémového chování žáků?

Zatím jsme se snažili řešit problémy sami, nebylo potřeba někoho oslovit, určitě s PPP, ale to byly poruchy učení. Podle typu problémů jsme doporučovali pomoc psychologa, ale to si domlouvali přímo rodiče.

V čem hlavně z Vašeho pohledu spočívá spolupráce školy s kurátorem pro děti a mládež a jaký význam pro Vás osobně má?

Spolupráce s kurátorem může být třeba u těch častých absencí, jinak vše řešíme sami.

Jsou z Vašeho pohledu pracovníci školy dostatečně informováni o činnosti kurátora?

Myslím, že jsou učitelé informováni.

Jak by se pro Vás mohla spolupráce s kurátorem pro děti a mládež dále rozvíjet? Co konkrétně by Vám pomohlo při řešení rizikového chování žáků?

Možná nějaká přednáška, říct dětem konkrétní problémy, které kurátor řeší.

MPz - 9 VPz - 9	– na žádost pracovníků proběhl rozhovor společně
----------------------------------	--

Jaká jsou nejčastější riziková chování žáků Vaší školy?

MPz-9 *V poslední době jsme zjistili, že žáci chodí velmi pozdě spát a pak se to velmi projevuje na jejich chování ve třídě, například jeden žák teď kolem třetí hodiny ráno. Je na počítači, většinou hrají hry, je to spíš ve vyšších ročnících, spíš 8. a 9. třída. Rodiče většinou jdou spát a nezjistí, že děti pokračují dál hrát.*

VPz-9 *Když jim vezmou počítač nebo to odpojí, tak hrají dál na mobilu...*

Nějaké další chování? Ničí si věci, lámou si pastelky, pouzdra, berou si to záměrně, ale berou to jako legraci. A třeba absence, záškoláctví? Pozdní příchody, to ano, ale záškoláctví, absence, to nemáme.

MPz-9 *Občas nadávají, i holky, jedna je taková inteligentní a má hrubší rysy, spíš jako kluk, ale agrese nebo šikana se neřešila*

VPz-9 *Ještě je tam jeden takový třídní „šašek“, poukazuje na sebe a třída ho začíná postupně vytěšňovat, hlídáme si to. S rodiči byli na vyšetření, ale doted' nemáme zprávu, jestli tam není větší problém, třeba ADHD.*

Já mám ve své třídě kluka, který se vrátil z diagnostického pobytu, bylo to po dohodě s rodiči, nastoupil v prosinci. My jsme to domlouvali, z důvodu vulgarity, nekázně, agrese. Snažili jsme se to řešit po vlastní linii, pak už to nestačilo, jde o žáka v páté třídě.

Jednu dobu jsme měli kouření, to jsme řešili, ale je to asi 4 roky, od té doby ani ne.

Jakým způsobem je většinou ve škole řešíte a kdo konkrétně (třídní učitel, výchovný poradce, ředitel školy, aj.)? – v jaké fázi? – spíše prevence nebo až je problém?

VPz-9 *Problém řeší výchovný poradce, také metodik prevence, pan ředitel je informován, k jednáním je přizván. Když kolegyně sestavovala výchovný plán, tak pana ředitele přizveme k jednání. Výchovný plán sestavuje vždycky třídní učitel a na pedagogické radě nebo pracovní poradě informuje kolegy s plánem, také jsem je vyzvala, jestli k tomu chtějí něco doplnit. Vždycky když se domluvíme s rodiči, tak se vzájemně informujeme, jsme malý kolektiv, předáváme si informace. V jaké fázi?*

VPz-9 *Když vznikne problém, tak se to řeší hned. A prevence?*

MPz-9 *Máme zájmové kroužky, také v hodinách občanské výchovy, výchovy ke zdraví, také využíváme příznivé přednášky, ale měli jsme nějaké předloni, něco se nám nelíbilo, byla to různá témata, spíše ke zdraví. Je malá nabídka, chybí.*

VPz-9 *Tady v té oblasti myslím, že je nedostatek nabídek (prevence). Kdybychom měli jet jinam, tak máme horší dopravu, horší je placení.*

Jak probíhá spolupráce školy s rodinou, jaké jsou Vaše zkušenosti?

MPz-9 *Nejdřív to vyřešíme telefonicky a pak když to nejde a nezlepšuje se to, tak voláme rodiče do školy.*

VPz-9 *Pokud se situace nezlepšuje a rodiče slibují nápravu, tak se nedá nic dělat a zveme je do školy, u některých nefunguje ani tohle. U některých stačí třeba jedna schůzka a zlepší se to.*

Individuálních plánů máme asi čtyři. Ted' je máme krátce, zatím nevíme, jaký to bude mít efekt, budeme mít za měsíc kontrolní schůzku domluvenou. Pokud to bude fungovat, tak nebude potřeba častěji se vidět. Ale zatím to zafungovalo, co jsme se domluvili, maminka splnila, i chlapec. Žáci si zformulovali sami, co by se mohlo změnit.

MPz-9 *Doted' to nešlo se domluvit, opakovaně jsme maminku žádali a ted' když se to sepsalo, tak to zatím pomohlo. I chlapec má nesrovnatelně lepší chování, ale zatím nevíme, jak dlouho to vydrží. I třída ho bude jinak brát, protože byl trochu izolovaný, i když se třída k němu chovala hodně pěkně, i přesto, jak se choval.*

S kým (mimo školu) nejvíce spolupracujete při řešení problémového chování žáků?

VPz-9 *Ted' jsem vyhledala pomoc nového zařízení v Tršicích (SVP), zkontaktovala jsem se s vedoucím, který byl velmi vstřícný, přijel se na chlapce podívat, společně jsme se bavili o jeho chování. V další fázi se sešel s rodiči, kdy jasně řekl, že je zádrhel v rodině, nejednotná výchova, domluvily se nějaké postupy, které ale neplatily. V další fázi se přijel podívat, jak se chová v hodině, ale protože je chlapec inteligentní, tak se choval vzorně. Pak mluvil s chlapcem sám. Když se pohovor minul účinkem, tak byl dohodnutý pobyt v Tršicích. Otec souhlasil, matka ochranitelsky nesouhlasila, ale pak se zaplnily Tršice. Sám pan ředitel poté domluvil pobyt na Kopečku v DDÚ. Chlapec šel s učebnicemi, dávali jsme plán, byl tam po Vánocích ještě 40dní. Já jsem si volala každých 14 dní do ústavu, mluvila jsme s vychovatelkami, měla jsem informace, máme i zprávu. Pak jsem jednala i s psycholožkou, nebyl znát žádný pokrok. Rodiče tam byli asi jednou, asi neprobíhala rodinná terapie, tatínek nechce. Na víkendu byl chlapec jednou doma, ale pak to bylo za odměnu, ale prý nebylo proč. Tatínek udělal veliký pokrok, komunikoval, souhlasil s navrhovanými postupy. Byl konec ledna a vypadalo to bez efektu. Připravovali jsme plán, zavolali jsme rodiče, chtěli jsme počkat na chlapce. Pak jeli k psychiatrice, dozvěděla jsem se, že pokud nedorazí ke změně, tak že půjde na léčbu do PL. Shodly jsme se s psycholožkou DDÚ, že je to až poslední varianta, že s tím nesouhlasíme. Ale efekt na chlapce byl takový, že do rána se prý úplně proměnil. Původně si nenašel nikoho ani v diagnostickém ústavu, až pak ty děti říkaly, že se úplně změnil a že je škoda, že nebyl takto od začátku. Při rozhovoru s ním jsem zjistila, že největší strach měl z té psychiatrie, že tam nechce. Ve škole byl zatím krátce, je opakovaně nemocný, takže uvidíme, jak to bude dál.... To jste udělali výbornou práci kurátorky.*

MPz-9 *On se i sebepoškozoval, rozběhl se a plnou rychlostí narazil do tabule, stále rozškrabané ruce, pořád rýpe do něčeho.*

A další spolupráce s někým mimo školu? Zmíněné SVP Tršice, SPC Šumperk, Dětský diagnostický ústav v Olomouci v tomto jednom případě, mohelnická pobočka PPP, také s OSPOD, zkoušeli jsme s pedopsychiatričkou, ale byl problém s informacemi,

chtěli jsme sdělit, jak se žák chová ve škole, protože užíval léky a domluvit se co dál, ale vůbec s námi lékařka nejednala.

V čem hlavně z Vašeho pohledu spočívá spolupráce školy s kurátorem pro děti a mládež a jaký význam pro Vás osobně má?

MPz-9 *Možná pomoc, když už nevíme kudy kam.*

VP-9 *Zatím jsme neměli tu šanci s Vámi spolupracovat, ale minule jsem už říkala na poradě, že se na Vás obrátíme kvůli spolupráci nebo spíš nespoupráci s jednou maminkou, ale ještě to řeší paní učitelka.*

Jsou z Vašeho pohledu pracovníci školy dostatečně informováni o činnosti kurátora?

VPz-9 *Učitelé o Vaší existenci vědí, ale zatím jsme nic nemuseli řešit.*

Jak by se pro Vás mohla spolupráce s kurátorem pro děti a mládež dále rozvíjet? Co konkrétně by Vám pomohlo při řešení rizikového chování žáků?

VPz-9 *Pokud si nebudeme vědět rady, tak víme, kam se obrátit, zeptat se, jak řešit problém.*

MPz-9 *Je dobré vědět, kde se můžeme zeptat, abychom něco třeba neporušili, třeba nějaký zákon, nebo pomůže si jenom předat kontakty na další pomoc.*

MPz - 10

Jaká jsou nejčastější riziková chování žáků Vaší školy?

Nejvíce asi kouření, ale ne ve škole, spíše ve volném čase, týká se to třeba volných hodin. Také se v minulosti řešil nějaký alkohol, záškoláctví, občas jsou podezření na marihuanu, jako že někdo z žáků požil. Sem tam se řeší nějaká agresivita, také se řešila šikana, ale záleží, jak dalece agrese přeroste.

Jakým způsobem je většinou ve škole řešíte a kdo konkrétně (třídní učitel, výchovný poradce, ředitel školy, aj.)? – v jaké fázi? – spíše prevence nebo až je problém?

Řeší to ve většině případů pan ředitel a třídní učitel, u rozvinutějších a větších problémů určitě výchovný poradce. Metodik prevence se spíše zaměřuje na prevenci. Jezdíme třeba do P-Centra na různé programy, míváme besedy z Poradny zdraví, také například Memento Radka Johna. Realizujeme adaptační programy, bývají

v šestých třídách, záleží na třídním učiteli. Také využíváme intervence metodicky prevence z PPP v Šumperku, podle potřeby. Máme zkušenost, že sem přijela, jeden den pozorovala třídu, byla s nimi celý den, na základě toho potom přijela asi na 4-5 dnů v intervalu asi jednou za 3 týdny na dopoledne, kdy s dětmi pracovala, u toho jsem byla já jako třídní učitelka. A jak případy řešíte? Postup je asi takový, že se prošetří, o co šlo, jaký byl problém, seznamují se s tím rodiče, domluví se postup, nějaká dohoda s rodiči nebo výchovné opatření. Řešení problémů se zabývá vedení školy, já spíš dělám prevenci.

Jak probíhá spolupráce školy s rodinou, jaké jsou Vaše zkušenosti?

Spolupráce s rodinou záleží od případu. Spíš bezproblémoví žáci mají výbornou spolupráci, u problematických si musíme rodiče pozvat, protože nejeví zájem. Když je pozveme, tak většinou přijdou, ale také jde o to, jestli má návštěva nějaký výsledek.

S kým (mimo školu) nejvíce spolupracujete při řešení problémového chování žáků?

Určitě s poradnou, s OSPOD, také třeba s P-Centrem nejen v prevenci, ale také programy na míru, když byl nějaký problém, tak jsme to uzpůsobili časově i tematicky. Jednou asi přijeli sem na nějaký program. S poradnou nejen v Mohelnici k diagnostice, ale také s metodickou prevencí ze Šumperka.

V čem hlavně z Vašeho pohledu spočívá spolupráce školy s kurátorem pro děti a mládež a jaký význam pro Vás osobně má?

Spolupráce by měla být podle mě v tom, že jdeme na tu rodinu ze dvou stran, my ze vzdělávací, vy z rodinné situace, můžete zajistit nějaký dohled, to, do čeho my zasáhnout nemůžeme. Tam by ta spolupráce pomohla. Zkušenost mám teď se současnou třídou, která je problémová a pomáhá mi, že se na Vás mohu obrátit, ale jde hlavně o pohled třídní učitelky, než metodicky.

Jsou z Vašeho pohledu pracovníci školy dostatečně informováni o činnosti kurátora?

Vůbec nedokážu posoudit, jestli jsou více informováni, nemůžu mluvit za ostatní. Ale když máme čtvrtletní konference, porady, tak se tam řeší problémové chování žáků, mluví se o OSPOD. Takže si myslím, že všeobecná povědomost tam je. Když se něco řeší konkrétně, tak vedení školy dobře ví o Vaší činnosti a třídního učitele by nasměrovali na sociální pracovníci.

Jak by se pro Vás mohla spolupráce s kurátorem pro děti a mládež dále rozvíjet? Co konkrétně by Vám pomohlo při řešení rizikového chování žáků?

Pomohly by tyhle konkrétní schůzky s pracovníci, které s rodinou pracují, je to pro mě přínosnější, než předávání „papírů“. I z pozice třídního učitele i metodika, kdy na setkávání metodiků často zaznívá, že by měl být více svoláván kulatý stůl všech pracovníků, kteří se o to dítě zajímají, pracují s ním, ke společné domluvě. Tohle kdyby se podařilo, bylo by to báječné, také by to ušetřilo spoustu administrativy, takhle píšeme zprávy na OSPOD, na soud,

VPz - 10 – nenahráváno, z písemného záznamu
--

Jaká jsou nejčastější riziková chování žáků Vaší školy?

Problémy, které jdou přese mě, jsou nejčastěji neomluvené hodiny, dále asi problém s návykovými látkami, ale není to, že by užívali ve škole, spíš s partou venku. Projednáváme ty situace, když je podezření, že by mohli užívat.

Jakým způsobem je většinou ve škole řešíte a kdo konkrétně (třídní učitel, výchovný poradce, ředitel školy, aj.)? – v jaké fázi? – spíše prevence nebo až je problém?

Neomluvené hodiny řeší třídní učitel, pak třídní učitel spolu s výchovným poradcem, nebo s někým z vedení školy. V určitém počtu zameškaných hodin se svolává výchovná komise, posuzuje se celá situace, spolupracuje se s rodinou, dělá se písemný zápis, navrhuje se opatření. Při podezření na návykové látky se zmapuje situace, hned to řeší ředitel školy, jsme tak dohodnuti, snaží se řešit s dítětem, případně s rodiči, když má vážné podezření, že se něco děje, tak s policií, kurátorem. U nás ve škole jde všechno přes ředitele školy, taková je domluva. V jaké fázi? Když vznikne problém, tak hned, jak se něco dozvíme, na prevenci se zaměřuje metodik prevence programy, také mluvíme ve výchově ke zdraví o vzniklých problémech.

Jak probíhá spolupráce školy s rodinou, jaké jsou Vaše zkušenosti?

Zkušenosti jsou různé. Poslední byla velice dobrá, ale asi větší část rodičů sice přijde, dostaví se, ale zůstane to na projednání situace, uzavření nějaké dohody, ale funguje to většinou krátce, třeba týden. Stane se, že přijdou rodiče úplně negativní. Sice málo, ale stalo se, že došlo přímo ke konfliktu. Ale většinou se asi domluvíme.

Jak probíhá kontakt s rodiči? Někdy stačí telefonicky oznámit situaci, ale pokud vznikne větší problém, tak vždycky osobně.

S kým (mimo školu) nejvíce spolupracujete při řešení problémového chování žáků?

Nejvíce spolupracujeme s PPP, SPC, OSPOD, také Fondem ohrožených dětí, kdy jsme jednou domlouvali nějaké zajištění dopravy dětí na vyšetření, věděli jsme, že chodí do rodiny a pomáhají tam. Také spolupracujeme s policií a možná NZDM, jednou se tam domlouvalo s třídní učitelkou přes sociální pracovníci doučování.

V čem hlavně z Vašeho pohledu spočívá spolupráce školy s kurátorem pro děti a mládež a jaký význam pro Vás osobně má?

Možná domluva postupů, spolupráce na konkrétních případech, že si vzájemně sdělíme informace. Praktickou zkušenost zatím moc nemám, ale kurátor by měl být člověkem, kam to posuneme dál, možná může dát trochu tlaku na to dítě i rodiče.

Jsou z Vašeho pohledu pracovníci školy dostatečně informováni o činnosti kurátora?

Nemůžu mluvit za ostatní, ale většinou asi vědí, co dělá, na poradách se mluví o informacích pro OSPOD. Kdo má praktickou zkušenost, asi to ví lépe.

Jak by se pro Vás mohla spolupráce s kurátorem pro děti a mládež dále rozvíjet? Co konkrétně by Vám pomohlo při řešení rizikového chování žáků?

Pro mě jako výchovného poradce je potřebná zpětná vazba, co se s nimi pak děje, také trošku přehled, co se děje v rodině. Určitě chceme domluvit pravidelné schůzky s kurátorkou, kde bych byla já a vedení školy – zástupkyně školy a pan ředitel.

MPs - 11 – nenahráváno, z písemného záznamu
--

Jaká jsou nejčastější riziková chování žáků Vaší školy?

Nejčastěji se řeší záškoláctví, nevhodné chování, kdy děti nemají míru, neakceptují autoritu, zejména ženu jako autoritu. Myslím, že to vychází z rodiny, kluci často říkají, že otec jim jednu flákne a máma pořád něco jenom říká. Potom situace jako nepřipravenost do výuky nebo bez pomůcek. Přímo drogovou problematiku jsme neřešili, ale jsou určité projevy, potíráme jako nevhodné chování, nemáme síly a prostředky dělat to jinak, změnit to. Pokud mají žáci praxi, nebo jsou u strojů,

hodně se to hlídá, i když máme souhlas s testováním z prvních ročníků, zatím to nebylo potřeba, žádná potíž se konkrétně neřešila. Jinak opouštění školy, kouření na pozemku školy jako porušení školního řádu, z toho plynou výchovná opatření. Také jsme reagovali na elektronické cigarety, zapracovali jsme hned zákaz do školního řádu.

Jakým způsobem je většinou ve škole řešíte a kdo konkrétně (třídní učitel, výchovný poradce, ředitel školy, aj.)? – v jaké fázi? – spíše prevence nebo až je problém?

Řeší to u nás metodik prevence i výchovný poradce, máme systém, že problém řeší třídní učitel, který to posune dál, přichází pohovor u metodika prevence, vnímám, že žáci to obecně nemají rádi, bývá z toho zápis, podepisují to, dává se to rodičům na vědomí. Pokud se to opakuje, tak se řeší problém dohromady s třídním učitelem, také s rodiči, informuje se výchovný poradce, který do toho vstupuje a hledá řešení, například se domlouvá výchovná komise nebo společné jednání s rodiči.

Jak probíhá spolupráce školy s rodinou, jaké jsou Vaše zkušenosti?

Kontaktujeme je někdy telefonicky, také je zveme na jednání, pokud je větší problém a je potřeba ho projednat. Jde o předání informace rodičům o žákovi, domluvě, většinou máme dobrou zkušenost, že rodiče přijdou, ale to už řeší spíš výchovný poradce, někdy proběhnou společná jednání.

S kým (mimo školu) nejvíce spolupracujete při řešení problémového chování žáků?

S metodikem prevence PPP Šumperk, kdy jsme žádali intervenci a pozorování v případě šikany, znovu o tom uvažují, také bych chtěla v rámci prevence využít nabídku nového SVP Dobrá Vyhlídka, přišel nám leták. Měli jsme celoškolské akce od Podaných rukou, k drogové problematice, také jsem doporučovala jejich služby klukovi, který hodně kouřil trávu, chtěl to nějak řešit a sám to nezvládal. Také jsme zvali PČR na besedu, ale máme různé zkušenosti, jako že se to povedlo i nepovedlo, podle složení žáků a problémů. Když jsme chtěli jet třeba do P-Centra, tak než aby někde žáci jeli, tak mají nevolnost nebo nemoc, není to jako na základní škole. Možná ještě víc v prvním ročníku, ale potom už zájem není.

V čem hlavně z Vašeho pohledu spočívá spolupráce školy s kurátorem pro děti a mládež a jaký význam pro Vás osobně má?

Spolupráci s kurátorem nemám uchopenou ani jako třídní učitelka, máme tu dost žáků už plnoletých, je to jiné než s mladšími. Ale myslím si, že individuální spolupráce s kurátory v konkrétních případech nějak funguje, u nás je to spíš oblast výchovného poradce.

Jsou z Vašeho pohledu pracovníci školy dostatečně informováni o činnosti kurátora?

Obecně povědomí si myslím, že učitelé mají, pokud něco sami řeší, tak vědí víc.

Jak by se pro Vás mohla spolupráce s kurátorem pro děti a mládež dále rozvíjet? Co konkrétně by Vám pomohlo při řešení rizikového chování žáků?

Jak už jsem řekla, spíš to řeší výchovný poradce, takže sama nevím, možná společná jednání jako tohle, k výměně zkušeností, získání jiného pohledu.

VPs - 11 – nenahráváno, z písemného záznamu
--

Jaká jsou nejčastější riziková chování žáků Vaší školy?

Nejhorší jsou neomluvené absence, konkrétně skryté záškoláctví. Projevuje se většinou delší dobu, nejdříve máme určité podezření, pak se hledá řešení společně s rodiči, domlouváme co omlouvat a co ne, co je největší problém. Také šarvátky mezi žáky, konflikty osobní se řeší bezprostředně na chodbě, také na ulici, kdy se stalo, že kolega rozháněl kluky od sebe, většinou jde o fyzické útoky, řešení konfliktu. Také řešíme narušené vztahy mezi žáky – náznaky šikany, s určitými prvky šikany, zatím ve dvou případech jsme to řešili svými silami – organizačním opatřením, třeba posílením dozoru, pohovory se žáky a rodiči, takže se povedlo, že se v tom nepokračuje. Samozřejmě drobnější porušování školního řádu – kouření na půdě školy, drzejší chování, jsou z toho výchovná opatření. Návykové látky se zatím neřešilo, že bychom testovali, ale jsme na to připraveni a poučení. Ale hlídáme chování žáků, aby bylo v normě, občas se dělá namátkové testování na alkohol, protože máme autoškolu.

Jakým způsobem je většinou ve škole řešíte a kdo konkrétně (třídní učitel, výchovný poradce, ředitel školy, aj.)? – v jaké fázi? – spíše prevence nebo až je problém?

Já jako výchovný poradce udělám průběžné šetření, mluvím s učitelem, žáky, rodiči, také třeba kurátorem, kdo je v tom angažovaný. Prevenci zajišťuje metodička prevence, buď celoškolní akce, nebo s vytipovanou skupinou, například na téma drogy, marihuana, také sexualitu... Metodička prevence zasahuje i preventivně, když začíná nějaký problém, výchovný poradce to pak dořeší po výchovné stránce. Mám vyzkoušený individuální plán s jedním plnoletým žákem, zatím to nějak funguje, trochu se situace zlepšila, uvidíme.

Jak probíhá spolupráce školy s rodinou, jaké jsou Vaše zkušenosti?

Je to případ od případu, s někým je výborná, podpora, spolupráce, také předcházení horší situace – špatné studijní výsledky u žáka, řešíme dopředu, vzdělávací problémy. Horší je to u absencí, často jde o skryté záškoláctví, někdy nenajdeme pochopení u rodičů, kteří omluví všechno.

S kým (mimo školu) nejvíce spolupracujete při řešení problémového chování žáků?

Spolupracuji s kurátorem pro mládež v konkrétních případech, které vzniknou, buď se ozve přímo on, když se něco řeší, například když se na něj obrátí rodiče. Také máme spolupráci se SPC Hranice, kde domlouváme nějakou diagnostiku.

V čem hlavně z Vašeho pohledu spočívá spolupráce školy s kurátorem pro děti a mládež a jaký význam pro Vás osobně má?

Myslím, že oboustranná spolupráce funguje, jde o konkrétní případy, domluva postupů, zkušenosti nějaké máme, význam to má.

Jsou z Vašeho pohledu pracovníci školy dostatečně informováni o činnosti kurátora?

Nemůžu mluvit za kolegy, ale při řešení absencí vždycky diskutujeme problém a hovoříme o možnostech kurátora.

Jak by se pro Vás mohla spolupráce s kurátorem pro děti a mládež dále rozvíjet? Co konkrétně by Vám pomohlo při řešení rizikového chování žáků?

Pomohla by větší spolupráce s rodinou při odhalování skrytého záškoláctví, řešení absencí. Vyhovuje mi přístup, kde bychom byli partnery při řešení problémů, otevřenost problematiky.